

ҲОҶҶАТУЛ-ИСЛАМ ВЭЛ-МУСЛИМИН
ҲАҶЫ АБДУРРАҲМАН ЛУСИФПУР

ИСЛАМ
ТАРИХИ

БАКЫ-1996.

1996
825

338
7-93

МҮГӘДДИМӘ

Бисмил-лаһир-рәһманир-рәһим

Һөрмәтле охучу! Гаршында олан бу китаб мә'нәви сәрвәтимиз олан Ислам дини вә онун зәнкин тарихи һаггында дәјәрли бир төһфәдир. Китабын муәллифи иранлы алим һөччәтул-ислам вә-л муслимин һачи Әбдүррәһман Јусифтур чәнаблары бурада далһыз исламын һыса тарихи, ислам пејғәмбәринин вә имамларын һәјәт вә фәалијјәти һаггында мә'луматлар вә үмуми араштырмаларла гәнаәтләндишир.

Китаб тәдрис характери дашыыр, бу баһымдан мөвзулар дәрсләрә бөлүнмишдүр.

Ислам тарихи һәм зәнкин, һәм дә мараглыдыр. Бир мусалман кими бу тарихи өјрәнмәк, билмәк өз калгымызын тарихини билмәк гәдәр әһәмијјәтлидир. Китабда тарих һаггында һыса мә'лумат верилир, онун чәмијјәтдә ролу вә фәјдаларындан, һәзрәт Әли (ә.с.) тарихә мунасибәтиндән бәһс едилир. Исламын мејдана кәлбији мөкәнһын-Сәудијјә Әрәбистанын исламдан әввәлки тарихи вә чографи мөвгәји, бурада ташалан тајфалар, исламын әсас дини шәһәрләри олан мүгәддәс Мәккә вә Мәдинә барәсиндә муһтәсәр мә'луматлар охучунун дигтәтинә чатдырылыр.

Ислам пејғәмбәри Мәһәммәд (с.ә.в.)-ин анадан олдуғу дөврдән та вәфатына кими мүгәддәс бир дөвр әтрафлы гәләмә алынмыш, пејғәмбәрин (с.а.в.) әхлағи, вәһји, мубаризәси, һичрәти һаггында даһа әһәтәли бәһс едилимишдир. Бә'зи тарихи мөғамларын изаһында Гур'ани-Кәримә истиһад олунмушдүр.

Һичрәтин он бир иһи вә бу иһләрдә баһ верән дөјүшләр. Бәдр, Уһуд, Әһзаб вә с... муһарибәләр, Мәккәнин фәтһи, һудејбийјә сүлһү-бүтүн бу һадисәләр ислам тарихи һаггында муәјјән тәәсүратлар јарадыр, дунја көрүшүмүзү формалашдыр.

...Нәһәјәт, китабда он иһсә имам вә онларын һәјәти вә мубаризәсиндән бәһс едилимиш, Караһыярдан

Азерб. Җ. Җ. Республикасы
Библиотека
им. М. Ф. Хундова

АРХИВ

58859

64378

нумуналар верилмишир.

Үмид едирик ки, бу китаб иманлы-ислам эгидэли нэр бир охучунун рэгбэтини газаначагдыр. Вэ бу гиймэтли китабы эрсэжэ јетирэн мүаллифэ-начы Әбдүррәһман Јусифтура тэгдирәләјиг ишинэ керә тәшәккүрүмүзү билдиририк!

начы Назим

ИСЛАМ ТАРИХИ

I дәрс

Тарих

§1. Тарихин јаранмасы вэ чөмијјәтдә ролу

Бисмил-лаһир-рәһманир-рәһим.

Тарих о дөврдән баплајыр ки, јазы мејдана кәлмишир. Бәләријјәт јазы васитәсилә өзүндән әввәлки вә ја јашадығы дөврун елми вә тәчрүби наһијјәтләрини кәләчәк нәсилә мирас гөјмушур. Бу мирас инсанларын һәјәтында бөјүк тәсир бурахмышдыр. Мәһз, Гур'анын бир һиссәси дә һекајәт шәклиндә олуб, кечмиш инсанларын тарихини тәсвир едир. Буларын мухтәлиф фәјдаларындан икисини гөјд едәк. Бирини будур ки, тарих реал һадисәләри тәсвир едир, јәни тарихин сәһифәләриндә бир миллиләтин гәләбәсинин сәбәбләри вә нәтичәләри, еләчә дә дијәр бир миллиәтин мәғлубијјәти вә сәбәбләри үзә чыхыр. Тарих бир күзкү кыяи бәләријјәтин ачы вә ширин һәгигәтләрини бүтөвлүкдә әкс етдирир. Буна керә кечмиш инсанларын тарихини охујуб арашдырмағ инсанын өмрүнү онларын өмрү гәдәринчә узун едир. Бу бахымдан һәзрәт Әли(ә.с.) оғлу Имам һәсәнә белә вәсијјәт етмишир: "Оғлум, мән кечмиш инсанларын заманында јох ишим. Фәгәт, онларын әмәлләринә диғгәт еләдим, хәбәрләрини, јәни онларын дедикләрини дүшүндүм, јаратдығларыны сејр етдим. Бүтүн булардан мән о гәдәр тәчрүбә газандым ки, санки онларын бүтүн дөврләриндә јашамышам." "Нәһ-чүл-бәләғә" 31-чи һәмә.

Иккинчи фәјдасы будур ки, тарихин өзүндә бир ширинлик, чазибә вар. Чүнки о, реаллығы өзүндә әкс етдирир.

Шаир вә алимләрин әсәрләринин бир һиссәси тарихи һадисәләрлә әсаслаһыр. Мәсәлән, Фирдовсинин Шаһ-

намәси, Низаминин "Хәмәси" вә франсыз язгычысы Виктор гүгөнун әсәрләри вә с.

&2. Ислам пейгәмбәринин тарихи.

Тарихин о сәһифәләри гүмәттидир ки, бөйүк инсанлардан бәһс етсин. Бир милләтин тарихи онун шәхси-жәтләринин тарихиндән асылдыр. Бөйүк шәхси-жәтләр ичәрисиндә ислам пейгәмбәри кәми һәјаты зәңкин һадисәләрлә долу олан шәхси-жәт тапмаг чох чәтиндир. Бу шәхсин бүтүн һәјаты гәјри-адиликләрлә, сиррләрлә бағлы олмуштур, јәни онун тәваллүдү, вәһј мәсәләси вә с. Ислам пейгәмбәри Мәһәммәд (с. а. в.) һичаз әлкәсиндә Әрәбистан јарымадасында дунјаја кәз ачмышдыр. һәммин әразинин чоғрафи мөвгәјинә тарихи бир нәзәр са- лаг.

Сәудијјә Әрәбистаны Асияның чәнуб гәрбиндә 3000000 кв. км. әразијә малик дәвләттир. Әлкә сәһра, дашлыг вә исти чәлләрдән ибарәттир. Иглим о гәдәр дә әлверилли дејил. Буна кәрә бурада әһали 15 милјондан артыг олмайыб. Ән мүнүм сәрвәт нефтидир. Әкинчилик үчүн мүнәсиб олмадығына кәрә гоншү дәвләтләрин һүчүмуна мәруз галмайыбдыр.

Мүнүм шәһәрләри Мәккә вә Мәдинәдир.
Мәккә:

Дунјанын мәшһур шәһәрләриндәндир. Шәһәр ики дағын әһатәсиндәдир. Шәһәрин тарихи һәзрәт Ибраһим (ә. с.) дәврүндә башлаыр. О, һәјат јолдашы һачәри вә оғлу Исмајлы фәләстин мәнәгәсиндән бу мәкана кәтирмишди. Аллаһ Зәмзәм чешмәсини хејирли бир не мәт кими онлара бәхш етди. Зәмзәм гујусуна јакын бир јердә чәрһум гәбиләси мәскунлашмышды. Исмајыл онлардан бир гызла евләнди. һәзрәт Ибраһим Аллаһын әмри вә оғлу Исмајлын көмәклији илә Кәбә еғи- ни тикди. (Белә бир рәвәјәт дә вар ки, һәзрәт Ибраһим (ә. с.) һәзрәт Нүһун туфаны нәтичәсиндә учулуб дағлымыш Кәбәни јенидән тикди, бәрпа етди).

Мәдинә:

Бу шәһәр Мәккәдән сонра шимал исти- гамәтиндә тәғрибән 500 км мәсәфәдә јерләшир. Мәккә- дән фәргли олараг, Мәдинәнин иглим шәраити јашаыш вә әкинчилик үчүн нисбәтән әлвериллидир. Исламдан әввәл ады Јәсриб иди. Пейгәмбәр һичрәтиндән сонра "мәдинәту-р-рәсул" адланды, гыса шәкилдә "Мәдинә" адыны алды. Бу шәһәрдә јашајан тајфалар Әмалигә, Јә- һуд, Оғ, вә Хәзрәч иди.

Сәудијјә Әрәбистанында Исламдан әввәл јаша- јан ән бөйүк гәбиләләр Бадијә, Гәһтанијан вә Әднә- нијан иди.

Бадијә тајфасы һәммин Ад вә Сәмуд гөвүләри иди ки, Гур`анда буларын ады чәкиллишир. Аллаһын әмриндән чыдыгыларына кәрә сәмави балалара мәруз галыб мәнв олдулар.

Гәһтанијан - Јәруб ибн Гәһтанын (әрәб дили- нин әсасыны гојан) нәсли иди. Овс вә Хәзрәч дә бу нәсилдән ишләр.

Әднәнијан - һәзрәт Исмајлын нәслиндән олан- лар иди.

Әрәбләрин әхлагындан данышаркән ону демәли- јик ки, онлар һәм мүсбәт, һәм дә мәнфи кејфи-јәтләрә малик ишләр. Гоһаг севән, әһд-пеймана салиг, шә- р демәк вә нәтигликдә биринчи олан әрәбләр, ејни за- манда бүтләрә ситајиш едир, бир-биринин ганыны тө- күр (Овс вә Хәзрәч 120 ил дүшмәнчилик мүнәсибәтиндә олмушлар) гыз ушагыларыны елдүрүрдүләр.

Һәзрәт Әли (ә. с.) "Нәһчүл-Бәләғәт"ин 1 хут- бәсиндә бујурур ки, онлар, јәни әрәбләр мухтәлиф динләрә вә бид`әтиләрә гуллуғ едирдиләр.

Лат - бүтләрин анасы иди.

Үззә - о бүт иди ки, бүтүн әсас һадисәлә- ри онунла бағлы билирдиләр. Онлар мөһүмата чох јер вермишдиләр. Нечә ки, Гур`ан "Ә`раф" сурәсинин 157-чи сурәсиндә дејир ки, пейгәмбәр чаһил әрәбләрин бој- нундан зәнчирләри ачды. Бу зәнчирләр мөһәзи мәнаја аид олуб, әрәбләрин мә`нәви, фикри бахындан бухов-

ланмасына иларэ иди.

Ислам пейгэмбэри чалышырды ки, чаһилијјэт дөврүнүн хурафатыны, мөвһуматыны арадан көтүрсүн, һэтта Мәаз ибн Чәбәлә тапшырмышды ки, чаһилијјэт дөврүнүн әсас гайда-ганунларыны гадаган етсин.

Суаллар:

1. Тарих нә вахтдан башланьб?
2. Тарихин инсанларын һәјатында нә кими ролу вардыр?
3. Сәудијјә Әрәбистанынын чографи вә тарихи мөвгәјини изаһ един.
4. Исламдан әввәл Әрәбистан јарьмадасында һансы тајфалар јашајырды?
5. Әрәбләрин мүсбәт вә мәнфи әхлагларыны гејд един:

II Дәрс

§3 Ислам пейгәмбәринин әчдады

Һәзрәт Ибраһим (ә.с.) вә һәзрәт Исмајыл (ә.с.) Ислам пейгәмбэри Мәһәммәд (с.л.в.)-ин әчдады олушлар. Бу ики пейгәмбәрин, јәһни һәзрәт Ибраһим (ә.с.), һәзрәт Исмајыл (ә.с.) тарихи ислам тарихинин бир һәлгәси олдугуна көрә онлар һагъында мүхтәсәр мәлүмәт верәк.

Товһид гәһрәманы Ибраһим (ә.с.)

Һәзрәт Ибраһим (ә.с.) елә бир мүһитдә дунјаја көз ачмышды ки, бурада халг бүтә ситајил едирди. О, бүтпәрәстлијә гаршы үсјан етди вә бунун нәтичәсиндә Бабилдән Фәләстинә сүркүн едилди.

Әмәлига мишләти ону јакшы гаршылады вә һачәри дә она бир һәдијјә етди. һачәр вә Ибраһим (ә.с.) - дан дунјаја Исмајыл (ә.с.) көз ачды. Ибраһим (ә.с.) - а Аллаһ тәрәфиндән әмр олунду ки, һачәри вә оғлу Исмајылы (ә.с.) Мәккәдә бир дағын этәјиндә гејсун. Бура

јашајыл үчүн мунасиб олмајан бир јер иди. Ибраһим(ә.с.) ораны тәрк едәндә һачәр сорушду ки, бизи кимә тапшырарсан? һәзрәт Ибраһим (ә.с.) бујурду ки, бу ишләрин һамысы Аллаһын әмријләдир. Ондан үмидинизи үзмәјин. Сонра аглаја-аглаја үзүнү сәмаја тутуб белә дуа етди: "Еј Аллаһ! Бу јери сүлһ вә әмин-аманлыг јери ет! Әз не мәтләрини бура јагдыр" (Бәгәрә 26 ајә).

Зәмзәм чешмәсинин тарихи.

Һәзрәт Ибраһим келәндән сонра гызмар сәһрада галан һачәр вә оғлу Исмајыл (ә.с.) онлар үчүн ајрылмыш судан вә јемәкдән бир мүддәт истифалә етдиләр. Азутә гуртардыгдан сонра һачәрин суду чәкилди. Улағын һалы нараһәтедики иди. Ана (һөвһнак) Сәфа дағына су ахтармага кәлди. Мәрвә дағына баһанда күнәшин гаја үзәриндә инъикасында јаранан парылтыны су зәһн елиб, дага сары гачды. Лакин үмиди һеч олду. Једди дәфә су ахтармаг мәгсәдилә бу ики дағын арасыны гачандан сонра бүтүн үмиди үзүлдү. Наәләч, көрпәсинин јанына гәјилти вә онун чан вермәсинә тамаша едирди. Бу вахт Ибраһим (ә.с.)-ын дуасы јалына дүшдү вә үзүнү сәмаја тутуб Аллаһдан ниһат истәди. Елә бу анда көрдү ки, Исмајылын ајаглары алтында су ахыр.

Бу һәјат әләмәти гушлары да бура чәкди. Бу јердән аралы мәскән салмыш Чәрһум тајфасы узагдан гушларын учушуну вә бир јерә топлашмасыны көрүб һәмин јердә һәјат әләмәти олдугуну һисс еттиләр. Вә бу мәкана кәлиб һачәр вә Исмајылын бир чешмәнин јанында мәскән салдығыны көрүб бура көч еләдиләр. Боја-баһа чатан Исмајыл һәмин гәбиләдән евләнди. һәзрәт Ибраһим(ә.с.) Аллаһын әмри вә Исмајыл (ә.с.) көмәклији илә Кәбә евини тикди.

Ислам пейгәмбэри Мәһәммәдин (с.а.в.) әчдадларындан Ибраһим (ә.с.) вә Исмајылдан башга, онун сон дөрд чәддинин Гусејј Әбду Мәнаф, һашим, Әбдул-Муттәллийбин гыса тарихинә нәзәр салаг.

Гусеј - о, Мәккә әһлинә - Гүрејшә башчылыг едирди. Кәбәнин һөкмранлыгы онун әлиндә иди. Гусејј Дарун - Нәдвәнин (әрәбләрин мәсләһәт вә мәшвәрәт ет-

дији жер) эсасыны гојмушду. Милалдын 5-чи эсринде вә-
фат етди. Өзүндән сонра ики оғлу галды: Әбду-дар вә
Әбду-Мәнаф

Әбду Мәнаф:

Онун ады Мугурә иди. Хоп әклагы олдуғуна көрә
халгын она чох һөрмәти вар иди.

һашим:

һашим, Әбду Мәнафын оғлу иди. О, гардашы Әбду
Шәмс илә әкиз доғулушду. Анадан оланды һашимин бар-
магы Әбду Шәмсин алһына јалшымыш һалда иди. Ону ајы-
ранда хејли ган төкүлдү. Халг буну пис мәнаја јозду
ки, бу ики гардаш арасында ган олачаг.

һашим Зи-һиччә ајында Кәбәјә сөјкәниб белә
хүтбә охујарды: "Еј Гүрејш! Аллах Сизи Кәбәнин јанын-
да мәскун етмәклә сизә фәзиләт бәхш едиб. Онун евинә
зијарәтә кәләнләр сизин гонағыбыздыр, онлара һөрмәт
един! Анд олсун Аллахна ки, әјәр өз гүдрәтим олсајды,
Сиздән бу барәдә көмәк истәмәздим. һашим Мәккә вә Шам,
һәм дә Мәккә вә Јәмән арасында тичарәтин эсасыны гој-
ду.

Үмәјјә Әбду Шәмсин оғлу!

О, әмисинин әзәмәтинә, мөвгејинә пахылыг едир-
ди. Мухтәлиф васитәләрлә, мәсәлән, - халга еһсан вер-
мәклә - чамаатын рәғбәтини газанмаг истәјирди. Әмиси
һашими һәмилә мәчбур едәрди ки, бир агыл шәхсин јанына
кедәк ки, һакимијјәтә ким лајигдир, һашим хырдачылыға
ујмурду вә буну өзүнә сәғышырмыды. Үмәјјәнин инад-
карлығы һашими ики шәртлә алимин јанына кетмәјә мәч-
бур етди: 1) һәр ким мәғлуб олса, 100 дөвә һачылар
үчүн гурбанлыг вермәлидир. 2) Он ил Мәккәни тәрк ет-
мәлидир.

Үмәјјә бу ишдә удузду вә Шама кетди.

Бу ирси пахылыг 130 ил давам етди. Үмәјјәнин
Шамда јашамасы Әмәви нәслинин һөкүмранлығыны јаратды.
һашимин евләнмәси: һашим Мәдинәдә Сәлмә ады

бир гызла евләнди. Бу издивачдан дунјаја кәлән ушағын
аһыны Шейбә гојдулар. Сонралар она Әбдул Муттәлиб де-
јирдиләр. Онун да сәбәби бу иди ки, һашим дунјасыны
дәјиләндә гардашы Муттәлибә вәсијјәт етди: "Өз гулуң
Шейбәдән мугајат ол!" Бу вәзијјәттән сонра Шейбәти
Әбдул чағырдылар.

Суаллар:

1. һәзрәт Ибраһим (ә.с.) тарихиндән гыса мә-
лумат верин.
2. Зәмзәм чешмәси нә чүр әмәлә кәлди?
3. Пејғәмбәрин сон дөрд әчдаһыны сајын.
4. Бәни Үмәјјә вә Бәни һашим арасында олан дүш-
мәнчилик нәдән башланды вә нечә ил чәкди?
5. Шейбәјә нә үчүн Әбдул-Муттәлиб дејилди?

III дәрә

§4. Әбдул-Муттәлиб:

Гүрејшин бапчысы

Әбдул Муттәлиб һашимин оғлу, Ислам пејғәм-
бәринин бабасы иди. Мүһит һәр бир инсанын һәјатына
бөјүк тәсир кәстәрир. Әбдул-Муттәлибин јашадығы мүһит
дә инсан мәнәвијјатына мәнфи тәсир едән чәмијјәт
олмасына бахмајараг, онун һәјатында бу дөврун ејбә-
чәрликләри из гоја билмәмишди. О, товһидә инанмышы,
даим халгы пис ишләрдән чәкиндирирди. Әбдул Муттәлиб
Аллаһла әһд барламышы ки, 10 оғлу олса, бирини Кәбә-
јә гурбан верәчәк. Бу әһд-пејман барәсиндә неч кәсә
бир сөз демәмишди. 10-чу оғлан ушағы дунјаја кәләнән
сонра, әрәб адәт-әнәнесинә көрә әһдә салиг галан Әб-
дул Муттәлиб галанларыны башына јығыб өз әһдиндән
онлары хәбәрдар етди.

Белә разылыға кәлдиләр ки, пушк атылсын, Пушк
Абдуллаһын адына дүшдү. Абдуллаһы гурбанкаһа апаранда

Гүрејш әһли онлара мане олду. Онлар бу иши башга јолла һалл етмәк истәјирдиләр. Буна кәрә тәһрүбәли бир али-мә мурачиәт етшиләр. һәмин алимин мәсләһәти илә белә гәрара кәлдиләр ки, ган баһасы дөвәләрлә әвәз олунсун, јенидән пушк атылсын. Шәрт белә иди ки, пушк дөвәләрә дүшәнә кими атылсын. Дөвәләрин сајы 100-ә чатанда, јәһни онунчу пушкдә Абдуллаһ хилас олду. Бүтүн Мәккә-ни шадлыг бүрүдү. Амма вәзијәтдән нижаран галан Әб-дүл Муттәлиб пушк атма мәрасимини үч дәфә јеринә је-тирди вә һәр дәфә 100 дөвә гурбанлыг үчүн тәјин олунду.

Фил иһинин маһәрасы

Һәбәш һөкүмдары 70 минлик гошунла Әбрәһәни сәр-кәрдә тәјин едиб, христианлары мудафиә мөгсәдилә Јәмән падаһанын үзәринә көндәрди. Орада гәләбә чалан Әбрәһә Јәмәнә һәкәм тәјин олунду. О, Сән'а шәһәриндә бир килсә тиктирди вә һәбәш һөкүмдары Нәчашијә мәктуб көндәрди. О, мәктубда билдирирди ки, халга Кә'бәни зијарәт етмәји гадаган едәчәјәм. Әбрәһә гошун јыгыб Кә'бәјә тәрәф јериди. Бу гошунун өн һиссәсиндә филләр дајанмышды. Бә'зи јерләрдә әрәбләр онлара мугавимәт көстәрә билмәдиләр. Әбрәһә гошуну илә бирликдә Мәккә-нин јахынлыгында дүшәркә салды. Әмр етди ки, Мәккә әһалисини гарәт етсинләр, еләчә дә Әбдул-Муттәлибин 200 дөвәсини әлә кечирсинләр. Бир елчи васитәсилә Әб-дүл Муттәлибә тапшырды ки, Гүрејш онлара гаршы мугави-мәт көстөрмәсин. Онун мөгсәди јалныз Кә'бәни дагытмаг-дыр. Әбдул Муттәлиб чавабында билдирди ки, биз Кә'бәни мудафиә етмәк фикриндә дејилик, чүнки бу евин саһиби вар. Елчинин бу чавабдан хошу кәлди вә ондан хаһиш ет-ди ки, бирликдә Әбрәһәнин јанына гајытсынлар. Әбрәһә Әбдул Муттәлиби һөрмәтлә гаршылады вә сорушду ки, кәл-мәкдә мөгсәдин нәдир? О бујурду ки, сизин гарәт етти-јиниз вар-дөвләтин вә дөвәләрин дальнча кәлмишәм. Әб-рәһә деди ки, мән көзләмәздим ки, сәнин кими мудрик бир инсан хырда бир шәјдән етру агыз ача. Елә билдим

ки, Кә'бә барәсиндә өз етиразыны билдирәчәксән. Әб-дүл Муттәлиб чаваб верди ки, мән дөвәләрин саһибим, Кә'бәнин дә саһиби вар, өзү ону мудафиә едәр. Бу сөзү дејиб ајага дурду. Әбрәһә әтрафындакыларә әмр етди ки, гарәт олунмуш маллары вә дөвәләри Әбдул Муттәлибә гајтарсынлар. Кери дөнән Әбдул Муттәлиб Гүрејшә көс-тәриш верди ки, шәһәрдән кәнара чыкын. Улагуларын, га-дынларын, гочаларын наләси һәр јаны бүрүмүшдү. Әбдул Муттәлиб үзүнү Кә'бәјә чевириб аглаја-аглаја дуа етди: "Аллаһ, дүшмәнин шәрриндән сәнә пәнәһ кәтиририк, Кә'-бәнин дүшмәни сәнин дүшмәниндир. Еј Аллаһ, хачы Кә'-бәјә вурулан күнү бизә көстөрмә!"

О, Мәккәни тәрк едән ахырынчы шәхс иди.

Сәһәриси күнү Әбрәһәнин гошуну һүчүма кечмәк истәјирди ки, дәниз тәрәфдән бөлүк бир гуш дәстәси гара булуд кими онларын үстүнү алды. Онлар чајнагла-рыннда вә димшикләриндә кәтирдикләри дашларла гошуну дармадагын етдиләр.

Бу гејри-ади вә дәншәтли һадисә бүтүн дунјаја сәс салды. Гур'ан Фил сурәсиндә бу маһәраны нәгли ет-мишдир.

Гүрејшә иткисиз баша кәлән бу гәләбә онларда бир тәкәббүр, гурур јаратды. Тәәсүфләр олсун ки, он-лар бу гәләбәни Аллаһын јох, бүтләрин вә өзләринин адына чыкдылар. Бу бахымдан чаһил Гүрејшин мудрик вә үрәјәјатан бир рәһбәрә ертијачы вар иди.

Абдуллаһ:

Әбдул Муттәлиб 100 дөвә баһасына оғлу Абдулла-һын өмрүнү өзүнә гајтармышды. Абдуллаһ, атасынын ја-һнында вә халгын ичиндә бөлүк һөрмәтә малик иди.

24 јашында икән ону Вәһәбин гызы Аминә илә ев-ләндириди. Евләнәндән сонра Абдуллаһ тиچارәт мөгсәдилә Шама јола дүшдү вә бир нечә ајдан сонра карван Мәккә-јә гајтды. Әбдул Муттәлиб вә тәзә кәлин Аминә карван-да Абдуллаһы көрмәдиләр. Нәһәјәт, мә'лум олду ки, карван кери гајыдаркән Абдуллаһ Мәдинәдә хәстәләнмиш вә ора-

да вәфат етмишир.

Суаллар:

1. Әбдүл Мутталиб ким иди?
2. Әбдүл Мутталибин Аллаһла әндинин тарихчәсини гејд един.
3. Фил илинин маңарасыны гыса шәкилдә шәрһ един: Әбдүл Мутталибин Әбрәһәјә чавабы нә иди?
4. Абдуллаһ нечә јашында вә кимилә евләнди?

IV дәрә

§5 Пејғәмбәрин тәвәллүдү:

Һәјатда елә шәхсијјәтләр олур ки, онларын дунјаја кәлиши дигәрләриндән фәргли олараг, истисналыг, гејри адиллик тәшкил едир. Мәсәлән, һәзрәт Муса (ә.с.) -ын дунјаја кәлмәси чоһ пејрәтлишир. һәзрәт Мусанын кәлмәсини мунәччимләр фир`она билдирмиш вә она изаһ етмишиләр ки, бу шәхс сәнин әлејһинә олачаг. Бу сәбәбдән јени доғулан оғлан ушагларынын һамысыны әлдүрүрдүләр. Амма Аллаһын һикмәти илә Муса Фир`онун әли илә тәрбијә олунду. Гур`ан "Таһа" сурәсиндә бу барәдә јазмышыр. Вә јахуд һәзрәт Исанын анадан олмасы ондан да пејрәтлишир. Бу һагда исә "Мәрјәм" сурәсиндә мә`лумат верилмишир.

Еләчә дә ислам пејғәмбәри дунјаја кәләндә гејри-ади һадисәләр баш верди: Бүтләр јыкылды, шаһлар горхулу јухулар көрдүләр, Кәсранын тахт-тачы сынды, фарсларда атәшпәрәстлијин оду сөндү. Пејғәмбәр Фил илиндә Миләддин 570-чи илиндә рабиул-әввәл ајынын 17-дә дунјаја кәлди.

Пејғәмбәрин көрпәлик дөврү.

Анадан оlandан 7 күн сонра Әбдүлмутталиб зијәфәт тәшкил етди вә ушағын адыны Мүһәммәд гојду. Анасы Аминә ону "Әһмәд" - дејә чағырарды. О, бир нечә күн анасы Аминәдән сүд јејиб, сонра исә Сувейбә 4 ај она

сүд верибдир. Она дајәлик едән икинчи гадын һәлимәји Сә`дијјә иди. Пејғәмбәр бу гадына чоһ һөрмәт елиб, хәтрини әзиз тутарды. һәмшә һәмин гадын евә даһил оlandа, пејғәмбәр әбасыны чыгарыб јерә сәрәр, она јер көстәрәрди. Гејд етмалијик ки, ушаглары дајәјә вермәк күбар аиләләрдә дәб иди. Бу да она көрә иди ки, ушаглар даим тәмиз һавада олсунлар, онларын инкшафы дүзкүн кетсин. Мәккәдә оland бә`зи кечичи хәстәликләрдән узаг вә азад олсунлар. һәм дә фәсиһ әрәб дилини мүкәммәл өјрәнсинләр.

Пејғәмбәрин тәвәллүдүндән дөрд ај кечмиши. Бәни Сә`д гәбиләсинин дајәләри Мәккәјә кәлди. О ил чоһ гәһәтлик вә ачыг иди. Бу дајәләрдән һәлимә ады бириси өз әринә тәклиф етди ки, Әбдүл Мутталибин јетим нәвәсини көтүрүб бөјүдәк. Ола билсин, Аллаһ бизә бәрәкәт әта едәр. һәгигәтән, һәлимә өз фикриндә јанһилмәмишди. Онлар бу јетим ушағы өз һимәјәсинә көтүрдүләр. һәлимә дејирди ки, һәтта Аллаһ-тәала онлара боллуг, фираванлыг бәхш елибдир.

Сағ дөшүндә неч вәхт сүд олмајан һәлимә бу ушага дајәлик етмәјә башлајандан онун сағ дөшүндә сүд әмәлә кәлиб чоһалды. Бу елә өзү рузи вә бәрәкәтин бир әләмәти иди.

Ислам пејғәмбәринин ушагыг дөврү.

Һәлимә беш ил балача Мәһәммәдин тәрбијәси илә мәшгул оlandан сонра ону анасы Аминәјә гајтарды. Аминә бир күн сонра оғлу илә бирликдә һәм өз әринин гәбрини зијарәт етмәк, һәм дә гоһум-әграбасына баш чәкмәк мәгсәдилә Мәдинәјә јолланды. Бир ај Мәдинәдә галдылар. Гајыданда балача Мүһәммәдин анасы Әбвә кәндиндә вәфат етди.

Бу һадисәләр Әбдүл Мутталибин Мәһәммәдә оland мәһәббәтини даһа да артырды. Ушагыгдан балача Мәһәммәдин башына кәлән бу һадисәләр, чәтинликләр Аллаһ-тәаланын һикмәти иди. Аллаһ ону бу чәтинликләрлә үзбәүз гојмагла, ағыр вә шәрәфли бир кәләчәјә, јүксәк мәғамә

назырлажырды.

Мәһәммәд сәккиз яшында икән бабасы Әбдул Мут-тәлиб вәфат етди. Бундан сонра әмиси Әбу Талиб ону өз һимајәсинә көтүрдү. Әбу Талиб тичарәт мәгсәдилә Шама јола дүшәндә 12 јашлы Мәһәммәди дә өзү илә апарды. Карванын үстүндә јол боју онлары бир булуд мушәјәт едирди. Карван Шама чатмамыш Босра шәһәриндә бир тариқи һадисә баш верди. Босрада Буһејра адына бир христиан алим јашајырды. О, ахируз-зәман пејғәмбәрин кәләчәјини вә онун аламәтләрини сәмави китаблардан оқу-мушду.

Буһејра Мәккә тәрәфиндән бир карванын кәлдијини көрдү вә онун да шаһиди олду ки, бу карванын башы үстүндә бир булуд һәрәкәт едир. Карван онун евинә јакын бир јердә јерләшти. Буһејра карваны евинә дәвәт етмәк фикринә дүшдү. Вә белә дә етди, онлары наһара евинә чағырды. Амма булуд карваны үзәриндән тәрпәнмәмишди. Буһејра Әбу Талибдән сорушду ки, сиздән карванда галан вар? Әбу Талиб чаваб верди ки, јалпыз бир ушағ галыб. Буһејра ушағын да бу мәчлисдә олмағын истәди, Әбу Талиблә бирликдә карвана јакынлаштылар. Буһејра узагдан көрдү ки, ушағ зейтун ағачына сөјкәниб вә чох фикирли, гајғылы бир көркәми вар. Христиан алыми диггәтлә бахандан сонра Әбу Талибдән сорушду: "Сән бу ушағын нәјисән?" Әбу Талиб деди ки, атасыјам. (әрәбләрдә әмијә "ата" да дејәрләр). Буһејра деди ки, бу ушағ кәрәк јетим олсун. Ушағын әмиси даһа неч нә демәди. Буһејра ушағын гаршысында дајаныб она деди ки, сәнә бир нечә суалла мурачиәт едәчәјәм, амма Латү Үзза хатиринә дүзкүн чаваб вер! Балача Мәһәммәд деди ки, мән нечә вахт јалан даньшмарам вә Латү-Үззадан ачығым кәлир. Латү-Үзза нәдир? Буһејра јенә сорушду ки, сән нәји чох севирсән вә нәјин һаггында чох фикирләширсән? Мәһәммәд чаваб верди ки, мән тәклији се-вирәм вә аләмин јарадылышы барәсиндә чох фикирләширәм.

Христиан алыми ушағын чининдәки пејғәмбәрлик нишанәсини көрәндән сонра үзүнү Әбу Талибә тутуб деди: "Бу ушагдан мурајат олун! Әжәр Јәһуд гөвмү билсә, ону өлдүрәр" Јенә давам етди ки, бу ушағын парлағ кәләчә-

ји вар вә сәмави китабларын сонунчу пејғәмбәр һаггында хәбәр вердикләри шәхс бу ушагдыр.

Суаллар:

1. Пејғәмбәр дунјаја кәләндә нә һадисәләр баш верди?
2. О һансы ил, ај вә күндә анадан олду?
3. Пејғәмбәрин дајәләрини садалајын! О вахт ушағы нә үчүн дајәјә тапшырылдылар?
4. Пејғәмбәр бабасы илә һара сәфәр етди вә бу сәфәр нә илә нәтичәләнди?
5. Буһејранын пејғәмбәрлә даньшығы нә олду?

V дәрәс

16 Ислам пејғәмбәри Мәһәммәд (с.а.в.)-ин

чаванлығ дөврү.

Рәһбәр шәхс рупән зәнкин, чисмән кәрәк гүв-вәттли олсун. һәзрәт Әли (ә.с.) пејғәмбәр һаггында бујурду ки, муһарибә бизә ағыр оlanda пејғәмбәрә пәнаһ апарырдығ.

Әксәр пејғәмбәрләр нүбүввәтә јетишмәмишдән әв-вәл бир мүддәт чобанлығ етмишләр. Бунун бир фәлсәфәси дә о иди ки, кәләчәкдә чәмијјәти идарә етмәкдә сәбир-ли олсунлар. Бир фәлсәфәси дә бу иди ки, онлар тәби-әтин әсрарәнкиз кәзәлликләрини дујалар, дәрк едәләр.

Пејғәмбәрин тичарәт иши

Гүрејш тајфасында Хүвәјлидин гызы Хәдичә өз тичарәт карваны үчүн әмин бир шәхсә ентијач дујурду.

Пејғәмбәрин әмиси һәзрәт Әбу Талиб Мүһәммәдә тәклиф етди ки, әжәр Хәдичә бу илә өзүнә тағирирәс, ону

Азерб. Госуд. Республ.

Б. ЕЖИСТЕКА

65883

гәбул ет. Хәдичә Пејғәмбәрин әминлижинә, дүзкүнлүжүнә көрә онун һүзуруна бир нәфәр көндәриб хәһиш етди ки, карванна башчылыг етмәк үчүн разылыг версин. Өзү дә бу ишин әвәзи икигат маашла едәниләчәкди. Пејғәмбәр бу карванда шәрик олмага разылыг верди.

Тичарәт карваны Шама јола дүшдү, илк фәалијјә-тиндә бөјүк газанч әлдә етди.

Мәккәјә гајыдан карваны Хәдичә гаршылады. Пејғәмбәр тичарәт сәфәринин нәтичәләри һагтғында она мәлүмат верди. Хәдичәнин гулу Мејсәрә пејғәмбәрдән јол боју вә Шамда көрдүјү карамәтләри она нәгә етди: "Бунлардан бири бу иди ки, Восрада Әмин бир ағачын алтында истираһәт едәркән, бир раһиб она дигтәтлә бахыб адыны сорушшу вә сонра бујурду ки, һәмин шәхсдир ки, онун һагтғында Теврат вә Инчилдә мәлүмат верилмишир".

Тичарәтдән әлдә етдији кәбир пејғәмбәрин издивачы үчүн зәмин јаратды. Хәдичә дул бир гадын иди. Мәккәнин танымыш шәхсијјәтләринин издивач тәклифини рәдд етмишиди. О, Гүрејш тајфасынын ән варлы гадын иди. Хәдичә пејғәмбәрлә издивача разылыг верди.

Мәдди бахымдан ујғун кәлмәјән бу евләнмәјә сәбәб пејғәмбәрин паклығы, көзәл әхлагы, әминлији иди. Хәдичә өзү евләнмәји она тәклиф етмишиди. Башга бир рәвәјәтә көрә Хәдичә бир гадыннын васитәсилә (онун ады нәфисә иди) издивачы пејғәмбәрә чатдырмышды. Пејғәмбәр чавабында демишиди ки, мән кәрәк әмиләримлә мәсләһәтләшәм. Әмиләринин разылыгындан сонра әгд мәрасими тәшкәл олунду, орада Абуталиб бир хутбә охујуб өз гардашы оғлунун фәзиләтләрини сәјды. Дижәр тәрәфдән хутбәни Варагат ибн Нофәл охуду вә Әбу Талибдән вә Мәһәммәддән бу издивача көрә разылыгыны билширди. Әгд охунду вә онун кәбин баһасы 400 динар вә ја 20 дәвә тәјин олунду.

Бу евләнмәдән, разы галан Хәдичә бүтүн сәрвәтини Аллаһ јолунда сәрф етмәк үчүн пејғәмбәрин иктијарында гојду. Пејғәмбәр дә Хәдичәнин һагтғында бујурмушду ки, о, беһишин гадынларындандыр.

Издивачдан бе`сәтә гәдәр:

Пејғәмбәрә бәхш олуна сәрвәт фәғирләрин вә кимсәсизләрин јолунда хәрчләнирди.

Хәдичәдән пејғәмбәрин дөрд гызы, ики оғлу дүн-јаја кәлмишиди. Оғланларын ады Гасим вә Әбдуллаһ, гызларынын ады исә Ругәјлә, Зәјнәб, Уммул-Күлсүм, Фатимә иди. Демәлијик ки, оғлан ушаглары бе`сәтдән әввәл дүн-јадан кетмишидиләр. Мәккәдә гытлыг вә ачлыг олдуғу үчүн Әбу Талибин аиләси чоғ әзијјәт чәкирди. Пејғәмбәр белә гәрәра кәлди ки, әмисинин евладларындан бирини - Әли (ә.с.)-ни өз өһдәсинә кәтүрсүн. Әли (ә.с.) өзү бујурурду ки, сиз мәним пејғәмбәрин јанында боја-баша чатдығымы билирсиниз вә мән һәр күн онун көзәл әхлагындан нумунәләр кәтүрүрдүм.

Белә бир суал ортаја чыһыр: пејғәмбәр бе`сәтдән әввәл һансы динә е`тигәд едирди?

О бүтүн өмрүнү тәкаллаһлыга, Аллаһы танымага һәср етмишиди. Бунун сүбутуна бир нечә дәлилимиз вар. Бири будур ки, онун тәрбијәчиләри Әбдул Мүттәлиб вә Әбу Талиб тәк олан Аллаһа инанырдылар. Иккинчи дәлил будур ки, Буһејра илә данышанда Лату Үзәни писләди. Үчүнчүсү будур ки, тарихчиләрин јаздығына көрә һәра мағарасында Аллаһа ибадәт едәрди. Дөрдүнчү сүбут будур ки, онун јеканә шакирди Әли (ә.с.) бујурур ки, о вахт ки, пејғәмбәри сүддән кәсдиләр, Аллаһ бир бөјүк мәлә-

ји онун тәрбијәси үчүн һүзурунда гојду.

Вәһјин кәлмәси:

Мәккәнин шимал тәрәфиндә бир дағ вар ки, бу һәра дағы адланыр. һәмин дағын зирвәсиндә һәра мағарасы јерләшир. Бу мағара Мәһәммәдин (с.а.в.) ибадәтканы иди. Бүтүн оручлуг ајларыны орада кечирәрди. Ибадәтдән башга ики шеј даим онун фикрини мәшғул едәрди:

- 1) Јер илә көјүн јаранмасы вә онларын низамы,
- 2) Чәһилијјәт дөврүнүн һагсызлығы, бәдбәхтлији гаршы-

сында мөс'улијјәт һисс етмәси барәсиндә

Рәчәб аяһның 27-чи күнү пејғәмбәр һәмшәки ки-ми мағарада иди. Чәнаб Чәбрајыл Гур'ани-Кәримин илк ајәләрини онун үчүн охулу. (Әләг сурәси ајә 1-5)

Мәләклә инсаньн үзбәүз олмасы әввәлчәдән рунда бир һазырлыг тәләб едир. Пејғәмбәр бу руһи һазырлыгы ибадәтлә вә јахуд јуху көрмә просесиндә әлдә етмишди. Ејни заманда, Мәһәммәд (с.а.в.) назил олан илк ајәләри демәјә чәкинирди. Чәнаб Чәбрајыл үч дәфә ону сил-кәләјиб, бу ајәләри тәкратламаға мәчбур етмишди. Бә-дәниндә бир үшүтмә һисс едән пејғәмбәр мағараны тәрк едиб евә - Хәдичәнин јанына кәлди. һисс олунурду ки, пејғәмбәрин бөјүк руһу вәһјин сәјәсиндә даһа да нур-ланмышты. О, дағдан да енәндә бир нидә ону даим муша-јиәт едирди: "Мән мәләк Чәбрајылам, сән Аллаһын Рәсу-лусан". Пејғәмбәр евә јетипәндә Хәдичә онун симасында бир изтираб һисси кечирдијини мушанидә еләди. Нә баш вермәсини ондан сорушлу. Пејғәмбәр олмуш һадисәни да-һышты. Хәдичә она еһтирамла бахды вә ону дуа едиб де-ди ки, Аллаһ сәнә көмәк едәчәкшир. Вүчүдунда бир јор-ғунлуғ һисс едән Мәһәммәд (с.а.в.) јатмағ истәди. Де-ди ки, мәним үстүмү ерт, үшүјүрәм. Пејғәмбәр јухуја далды. Хәдичә Варағат ибн Нофәлин јанына кетти. (О, Хәдичәнин әмоғлусу, әрәбләрин ән биликлиси иди). Хә-дичә пејғәмбәрден ешиттији һәр бир сөзү олдуғу күми она чатдырды. Варағат ибн Нофәл деди ки, Мәһәммәд (с.а.в.) дүз даньшандыр вә она пејғәмбәрлик верилибдир.

Бурда бир нечә мәтләби гејд едәк:

- 1) Вәһјин илк ајәләри (Товһид вә елим) пејғәмбәрин шә-риәтинин әсаһларындантыр.
- 2) Пејғәмбәрин шәриәтинә илк иман кәтирәнләр - гадын-лардан Хәдичә, кишиләрдән Әли (ә.с.) иди.
- Әли (ә.с.) Гасијә хутбәсиндә бујурур ки, исла-мын гәдәм басдығы илк аиләнин үчүнчү шәхси мән идим.
- 3) Исламы илк гәбул едәнләрдән олан Хәдичәнин иманыны пејғәмбәр јүксәк гүјмәтләндирир вә онун јохлуғундан кәдәрләнирди. Бир күн Аишә Мәһәммәд (с.а.в.) еви тәрк едәркән она деди ки, Аллаһ Хәдичәдән дә јахшысыны сә-нә гисмәт едиб. Пејғәмбәр бу сөздән әсәбиләшти вә бу-

јурду ки, неч вахт Аллаһ Хәдичәдән јахшысыны мәнә вер-мәјибдир. О, о заман мәнә иман кәтирмишди ки, һамы мә-ни инкар едирди.

Суаллар:

1. Ислам пејғәмбәри тачирлик фәалијјәтинә нечә башла-ды? Илк тичарәт сәфәринин кәрамәтләриндән бирини гејд един.
2. Мәһәммәд (с.а.в.)-ин Хәдичә илә издивачы вә бунун сәбәбләри нә иди?
3. Пејғәмбәрин Хәдичәдән олан өвладлары кимләр иди?
4. Мәһәммәд (с.а.в.) исламдан әввәл һансы динә гуллуғ едирди вә дәлилийиз нәдир?
5. Назил олан илк вәһј ајәләрин заманыны, мәканыны вә өзләрини гејд един:

VI дәрә

&7 Үч ил кизли олан хусуси дә'вәт

Заман вә мөкан бахьмындан шәрайт олмалығына көрә Мәһәммәд (с.а.в.) пејғәмбәр үч илә гәдәр халгы төвһидә кизли шәкилдә дә'вәт етти. Ејш-ишрәтә башы гарымыш Гүрәјшин башчылары пејғәмбәрин кизли вә фәр-ди һазырлығындан аз да олса, хәбәрдар идиләр. Амма она манечилик етмирдиләр. Пејғәмбәрин 3 ил апардығы тәблиғат үмуми јох, фәрди характер дашырды. Гүрәјш-дән бир зијан көрмәјән Мәһәммәд (с.а.в.) онларын бүт-ләринә дә дәјмирди. О, Әргәмин евини (Дари Хәјзәрән) ибадәт вә тәблиғат јери е'лан етмишди вә бурада кизли шәкилдә тоглашырдылар.

О замандан ки, Ислам пејғәмбәринин үмуми дә'-вәти башланды, Гүрәјшин дә дүшмәнчилији ачығ шәкилдә үзә чыкты.

Пејғамбар илк үмуми дэ`вэтэ өз гонум-эгрэбасынын ичэрисиндэ башлады.

Аллаһ-тэала "ва энзир әширәтукәл-эгрәбин" әјәси (Шүәра әјә-214)

وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ

илә пејғамбарә әмр.етди ки, сән гонум-эгрэбаны өз дининә дэ`вәт ет!

Мәһәммәд (с.а.в.) һәзрәт Әли (ә.с.)-а көстәрип верди ки, тәам һазырлансын вә Гурәјш башчыларындан 45 һәфәри ораја дэ`вәт етди. Пејғамбар онлары вәһјдән акаһ етмәк истәјирди. Тәәссүф олсун ки, килли Әбу Ләһәб мәчлисин келишини позду вә бу кизли дэ`вәти бәјан етмәји иккинчи зијафәтдә мәсләһәт билди. һәмин зијафәтә топлашанлар јемәк јејәндән сонра пејғамбар гонагларә белә мурачиәт етди: "Мән Аллаһын бирлијинә шәһадәт верирәм вә сизә дејирәм ки, мән онун тәрәфиндән бүтүн инсанларә елчијәм. Сиз әләндән сонра јенидән дирилиб, етдијиниз әмәлләрин нәтичәсини көрәчәксиниз. Сизин үчүн мән ики дунјанын хошбәхтлијини кәтирмишәм. Ким мәни мудафиә етсә, о мәним гардашым вә һумајәндәmdir". Ислам пејғамбаринин сөзләриндән сонра мәчлисә ағыр бир сүкут чәкмушду. Бу сүкуту позан һәзрәт Әли (ә.с.) бујурду ки, ја Рәсулаллаһ! Мән сәнин тәрәфиндәјәм вә сәнин мудафиәндә һәмилә һазырам. Пејғамбар она отурмагы тәклиф етди. һәзрәт Мәһәммәд (с.а.в.) өзүнә тәрәфдар истәди. Јенә һеч кәс ајага дурмады. һәзрәт Әли (ә.с.) иккинчи дәфә ајага галханда Ислам пејғамбарә бујурду ки, әјләш! Үчүнчү тәклифиндә дә Әли (ә.с.) ајага галхды, пејғамбар бу вахт өз гонум-эгрэбасына мурачиәт едиб деди: "Бу чаван мәним гардашым вә чанишинимди, она һәмилә табе олун". Мәчлис сонә јетишди.

ҮМУМИ ДЭ`ВЭТ

Үч ил кизли дэ`вәтпән сонра ислам пејғамбарә Мәһәммәдә (с.а.в.) вәһј кәлди ки, сән Аллаһын елчиси олмагыны ачыг шәкилдә халга бәјан ет! Вә биз сәни дүшмәнләрдән горујачагыг. Пејғамбар бир күн Сәфа да-

гынын әтәјиндә "Ја Саһабә" (әрәб бу сөзү хәтәр јетишәндә ишләдәр) кәлмәсини деди. Гурәјш чамааты онун әтрафына топлашты. О, өз дүзкүнлүјүнә чамааты әмин едәндән сонра бујурду ки, төвһидә инанын вә өзүнүзү чәһәннәм одундан горујун. Әбу Ләһәб деди ки, бизи елә буна көрә чағырмышын? Сонра чамаат дагылды...

Инсан өз мәгсәдиндә ардычыл вә мөһкәм олса, да-им мүвәффегијјәт газанар. Гурани-Кәрим бу сөзү "Фуссиләт" сурәсинин 30-чу әјәсиндә сүбүтә јетирип: "О кәсләр ки, Аллаһа иман кәтирибләр вә бу јолда сәбрили вә дөзүмлү олублар, һәгигәтән, онлар өз истәдикләринә наил олублар".

Иман дахили бир гүввә олуб, инсан үчүн енержи мәнбәјидир. Бүтүн мүшкүл ишләри инсан үчүн асан едәр. Бир хәстәнин сағалмаг үмиди ачы дәрманда олса, о, ону асанлыгыга гәбул едәр. Бу өзү иманын тәзаһүрүдүр.

Гурәјш тәјфасы гүдрәтли олса да, пејғамбарә иман кәтирәнләр әјры-әјры гәбиләләрдән олдуғуна көрә, онлары сындырмаг, мәғлуб етмәк о гәдәр дә асан дејилди. Гурәјш башчылары бир чох мәсләһәтләшмәләрдән сонра бу гәрәра кәлдиләр ки, ја Мәһәммәди (с.а.в.) пулла, әлә алсынлар, ја да ону сон нәтичәдә мәһв етсинләр.

Бәни һашим гәбиләсинин рәиси Әбу Талибин јанына Гурәјш башчылары Ислам пејғамбариндән шикајәтә кәлдиләр. Дедиләр ки, сәнин гардашын оғлу бизим бүтләри писләјир вә әгидәмизи бәјәнмир. Ону баша сал ки, ја биздән әл чәксин, ја да сән ону һумајә етмә! Әбу Талиб онлары мудрикләклә баша салды.

Ислам пејғамбаринин чазибәдар чыкышлары, Гурәянын фәсаһәти исламын кетдикчә рөвнәг тапмасына сәбәб олурду.

Гурәјш гәбиләси иккинчи дәфә Мәккәлиләрин истиглалынын әлдән кетмәсини Әбу Талибә билширдиләр. Дедиләр: "Сән Мәккәнин бәјүлүсән вә биздән шәрәфәтлисән. Нијә бу хәтәрә е`тинасызсан? Бизим сәбримиз даһа јохдур". Әбу Талиб онлара сөз верди ки, сизин дедикләринизи гардашоғлума чатдырачағам. Әлбәттә, бу онлары разы салмаг үчүн дејилән чаваб иди.

Әбу Талиб һәзрәт Мәһәмәди (с.а.в.) вәзијјәт-дән хәбәрдар едәндә о белә чаваб верди: "Әкәр күнәши сағ әлимә, ајы да сол әлимә версәләр, јәни бүтүн кайнаты мәнә бағышласалар, мән өз мәгсәдимдән дәнән дејиләм". Шөвгдән кәзләри јашарды. Онун бу чавабы Әбу Талибә чох бөјүк тәсир етди. Вә деди: "Анд олсун Аллаһа ки, сәндән өз һимајәми әсиркәмәјәчәјәм". Гүрејш гөвмү баша дүшдү, ки, Әбу Талиб рәсми оларағ исламы гәбул етмәсә дә дахилән пејгәмбәрә иманы вар. Бу фикрә дүшдүләр ки, Мәһәмәдин (с.а.в.) өзүлә даньшыб она вәзифә, пул, кәзал галын тәклиф едиб, јолундан дөндәрсинләр. Ислам пејгәмбәри илә даньшыглардан да Гүрејш һеч бир шејә һаил ола билмәди. Мәһәмәд (с.а.в.) онлара деди ки, мән сиздән бир шеј истәјирәм. Ону гәбул един вә бүтүн әрәб өлкәсинә һөкманлығ един. О да будур ки, Аллаһын вәһданијјәтини гәбул едәсиниз: Онлар да дедиләр ки, биз 360 бүтү тәк Аллаһа дәјишә билмәрик.

Суаллар:

- 1) Хүсуси дәвәт нечә ил иди вә нечә иди? Хүсуси дәвәт нә демәкдир?
- 2) Пејгәмбәрин вердији гонағлығын сәбәби вә нәтичәси нә иди?
- 3) Үмуми дәвәт нә вахт вә нә чүр башланды?
- 4) Мәгсәдә чатмағда иманын ролу нәдир? Гүр'андан бир ајәни кәстәрин.
- 5) Гүрејш гәбиләси илә Әбу Талибин вә Мәһәмәдин (с.а.в.) көрүшләри вә нәтичәләри нәдән ибарәт олду?

Гүрејшин мусәлманлара гаршы әзијјәти
вә мусәлманларын дөзүмү

Гүрејш гәбиләси бу гәрара кәлди ки, пејгәмбәри вә онун һавадарларыны мәскәрә етсинләр, һәдәләсинләр вә ја онлара мухтәлиф әзаб-әзијјәт версинләр. Әбу Талиб Бәни һашим гәбиләсини Мәһәмәди (с.а.в.) мудафиә етмәјә сәфәрбәр етмишди. Онларын бәзиләри гоһумлуға кәрә, бәзиләри дә ислама кәрә рәсули-әкрәми мудафиә едирдиләр. Пејгәмбәрин әмиси чәнаб һәмзә һәмийә мусәлманлары вә онун рәһбәрини һимајә едирди. Бир дәфә овдан гајыдаркән пејгәмбәри мәскәрә едән Әбу Чәһли әлиндәки каманла башындан вурду. Деди ки, мән она иман кәтирмишәм. Чүрәтин варса, мәнә чаваб вер! Ислам пејгәмбәринин һавадарларыны чүрбәчүр ишкәнчәләрә мәруз гојурдулар. Бу һавадарлардан бири һәбәшли Билал иди, сонралар о, пејгәмбәрин мүәззини олду Билал Үмәјјәт ибн Халәфин гулу иди вә пејгәмбәрә иман кәтирдијинә кәрә, исти дашлары Үмәјјә онун күрәјинә гојурду. Дејирди ки, пејгәмбәрдән әл чәкмәсән, сәни бу чүр әзаб-әзијјәтләрә дүчар едәчәјәм.

Исламы гәбул едәнләрән бири дә Әммар Јасир иди ки, ону вә јолдашы Сумәјјаны чохлу ишкәнчәләрә мәруз гојмушдулар. Вә ја Абдуллаһ ибн Мәс'уду Мәсчидүл-Һәрамда Гүр'ан охулуғуна кәрә баш-көзүнү јардылар.

Әбузәр вә башгалары дәншәтли зүлмләрә мәруз галдылар. Гүр'анын "Төвбә" сурәсинин 100-чү ајәсиндә вә ја "Вағиә" сурәсинин 10-чү ајәсиндә онлар һаггында дејилди ки, Мәккәнин фәтһиндән әввәл исламы гәбул едәнләрин Аллаһ јанында мәғамы сонрадан иман кәтирәнләрдән даһа үстүндүр.

Пејгәмбәрин таһымшы дүшмәнләриндән бир нечәсинин алығы чәкирик:

1. Әбул-Һәкәм ибн һишәм-ислама гаршы кинли олдуғуна кәрә она Әбу Чәһл дејирдиләр.
2. Ас ибн Ваил - пејгәмбәрә "нәсли кәсиймиш" дејәрди.
3. Әбу Ләһәб вә с.

Белә бир суал ортаја чыкыр: Нијә пејгәмбәри дүзданышан, әмин шәхс кими таныжан бу дүшмәнләр, һәтта мөчүзәләрлә растлашанда да онун динини гәбул етмирдиләр?

Бунун мүхтәлиф сәбәбләри вар. Бире онларын пахылыгы иди. Гур`ан "Зухруф" сурәсинин 30-чу әјәсиндә онлардан бәһс едир. Вә бујурур ки, нә үчүн бу Гур`ан бир јашлы, адлы-санлы, варлы бир адама назил олмады?

Икинчи, онлар өз сәһв адәт-ән`әнәләриндән, мешһан һәјәт тәрзиндән әл чәкмәк истәмирдиләр.

Үчүнчүсү, онлар Гур`анын әзаб әјәләрини ешидәндә чох нараһат олурдулар, бунлары гәбул етмәк истәмирдиләр. Чүнки әмәлләриндә бир нијаранчылыгы вар иди.

Мүсәлманларын һәбәш өлкәсинә көчмәси

Мүсәлманлар Гүрәјш гәбиләсинин әзаб-әзијјәтиндән, тә`нәсиндән хилас олмаг үчүн пејгәмбәр (с.а.в.) - ин мәсләһәти илә һәбәш өлкәсинә һичрәт етдиләр. Илк јола дүшән мүсәлманлардан 11-и киши, 4-ү гадын иди. Онлар кечә вахты тә`гибә мә`руз галмамаг үчүн тә`чили олараг дәниз јолу илә Мәккәни тәрк етдиләр.

Икинчи һеј`әт Чәфәр ибн Әбу Талибин башчылыгы илә 83 нәфәр иди. Илк һеј`әтдән фәргли олараг, онлар сәрбәст, азад шәкитдә, јә`ни һәр чүр тәдарүк көрәрәк јола дүшдүләр. Мүсәлманларын нүфузундан горжуја дүшән Гүрәјш`онларын һичрәтиндән чох нараһат олду вә белә гәрара кәлдиләр ки, һәбәш падшаһынын јанына һәдијјәләрлә Әмр Ас вә Абдуллаһ ибн Рәби`әни кәндәрсинләр.

Һәбәш падшаһы Нәчәшнин јанына кәлән Гүрәјшин нумәјәндәләри ону вәзијјәтлә таныш етдиләр вә падшаһдан хаһиш етдиләр ки, "бу јолуну азымыш чаванлары" өлкәдән харич етсин. Нәчәши дигтәтлә онлары динләјиб билдирди ки, мән кәрәк онлары гәбул едим, мөвгеләрини билдим, сонра гәрар чыхарым.

Мүсәлманлар Чәфәр ибн Әбу Талиби Нәчәши илә

данышыг алармаг үчүн өз нумәјәндәләринә башчы тә`јин етдиләр. һәбәш падшаһы онлары гәбул едиб сорушду: "Сиз нијә дәдә-бабаларымызын дининә дал чевирирсиниз?" Чәфәр чаваб верди ки, биз хаһиш бир дөврлә јашајырдыг, бүтә ситајил едирдик, мин чүр һагсызлыгларла гаршылашырдыг. Арамыздан бир пак, мүгәддәс, дүзданышан, әмин инсан бизи төвһидә дә`вәт едиб, тәмизлийә, дүзкүнлүјә сөвг етди. Тәәссүф олсун ки, Гүрәјшин башчылары ону гәбул етмәдиләр вә онун әтрафына топлашанлары да һәр чүр әзаб-әзијјәтә мә`руз голдулар. Биз өлкәмизи тәрк едиб, әдаләтли бир падшаһ кими сәнә пәнәһ кәтирмәк мәчбуријјәтиндә галдыг.

Чәфәрин ширин данчылыгы ону ағлатды. Нәчәши ислам пејгәмбәринин сәмави китабындан бир нечә әјә охумагы хаһиш етди. Чәфәр "Мәрјәм" сурәсиндән һәзрәт Мәрјәмин паклыгыны вә Иса пејгәмбәрин (ә.с.) мәгамыны ифадә едән әјәләрдән бир нечәсини охуду: Падшаһын шөвглә агламагы әтрафындакылар да дәрин тә`сир бағышлады. Онларын да көзү јашла долду. Нәчәши бујурду ки, сизин пејгәмбәринизин сөзү Иса (ә.с.) кәламы илә ејнидир. Сонра о, үзүнү ә`јанларына тутуб деди ки, Гүрәјшдән кәлән нумәјәндәләрин һәдијјәләрини гәјтарыб, өзләрини дә өлкәдән харич един: "Аллаһ мәнә падшаһлыгы верәндә мөндән рүшвәт алмамышты".

Һәбәшдән 20 нәфәрдән ибарәт бир христиан һеј`әт мүсәлманларын дини илә таныш олмаг үчүн, јә`ни тәһгигат мәгсәдилә Мәккәјә кәлди. Ислам пејгәмбәри Мәһәммәдлә (с.а.в.) таныш олдулар. Пејгәмбәрин сөзләри вә Гур`ани-Кәримдән охудугу әјәләр онларда көзәл тә`сир голду. Бундан әсәбиләшән Әбу Чәһл христиан һеј`әтә деди: "Мәкәр сиз бура тәһгигата кәлимисиниз, јохса дининиз дәјимәјә?"

Гүрәјш әһли чүрбәчүр васитәләрлә ислам пејгәмбәрини вә онун динини һөрмәтдән салмагла ләкәләмәјә чалышырды, ләкин буна наил ола билмирди. Нәһәјәт, белә гәрара кәлдиләр ки, Гур`анын охумасыны гадаган етсинләр. Гүрәјш әһли Мәккәнин киришиндә мүхтәлиф јерләрдә чәсуслар голмушдулар ки, пејгәмбәрлә тәмасда олмаг истәјәнләри, јә`ни зәвварлары, тачирләри ондан

узаглаштыралар. Чүнкү Гур`ана гулаг асан һәр бир шәхс , һәтта пејгәмбәри мәскәрәјә гојмаг истәјәнләр белә ону ешидәнцән сонра она, јә`ни пејгәмбәрә гаршы олан пис нијјәтдән әл чәкирдиләр.

Һәтта Гур`анын гираәтини гадаган едән шәхсләр- Әбу Чәһл вә Әбу Суфјан- гануну позараг, кечәјары пеј- гәмбәрин евинин әтрафында кизлин шәкилдә Гур`анын авазына гулаг асырдылар.

Суаллар.

1. Гүрејш әһлинин мүсәлманлара мунасибәти нечә иди?
2. Гүрејш гәбиләси нијә пејгәмбәри гәбул етмирди?
3. һәбәш өлкәсинә кәч едән мүсәлманларын биринчи вә икинчи пеј`әтләри нечә нәфәр идиләр?
4. Нәчаши-һәбәш падишаһы мүсәлманлары нечә гаршылады? вә чәфәр ибн Әбу Талиб Гур`анын һансы сурәсиндән әјәләр охуду?
5. һәбәшдән кәлән тәһгиги пеј`әт барәсиндә изаһат верин.

VII дәрс

& 9. Мүсәлманлары муһасирәјә алмаг сijasәти.

Гүрејшин башчылары мүсәлманлара тәзјиг кәстәр- мәк үчүн онлары игтисади вә сijasи муһасирәјә алмаг гәрарына кәлдиләр. Бунунла әлагәдар бир гәрар чыхарыб, һәмин гәрары Кә`бәдән асдылар. Гәрарын шәртләриндә мүсәлманларла издивач вә ја муамилә, тичарәт гадаган олунурду.

Әбу Талиб әмр верди ки, мүсәлманлар мушриклә- рин муһитиндән узаглашмаг үчүн шејби-Әбу Талибдә (Әбу Талиб дәрәсиндә) чәм олсунлар. һәмин јерин әтрафында мә`мурлар гојдулар ки, Гүрејшин һәмләләри һаггында мә`лумат версинләр.

Мүсәлманлар үч ил мүддәтиндә мин чүр әзаб- әзијјәтлә, ач вә сусуз бу шәраитдә јашадылар. Бир хурманы ики нәфәр өз араларында бир күнлүк тәам кими белүрдүләр. Јалһыз һарам әјларында, (һәчч мөвсүмү) әмин-аманлыгта олурдулар.

Гүрејш һәтта онлара јардым кәстәрмәји дә гада- ган етмишди. Бүтүн бу гадаганлара бахмајараг, мүсәл- манлара кизлин шәкилдә кәмәк едәнләр тапылды. һәким ибн һизам-һәзрәт Хәдичәнин гардашы оғлу-дәвәјә бә`зән азутә јүкләјиб һәмин дәрәнин јаньна кәлирди. Сонра дәрәнин чиловуну үстүнә атыб, мүсәлманлара сары го- вурду.

...Бу тәзјигләр мүсәлманларын сәбрини түкән- дирмәди. Амма ушагларына һалә сәси гәрар чыхаран Гүрејш агсагталларынын бә`зисини тә`сирләндирди вә онларын өз мөвгеләрини дәјимәјә сәбәб олду. Онлардан һишам ибн Омәр Зуһејр, - (Әбдүл Муттәлибин гыз нәвәси иди) вә мут`им ибн Әди өз араларында белә гәрара кәлдиләр ки, нөвбәти ичласда мүсәлманлара гаршы олан "гәрар"ын әлејһинә чыхсынлар. Әбу Чәһл өз е`тиразыны билдирди вә буна бахмајараг, мут`им дәрһал Кә`бәдән гәрарнамә- ни ичласа кәтирди вә һамысы тәәччүбдән јериндә донуб галмышды: "Бисмиллаһ" кәлмәсиндән башга, бүтүн гәрар- намәни күвә јејиб дағымышды.

Башга бир рәвајәтдә дејилир ки, пејгәмбәр вәһј васитәсилә "вәзијјәтдән" јә`ни гәрарын күвә јемәсин- дән хәбәрдар иди.

Пејгәмбәр әмиси Әбу Талибә, о да өз нөвбәсиндә Гүрејшә мә`лумат верди. Гүрејш агалары гәрара бахыб кәрдүләр ки, пејгәмбәрин сөзләри дүздүр. Бундан сонра мүсәлманлары азад етдиләр.

"һүзн или"

Әзаб-әзијјәт, мәшәггәтләрдән тәзә хилас олмуш

мусалманлар ачы бир нарисә илә үзләшчиләр: Пејғәмбәр-рин әмиси Әбу Талиб вафат етди. О, 42 ил әрзиндә ислам пејғәмбәрини мудафиә едир, ону мин бир хәтадан горујурду. һәтта шејби-Әбу Талибдә галанда пејғәмбәри гәфил һүчумлардан горумаг үчүн оглу Әли (ә.с.) илә јерини дәјиләрди.

Вә ја бир күн Әбу Талибин евиндә јығынчагта Гүрејш арсагталларындан Әчәбә деди ки, пејғәмбәрин чарәси јалһыз она гаршы суи-гәсд етмәкдир. Әбу-Талиб бу сөздән чох нараһат олду. Тәсадуфән, о күн ахшамдан хејли кечмәсинә бахмајараг, Мәһәмәд пејғәмбәр (с.а.в.) евә кәлмәмишди. Әбу Талиб фикирләшти ки, она суи-гәсд едилди. Тә`чили олараг Бәни-һашими силаһландырыб интигам алмаг үчүн сәфәрбәр етди. Бу вахт Зәјд ибн һарисә пејғәмбәрин саламатлығы хәбәрини кәтириб деди ки, о, јә`ни пејғәмбәр тәблиғатла мәшғулдур. Бунунла да Әбу Талиб фикриндән дашынды.

Әбу Талиб дүнјасыны дәјиләндә дә оғланларына тапшырды ки, ислам пејғәмбәриндән муғажат олсунлар.

Әбу Талибин ислама иман кәтирмәсини һәм онун сөзләриндә, һәм дә пејғәмбәри һимајә етмәсиндә көрә биширик.

Бе`сәтин 10-чу или, Әбу Талибин өлүмүндән 35 күн сонра пејғәмбәри ислама рунән дајаг вә арха олан һамиси-зөвчәси һәзрәти Хәдичә дүнјасыны дәјилди.

Бу ики агыр итки һәзрәт Мәһәмәдин (с.а.в.) һә-јатында дәрин тә`сир бағышлады.

Бу ил тарихә "һүзн или" кими дахил олду.

Бу мүддәтдә Аллаһ-тәала пејғәмбәрә бир мө`чүзә дә бәхш етди-бу да онун ме`рачы иди.

Мәһәмәдин (с.а.в.) Таифә сәфәри.

Әбу Талибин вә Хәдичәнин өлүмүндән сонра Гү-рејшин пејғәмбәрә гаршы "һүчумлары" даһа да артды. Бир күн күчә илә кедәркән башына күл төкдүләр. Бу вә-зијјәтдә евә кәлди, гызы ону бу һалда көрүб ағлады. Атасынын үз-көзүнү тәмизләјиб јумаг үчүн су кәтирди.

Мәккәдәки дезүлмәз шәраитдән чана дојан ислам пејғәмбәри Таифә јола дүшү. Орада Сәғиф тајфасынын башчылары илә көрүшдү. Бу көрүшлә һеч бир нәтичә әлдә олунмады. Вә пејғәмбәр халип етди ки, бу данышыг ба-рәсиндә һеч бир мә`лумат дајылмасын. Чүнки пејғәмбә-рин гәриблијиндән истифадә едиб, ону бурада тәкләјә биләрдиләр. О, Тә`гиб олундуғуна көрә Үтбә илә Шејбә-нин бағына пәнаһ апарды. Јорғун һалда үзүмүјүн кәл-кәсиндә әјләшиб деди: "Аллаһ! Сән ки кәримсән, мәни дә унутма!"

Үтбә вә Шејбә өз гуламлары И`даса дедиләр ки, кәлән гәрибә үзүм апар вер; Идас пејғәмбәрин нурлу, чазибәли гијафәсинә һејран олмушду вә она дигтәтлә бахырды. Ислам пејғәмбәри үзүмү јемәјә башлајанда "Бисмиллаһ" кәлмәсини ишләтди. Идас ондан сорушду ки, бу сөз һичазда ишләнмәз, о нә демәкдир? Бир чох диа-логдан сонра Идаса Мәһәмәдин (с.а.в.) пејғәмбәрлији ајдын олду вә о, рәсули-Әкрәмин ајағларына дүшдү. Идас өз ағаларынын јанына гајдыб деди ки, бу гонаг хрис-тиан китабларынын хәбәр вердији пејғәмбәрди.

Таифдән-уғурсуз сәфәрдән гајыдан пејғәмбәр бе-лә гәрара кәлди ки, Мәккәјә варид олмамышдан габаг өзүнә бир һимајәдар тапсын. Бу һимајәдар Мут`им ибн Әли олду.

Пејғәмбәр Мут`имин бу әвәзсиз хидмәтини даим хатырлајырды.

Суаллар

1. Әбу Талиб ислам пејғәмбәрини нечә ил һимајә етди? Вә буна аид ики нүмунә јазын.
2. "һүзн или" нә демәкдир?
3. Пејғәмбәрин бе`сәтдән сонра илк сәфәри һара иди вә нәтичәси нә олду?
4. Ислам пејғәмбәри Мәккәдә кәмин һимајәсиндә галды?

&10 Мухтәлиф нумајәндәләрин һәчч мөвсүмүндә
Ислам пејғәмбәри илә керүшмәси.

Һәчч мөвсүмү Мәһәммәд пејғәмбәрин (с.а.в.) өз динини ајры-ајры јрләрдән зијарәтә кәлән зәвварларә бәјан етмәси үчүн муһәсиб бир вахт иди. Бәни Амил тај-фасы пејғәмбәрлә керүшән сонра исламы гәбул етмәјә разылыг верди. Амма бу шәртлә ки, пејғәмбәрин һәјатын-дан сонра чәмијјәтә онлар рәһбәрлик етсинләр. Пејғәм-бәр исә бујурду ки, имамәт вә рәһбәрлик Аллаһа аидир.

Дижәр бир зәввар һејәти Мәдинәдән-Хәзрәч гә-биләсиндән 6 нәфәр исламы гәбул етди вә пејғәмбәрә сөз вердиләр ки, онун динини јајачаглар. Буна әсасән, Јәсрибдә бир груп шәхс исламы гәбул едиб, беґсәтин 12-чи или 12 нәфәрлик һејәтлә Мәккәјә кәлди. Миһа чөлүндә- "Әгәбәдә" рәсули-әкрәмлә керүшүб Әһд-пејман бағладылар ки, Аллаһа шәрик гәшмәсинлар, зина вә оғурлуғ етмәсинләр вә с... Мәдинәјә гәјүдәндән сонра пејғәмбәрдән тәблиғатчы истәдиләр. Ислам пејғәмбәри Мәсәб ибн Үмејри бу илә лајиг билди.

Мәсәб ибн Үмејр Мәдинәдә чамаат намазы тәшкил етди. О, бу ишдә чох чалышды, һәтта ислам пејғәмбәри бујурурду ки, Мәдинәнин бир даһла ган төкүлмәдән фәт-һи Гурәһн бәрәкәтинин вә Мәсәбин сәґинин тәблиғат-тынн нәтичәсиди. Мәдинәдә исламы гәбул етмиш јени муһәлиманлар интизарла һәчч мөвсүмүнү кәзләјирдиләр ки, Мәккәдә ислам пејғәмбәри илә керүшсүнләр.

Беґсәтин 13-чү или 73 нәфәр Мәккәдән пејғәм-бәрлә керүшүб она бејәт етмәк үчүн вахт муәјјәнләш-дирмәк истәдиләр. Пејғәмбәр бу керүш үчүн Миһада Әгә-бәни муһәсиб билди вә Зи-һәччәнин 13-чү кечәси орада јығышан зәвварлар сөз вердиләр ки, ону өз өвладлары кими мудафиә едәчәкләр.

Гүрејшн башчылары елә һесаб едирдиләр ки, ис-лам сугута уғрамышдыр. Амма бир дә ешитдиләр ки, Мәди-нәдән кәлән бејүк зәввар һејәти пејғәмбәрлә Әгәбәдә

керүшүш вә она бејәт етмәјә анд ичмишди. Муһәлиман-ларын чохалмасындан нараһат олан Гүрејш өз динләринин арадан кетмәси тәһлүкәсиндән горхуја дүшдүләр. Гүрејш башчылары Мәдинә зәвварларыны тәґиб етмәјә башладылар вә муһәлиманлар тәґили оларағ Мәккәни тәрк етдиләр.

Мәккәдә исламын јајылмасындан горхуја дүшән Гү-рејш әґанлары Муһәлиманларә тәзјиг кестәрмәјә башлады-лар. Бу сәбәбдән Мәккә муһәлиманлары тәдричән өз Вәтән-ләрини тәрк едиб, Мәдинәјә јолландылар. Гүрејш вәзиј-јәтдән хәбәр тутуб онун гаршысыны алмағ истәди. Амма буна наһил ола билмәди. Мәккәдә ислам пејғәмбәри, һәз-рәт Әли (ә.с.) вә хәстә муһәлиманлар галмышдылар.

Гүрејшн башчылары бу мәсәлә илә әлағәдар Да-рүн-Һәдвәдә ичлас кечирди. Ичласда пејғәмбәри арадан кәтүрмәјин јоллары музакирә олунду. Сон нәтичә бу олду ки, һәр гәбиләдән бир нәфәр сечилсин вә кечә вахты пејғәмбәрә суи-гәсд етсин. Гүрејш баша дүшүрдү ки, Бәни һәшһәм бүтүн гәбиләләрлә муһәрибә едә билмәзди, әвәзиндә ган баһасы истәјә биләрди. Гүрејш әґанлары да буну өдәмәјә һазыр идиләр.

Вәһј мәләји рәсули-әкрәми бу ишдән хәбәрлар ет-ди, буна сүбут Гурәһни-Кәримин "Әнфал" сурәсинин 30-чу ајәсидир:

وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ
أَوْ يَخْرِجُوكَ

"Еј пејғәмбәр! О заман ки сәнин әлејһинә фикирләр сөј-ләдиләр, истәдиләр ки, ја сәни душтағ етсинләр, ја өл-дүрсүнләр, ја да сүркүн етсинләр".

Пејғәмбәр Аллаһын һөкүмүлә Мәдинәјә кедир.

Гүрејшн бүтүн бу тәдбирләриндән сонра Ислам пејғәмбәринин Мәккәни тәрк етмәси чох тәһлүкәли иди. О, вәзијәтдән чыкыш јолуну бунда кердү ки, өз јерин-дә јәһни јатағында башгасыны гәрсүн, онлар елә зәһн етсинләр ки, пејғәмбәр өвдәдир.

Күчэләрдә вә шәһәрин кирәчәјиндә нәзарәт олмасын, јәһни Гүрејшин кешикчиләринин дигтәти евин әтрафында чәм олсун.

Икинчи бир тәрәфдән пејғәмбәрин јериндә јатмаг, тәһлүкәли олуб өлүмлә үзбәүз кәлмәк иди.

Ислама илк иман кәтирән-һәзрәт Әли (ә.с.) пејғәмбәрин јолунда өз чанындан кечмәјә һазыр олду вә о, ...дин јолунда өз чаныны Аллаһа муамилә етди. Бу һаг-да Гур'ан Бәгәрә сурәсинин 207-чи әјәсиндә дејир: "Аллаһын разылығыны әлдә етмәк үчүн инсанлардан бә'зиси өз чанындан кечди".

Кечәдән бир аз кечмиш Гүрејшин кешикчиләри еви муһасирәјә алдылар. һәзрәт Әли (ә.с.) әввалчәдән пејғәмбәрин јатағында узанмышты. Кешикчиләр гапынын дәлијиндән баһанда еви ади һалда көрүрдүләр. Пејғәмбәр "Јасин" сурәсиндән " вә чә'әлһна мин бејни ејдиһим сәддән... вә мин хәлфиһим сәддән, фәәгшејһаһум фәһум ла јубсирун" әјәсини окумагла дүшмәнин муһасирәсиндән чыкды. Бурада тарихчиләр мухтәлиф фикирләр сөјләмишләр. Бә'зиләри дејибләр ки, кәрамәт күчүнә кешикчиләр пејғәмбәри көрмәјибләр, бә'зиләри дә бујуруб ки, кешикчиләр сәһәрә кими јухуламышлар, чүнки Әбу Ләһәб онлара кечә һүчүм етмәјә мане олмушду. Бу сәбәбә көрә ки, кечә вахты евдә арвад-ушаг үчүн нараһатчылыг јарана биләрди.

Белә бир фикир дә мөвчүдшүр ки, ислам пејғәмбәри муһасирәдән әввал еви тәрк едибмиш.

...Кешикчиләр сүбһүн ачылмағыны көзләјирдиләр. Бу сәбәбә көрә ки, Бәни һашим пејғәмбәрин күрүп тәрәфиндән өлдүрүлмәсинин шаһиди олсун. Кешикчиләр әлләри гылынчда евә даһил олдулар. Әли (ә.с.) сојуттанлыглы онлардан кәлмәкләринин сәбәбини сорушду. Кешикчиләр пејғәмбәри хәбәр алдылар. Әли (ә.с.) бујурду ки, пејғәмбәрдән хәбәри јохшүр.

...Онлар фикирләширдиләр ки, ислам пејғәмбәри бу тезликлә Мәккәни тәрк едә билмәз, ола билсин һарадаса кизләниб.

Рәсули-әкрәми ахтармага башладылар.

Суаллар

1. Минада-Әгәбәдә пејғәмбәрлә нечә әһдү-пејман бағланды? һәр пеј'әтдә нечә нәфәр вар иди?
2. Мәс'әб ибн Үмејр ким иди вә пејғәмбәр Мәдинә барәсиндә нә деди?
3. Дарун-һәдвәдәки ичласда нә гәрара алынды?
4. Дүшмәнин һижләсини Аллаһ-тәала һансы әјә васитәсилә ислам пејғәмбәринә чатдырды?
5. Пејғәмбәрин евинә һүчүм едән кешикчиләр һижә евә даһил олмадылар?

Х дәрс

& 11. Ислам пејғәмбәринин Мәккәдән Мәдинәјә

јола дүшмәси

Гүрејшин кешикчиләринин һүчүмүндән чаныны гуртаран һәзрәт Мәһәммәд (с.а.в.) Мәккәнин чәнубунда Сурдағындакы мағарада Әбубәкрлә бирликдә кизләнмәли олду. Гүрејш шәһәрә кириш-чыкыш јолларыны бағлады вә пејғәмбәри тапан шәхсә јүз дәрә мукафат вериләчәјини е'лан етди. Әбу Курз адында бир шәхс мағараја кими пејғәмбәрин ајаг изләринин олмасыны нишан верди. Белә гәрара кәлдиләр ки, бир нәфәр һәмјан мағараја даһил олсун.

Амма көрдүләр ки, мағаранын киришиндә һөрүмчәк тор гурмуш, вәһши бир чөл көјәрчини дә јувада јумурта үстүндә отурмушшүр.

Үч күн мағарада галан пејғәмбәр (с.а.в.) әтраф аләмлә һәзрәт Әли (ә.с.) Абдуллаһ ибн Әбубәкр вә Әбу-

бәкрин чобаны Амир васитәсилә алагә сахлажырды. Кечәләр чобан сүрүнү магаранын гаршысында отарырды вә кизлин шәкилдә магарадаклары сүдлә тәмин едирди.

Үчүнчү кечә һәзрәт Мәһәммәд (с.а.в.) һәзрәт Әли (ә.с.)-а бәзи көстәришләр вериб, тәдарук едилмиш дөвәләрлә Мәдинәјә сары јола дүшдү. Артыг пејғәмбәри тапа билмәјән Гүрејш бүтүн јоллары ачмышды. Онлар һаванын истилијинә керә, һәм дә дүшмәндән горунмаг үчүн кечәләр хәлвәти јолларла кедирдиләр.

Ислам тарихинин асасы елә мәнз о кечә гојулду. Белә бир суал ортаја чыкыр: нәјә керә пејғәмбәрин Мәккәдән Мәдинәјә һичрәти ислам тарихинин башлангычы һесап олунур?

Буна керә ки, һеч бир һадисә исламда һичрәт кими фајдалы дејилди. Мүсәлманлар азад олду, пејғәмбәрин тәрәфдарлары чоһалды вә ону Мәдинәдә мәнәһбәтлә гаршыладылар. Мәдинәдә сијаси вә низами тәшкилатлар мејдана кәлди. Ислам күчлү бир һакимийјәт кими бәргәрар олду. Бу тарихин башлангычыны пејғәмбәр (с.а.в.) өзү елан етмишпир. Буну онун мәктубларында көрмәк олур.

...Јолда ислам пејғәмбәрини тәғиб едән Сурагат ибн Малик она суй-гәсд мөгсәдилә јакынлашанда Мәһәммәд (с.а.в.) үрәкдән дуа едиб Аллаһы көмәјә чагырды. Елә бу вахт Сурагатын аты һүркдү вә ону јерә чырпды. Сурагат ибн Малик баша дүшдү ки, бурада Аллаһын һөкүмү вар. О, пејғәмбәрдән үзр истәјиб, төвбә етди.

Мәһәммәд (с.а.в.) Губа кәндиндә.

Ислам пејғәмбәри рабиул-әввәл ајынын 12-чи күнү Губа кәндинә јетишди. Бу кәнд Мәдинәнин 2 км-дәдир. Пејғәмбәр (с.а.в) бир нечә күн бурада галыб мәсчид тикмәк гәрарына кәлди. Губа мәсчиди ислам аләминдә илк мәсчид иди.

"Һәзрәт Әли(ә.с.) пејғәмбәрин һичрәтиндән сонра пејғәмбәр (с.а.в) тапшыран әманәтләри саһибләринә

гајтарды вә Фатимәләри (бири пејғәмбәрин гызы, бири анасы Фатимә бин Әсәд, бири дә Зубејрин гызы Фатимә) өзүјлә көтүрүб Мәккәдә галан мүсәлманларла бирликдә јола дүшдү. һәзрәт Әлинин (ә.с.) дәстәсини Гүрејшин мәмурлары тәғиб етмәјә башладылар вә Зәчнан мәнәһгәсиндә онлара чатдылар. һәзрәт Әли (ә.с.) онлары һәдәләди вә онлар горхуб кери гајытдылар. һәзрәт Әли(ә.с) өз дәстәси илә Губа кәндинә јетишәндә пејғәмбәрә хәбәр вердиләр ки, Әли (ә.с.) ајағлары габар-габар олдуғу үчүн сизин јаныңызга кәлә билмир. Ислам пејғәмбәри онунла көрүшә кетди вә ону бағрына басыб севинчиндән ағлады.

Ислам пејғәмбәри Мәһәммәд (с.а.в)
Мәдинәјә вариб олур

Үч ил иди ки, Мәдинә әһли ислама пәнаһ кәтиришишди вә күндәлик намазларында ислам пејғәмбәринин адыны чәкирдиләр. Онлар Мәһәммәди (с.а.в) көрмәк арзусунда идиләр. Сәбирсизликлә онун јолуну кезләјирдиләр. Мәдинәнин кәнч мүсәлманлары бүтүн бүтләри сәндырмыш, шәһәрдә Аллаһа шәриклик әләмәти гошулан һәр бир шеји арадан көтүрүшүшдүләр.

"Узағдан пејғәмбәрин дәстәси көрүнәндә Мәдинә мүсәлманлары севинч әләмәти оларағ шәһр демәјә башладылар.

طَاعَ الْبَدْرُ عَلَيْنَا وَجَبَ الشُّكْرُ عَلَيْنَا

Һәр кәс истәјирди ки, пејғәмбәр она гонағ олсун. Амма ислам пејғәмбәри бујурду ки, мәним дөвәм һарада диз вурса, мән ораны өзүмә мәнәһ сечәчәјәм. Пејғәмбәрин дөвәси Әбу Әззуб Әнсаринин евинә јакын јердә отурду. Сонра о, һәмийн јери алыб, ораны мәсчид тикди. Бу инди ислам аләминдә икинчи ән мәшһур мәсчидди, јәһни мәсчидүн-Һәбидир.

Мөһөммөд (с.а.в) Әбу Әззүб Әнсаријә гонаг олду. О күн чүмә күнү иди. Пејғәмбәр хутбә охујуб чүмә намазы гылды. "Мәсчид ислами фәалијјәтин мәркәзи иди. Бүтүн елми, сијаси, һугути, ичтимаи ишләр бурада һәлл олунурду. Мәсчид бир мәбәд, јәни ибадәткан иди. Мәсчидүн-Нәби тикилди вә онун бир тәрәфиндә Мәккәдән кәлән фәғир мүнәчирләр үчүн јер ажрылды. Ибадәт-ибн Сабит адлы бир савадлы шәхсә тапшырылды ки, онлара савад өјрәтсин.

Мәсчидин әтрафында пејғәмбәр вә сәһабәләр үчүн евләр тикилди вә бу евләрдән бирбаша мәсчидә јол вар иди. Ислам пејғәмбәринә бир мүддәтлән сонра әмр кәлди, һәзрәт Әлинин (ә.с.) гапысындан башга бүтүн гапылар бағлансын.

Ислам пејғәмбәри үчүн Мәдинә, үч шәј хәталы иди: Гүрәјшин дүшмәнчилији, Мәдинәнин пуллу јәһудиләри, өз тәрәфдарлары арасында олан гәбилә-тајфа ихтилафлары.

Һәзрәт Мөһөммөд (с.а.в.) ислама гардашыг сијасәти нәтичәсиндә ихтилафда олан тајфалар (Овс вә Хәзрәч) арасында сијаси вә мәнәви бирлик јаратты. Вә бу вәһдәт о бири хәталары да мүсәлманлардан узағлашдырды.

Суаллар

1. Ислам пејғәмбәри һансы маңарада вә нечә күн галды?
2. Мүсәлман тарихи нә фактдан бәшпәһәр? Нијә бу дөвр мүсәлман тарихинин башлангычы кәми гәбул олунур?
3. Ислам аләминдә илк мәсчид һансыдыр, вә о, һарада јерләшир?
4. Ислам пејғәмбәри Мәдинәдә кәмин гонагы олду?
5. Мөһөммөд (с.а.в.)-и нечә хәтәр Мәдинәдә тәһдид едирди?

XI дәрә

¶12 Илк Гибләнин әвәз олунмасы.

Мәдинәдә ил јарым иди ки, пејғәмбәр вә онун динини гәбул етмиш мүсәлманлар һалә Бејтүл-Мүгәддәсә сары намаз гылдырдылар. Јәһуд говму пејғәмбәрә мәскәрә едиб деди ки, нијә мүстәғил гибләниз јождур? Бу барәдә һәзрәт Мөһөммөд (с.а.в.) көјләрә бакыб вәһјин кәлмәсини көзләјирди. Белә ки, бу һагда "Бәгәрә" сурәсинин 144-чү әјәсиндә дејилир: "

قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا

Биз сәнин көјләрә бахан мәһалы, ифадәли үзүнү көрүб сәнин үчүн хошуна кәлән гиблә тәјин едәчәјик. Она көрә бир күн пејғәмбәр Мәдинәнин әтрафында бир тајфаја гонаг олуб "Зөһр" намазынын ики рүкәтини Бејтүл-Мүгәддәсә тәрәф гыландә, III рүкәттә Чәнаб-Чәбрајыл назил олуб ислам пејғәмбәринин үчүн Кәбәјә тәрәф чевирди. һәмин јердә сонралар мәсчид тикилдиб ады да "Зу гибләтејн" гојулду, јәни мәһасы ики гибләси олан" мәсчид демәкдир? Гибләнин дәјишилмәсинин сәбәбләри бунлардыр!

1. һәзрәт Ибраһим Кәбә евини тикдирдијинә көрә бураны гиблә гәрар вермәклә, әрәб милләтинин ислама мејлини даһа да гүввәтләндирәрди.

2. Мүсәлманлар үчүн мүстәғил гиблә тәјин олунурду.

3. һәм дә бу бир имтанан иди ки, һәғиги вә јаланчы мүсәлманлар бир-бириндән фәргләнсин.

Һичрәтин икәнчи илиндә гибләнин дәјишилмәсиндән әлавә "Бәдр" мүнәрибәси дә баш верди вә бу мүнәрибә мүсәлманларын гәләбәси илә нәтичәләнди.

Һичрәтин үчүнчү илиндә ән бөјүк һадисә Уһуд мүнәрибәси иди. Бу мүнәрибәнин мәғлубијјәтлә нәтичәләнмәсинә сәбәб мүсәлманларын гафилији, онларын пејғәмбәрин кестәришләринә әмәл етмәмәләри олду.

Һичрәтин дөрүнчү илинде ислам пејғәмбәри ислама гаршы олан әкс-тәблиғатын гаршысыны алмағ мәгсәдилә бир нечә савадлы шәхсләри өлкәннин аҗры-аҗры мән-тәғәләринә көндәрди ки, онлар ислам динини әһали арасында тәблиғ едиб җајсынлар. Онлардан бир нечәси һәтта бу јолда шәһид олдылар.

Бу илдә һәзрәт Мәһәммәд (с.а.в.) әкс тәблиғат апаран Јәһуд гәбиләси Бәни ән-Нәзир илә данышмағ истәди. Амма јәһудиләрин ону өлдүрмәк нијјәтини баһа дүшәндән сонра бу фикриндән дашынды, онларын хәјанәти нәтиҗәсиндә пејғәмбәр белә гәрәра кәлди ки, онлар он күн әрзиндә Мәдинәни тәрк етмәлидирләр. Вә ора мә`мур көндәрди. Мә`мур јәһудиләрә бујурду: "Ахы сиз сөз вермиштиниз ки, пејғәмбәрә гаршы һеч бир әкс-тәблиғат апармајачағ, ону арадан көтүрмәк фикриндә олмајачағсыһыз? Инди исә әндү-пејманы позурсунуз!"

Мунафиғиләр јәһуд гөвмүнә деди ки, сиз Мәдинәни тәрк етмәјин, биз сизә көмәк едәрик. Пејғәмбәр мәчбуријјәт гаршысында галыб. Бәни Ән-Нәзирә һүчүм етди. Онлар сийлаһдан башга, бүтүн малларыны, вар-дөвләтләрини јығышдырыб Мәдинәни тәрк етдиләр.

Онлардан галан гәнимәтләри Рәсули-әкрәм касыб муһачирләр арасында бөлдү.

Һәзрәтин 5-чи илиндә баш верән ән муһүм һадисәләрдән бири Әһзаб муһарибәси иди.

Әрәб мушрикләри Әһзаб муһарибәсиндә Јәһуд гөвмү илә мүсәлманларын әлејһинә бирләшиб бир ај мүддәтиндә Мәдинәни муһасирәдә сахлаштылар.

Әһзаб-"һизб"-партија, груп, дәстә сөзүнүн чәмидир. Јәһни бу муһарибәдә мухтәлиф дәстәләр, гәбиләләр мүсәлманларын әлејһинә вурушдуғлары үчүн о, "Әһзаб" ады алмышды. Бир ады да "Хәндәк" иди. Сәлман фарсинин тәклифи илә Мәдинәни тәслим етмәмәк үчүн онун әтрафында хәндәк газмыштылар.

Јәһуд-гөвмү Мәккәдә мушрикләрлә көрүшүб онларә билдирдиләр ки, 700-ә јахын әли гылынчлы Бәни Гүрејзә тајфасы Мәдинәнин әтрафындадыр. Беләликлә, онлар мушрикләрлә әлбир олуб 10000 нәфәрлк гошунла Мәдинәгә һүчүм етдиләр. Гып фәслинин олмасы вә иштиса-

ди чәтинлик онларын орада чох галмасына мане олды. Бу муһарибәдә дүшмәнин јекәнә үмиди әмр ибн Әбдаву-дун өлүмү, һаванын шиддәтли сојуғу мушрикләри мәчбур етди ки, керә чәкәлсинләр.

Үч јәһуди гәбиләси пејғәмбәрә сөз вермишди ки, она гаршы чырмајачағлар. Лакин онлар өз сөзләринин үстүндә дурмаштылар. Бәни-Гинга тајфасы бир мүсәлманы өлдүрдү, Бәни ән-нәзир пејғәмбәрә суи-гәсд һазырла-ды, Бәни Гүрејзә исә башга тајфалары ислама гаршы муһарибәгә тәһрик етди. Буна керә ислам пејғәмбәри Бәни Гүрејзәгә һүчүм етди вә онларын дөјүшчүләрини мәғлуб етдиләр, малларыны гарәт етдиләр вә галышларыны әсир көтүрдүләр. Бу Бәни-Гүрејзә муһарибәси апланырды. Бундан башга Бәни-Мүстәләг муһарибәси дә баш вермишди ки, бурада ислам гошуну һәмин Бәни-Мүстәләг гәбиләсиндән 10 нәфәр гәтлә јетириб, мал дөвләтләрини гарәт етмәклә онлары мәғлуб етди.

Суаллар

1. Гиблә нә вахт әвәз олунуб вә бу һагда һансы сурәдә мә`лумат вериләр?
2. Гибләнин әвәз олунмағына сәбәб нә иди?
3. һичрәтин II вә III илиндә һансы һадисәләр баш верди?
4. Ислам пејғәмбәри илә Бәни-әл Нәзир тајфасы арасында баш верәк иктилафын сәбәбләрини вә нәтиҗәсини изаһ едиз?
5. һичрәтин 5-чи илиндә олмуш муһарибәләринин адларыны саяз?

& 13. һичрәтин 6-чы илһи-һүдејбијјә сүлһү.

Ислам пејғәмбәри јухуда көрдү ки, мусәлманлар Мәсчидүл-һәрамда Үмрә мәрасиминдә иштирак едирләр. Бу хош мәрамлы бир јуху иди. Ертәси күн мусәлманлара әмр верди ки, Мәккәјә Үмрә мәрасимини јеринә јетирмәк үчүн һазырлашылар. Пејғәмбәр 1400 нәфәрлә бирликдә Мәккәјә јола дүшдү. Онлар јолда билдиләр ки, Гүрејш онларын Мәккәјә доғру һәрәкәтиндән хәбәрдардыр вә гошунла мусәлманларын гаршысыны алмағ нијјәтиндәдир. Пејғәмбәр бундан чоғ тәәссүфләнди вә һүдејбијјә мәнтәгәсинә гәдәр кәлди. Онун дәвәси бурада јерә отурду.

Бу сәфәрин тәкчә мәнәви јоғ, һәм дә ичтимаи вә сијаси мәналары вар иди. Сонрадан көрәчәјик ки, ислам дини даһа да јайылачағ, мусәлманларын мөғгеји, пејғәмбәрин хош нијјәти Гүрејшә ајдын олачағдыр. Буна көрә ки, Мәдинәдән чықанда елан етмишди ки, биз мұһарибәјә јоғ, Үмрә һәччини јеринә јетирмәјә кедирик.

Рәсули-Әкрәм чалшырды ки, Гүрејшлә мәсәләни данышығ јолу илә һәлл етсин. О, Гүрејштин нумајәндәсинә деди ки, биз мұһарибәјә кәлмәмишк.

Бу данышығлар һеч дә асан баша кәлмәди. Онлар бир нечә дәфә пејғәмбәрин һүзурунда олдулар. Үчүнчү дәфә кәлән Гүрејш нумајәндәси деди ки, биз онлара Аллаһ евинин зијарәтиндә мане ола биләрик. Әр мане олсаныз, мән бу ишдә мухалиф олачағам.

Дәрдинчү нумајәндә Урват ибн Мәс'уд иди. О, пејғәмбәрлә көрүшәндән сонра белә нәғл етди: "Мән Румда, Иранда чоғ гүдрәтли падишаһларла растлашышам. Амма онларын һеч биринин һөрмәти Мәһәммедин һөрмәти кими дејил. О, дәстәмаз аланда мусәлманлар имқан вермирдиләр ки, дәстәмазын сују бир дамба да јерә төкүлсүн".

Мусәлманларын тәрәфиндән дә Гүрејшлә данышығлар нумајәндәләр кедирди. Бунлардан бири дә Осман ибн Афван иди. Она Гүрејш тәрәфиндән билдирдиләр ки, биз анд ичмишк ки, мусәлманлары Мәккәјә бурамајағ. Осман ибн Афваны киров көтүрдүләр.

Белә шәјиә јайылды ки, Османы әлдүрүбләр. Мусәлманлар мұһарибәјә һазыр олдулар. Ислам пејғәмбәри онларын сәдағәтини јоғламағ үчүн бир ағач алтында әјләшиб онлары јенидән беј'әтә дә'вәт етди. һамы бир нәфәр кими она беј'әт етди вә бу Аллаһын разылығына сәбәб олду нечә ки, "Фәтһ" сурәсинин 18-чи ајәси бунә ишарәдир.

لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ

Бу' беј'әт тарихдә беј'әти-Ризван алланьр.

Османьн Гүрејш тәрәфиндән азад олунмасы мусәлманлары да мұһарибә фикриндән чәкиндирди.

Гүрејштин сон нумајәндәси Сүһейл ибн Әмрлә ислам пејғәмбәри арасында сүлһ бағланды. Сүһейл данышығларда пејғәмбәрә деди ки, Мәккә әрәб аләминдә һөрмәтли бир јердир. Өз Вәтәнинә һөрмәт аламәти оларағ, бу ил үмрә һәччини тә'хирә салмағын мәсләһәтдир. Кәлән ил үмрә зијарәтини әмәлә кәтирмәк үчүн Мәккәнин гапылары сизин үзүнүзә ачығдыр. Пејғәмбәр бунлары гәбул етди вә сүлһ ашағыдакы шәртләрлә имзаланды:

1. һәр ики тәрәф бир-биринә гаршы һүчүм етмәк һағтында 10 ил мүддәтиндә өһдәлик гәбул етдиләр.
2. Мусәлманлар өз шәһәрләринә - Мәдинәјә гајымалы, кәлән ил силаһсыз, үмрә һәччини әмәлә кәтирмәк үчүн Мәккәјә кәлмәли вә 3 күн бурада гајымалы ишиләр.
3. Мәккәдә исламы гәбул едән мусәлман шәхс Мәдинәјә кедә билмәзди.
4. Мәккә мусәлманлары үчүн һәчч мәрасимини јеринә јетирмәк азад иди, јә'ни заман мөһдудиләти јоғ иди.
5. һәр ики тәрәф истәдији тајфа илә әһдү пејман бағлаја биләрди.

3-чү маңдажэ гаршы мусалманлар е`тираз етдилэр ки, нэ үчүн Мәккәлилэр бизи тәрк едән мусалманлары керн гајтармасынлар, амма, әксинә биз Мәдинәжә пәнаһ кәтирәнлери керн гајтармалыжыг. Пејғәмбәр бу мәсәләдә онлары разы салды. Вә билдирди ки, о кәс ки бизи тәрк едиб күфрә гајыдачаг, бизә неч лазым дејил.

Бу сүлһнамә ики нүсхәдә назырланыб имзаланды. Сонра пејғәмбәр мусалманларла кәтирдиди гурбанлары кәсиб, еһрамдан чырмаг мөгсәдилә башларыны гыржырыб керн гајыттылар. Бу сүлһ тамамилә исламын хејринә иди. Тарихдә һудејбийжә сүлһү кими танынан бу сүлһ исламын даһа да инкишафына тәкан верди. Белә ки, ики ил сонра 10 мин нәфәрлик гоһунла Мәккә фәтһ олунду. Мәдинәжә кедиш-калышын сәрбәст олмасы, ислам пејғәмбәри илә ајры-ајры шәхслерин, гәбиләләрин үнсијжәти исламын бир дин кими интипарына сәбәб олду. Бу фәјдаларын нәтижәси иди ки, ислам пејғәмбәри Мәдинәжә чатар-чатмаз "фәтһ" сурәси назил олду вә бурада пејғәмбәрә гәләбә мүждәси бәјан едилди.

Һичрәтин 7-чи илн Үмреји-Гәза

Һудејбийжә сүлһүндән сонра һичрәтин 7-чи илн-дә Вәтәнләриндән узаг дүшүш Мәдинә мусалманлары Аллаһын евини зијарәт етмәк вә өз гоһум-әгрәбаларына баш чәкмәк үчүн Мәдинәдә еһрам бағлажыб Мәккәжә јола дүшүләр. 2000 нәфәрдән ибарәт карван "Ләббејк" дејә-дејә шөвгләриндән кез јашы төкүрдүләр. Бу сәфәр һәм дә тәблиғат характери дашыјырды. Бу һәчч мәрәсиминн мә`нәви тә`сирләриндән бири дә бу иди ки, әввәл-ләр ислама кин, күдурәт бәсләјәнләр, инди исламы гәбул едир, она пәнаһ кәтирдиләр.

Гүрејшдән еһтијат едән ислам пејғәмбәри һәр еһтимала гаршы 200 нәфәрлик силаһлы дәстәни Зәһран мәнтәгәсиндә (Бу мәнтәгә һәрәмә јахын иди. һәрәм-Мәккә вә онун дөрд тәрәфиндә мүәјјән һәддә гәдәр олан мүгәддәс јер һесаб олунур) јерләшдирди. Гүрејшин

ә`жанлары бу ишдән хәбәр тутуб она е`тиразларыны билдирдиләр. Рәсули-әкрәм бујурду ки, мән әһди поз-мамышам. Биз силаһсыз Мәккәжә вариб олачагыг. Бу дәс-тә исә јалһыз бизим муһафизәмиз үчүндүр. Мәккәни тәрк едиб дағлара чәкылән Гүрејш узагдан мусалманларын һәчч әмәлләринә нәзарәт едирдиләр. Мусалманларын "Ләббејк" сәси шәһәрә ләрзә салмышы. Онлардакы бу вәһдәт, руһ јүксәклији Гүрејшдә ваһимә јаратмышы.

Бу мәрәсимдән вәчдә кәлән Әбуллаһ иди Рәваһи-јәжә ислам пејғәмбәри тапшырды ки, вәһдәт дуасы (ла илаһә илләллаһу ваһдәһу ваһдә сәдәгә вә`дәһу вә һаса-ра `әбдәһу вә ә`аззә чүндәһу ва һәзә мә`л-әһзабә ваһ-дәһ) охунсун. Бу чүр товһид шварлары пејғәмбәрин кә-ләчәк гәләбәсиндән хәбәр верирди. Зәһр вахты һәбәши Билал Кә`бәнин үстүнә чыкыб азан верди. Мусалманлар онунла баһәм азанын сөзләрини бир ағыздан тәқрар едирдиләр.

Мусалманлар Үмрә мәрәсиминин (Үмрә мәрәсимини илин бүтүн ајларында әмәлә кәтирмәк олар) бүтүн әмәл-ләрини јеринә јетириб еһрамдан чыхдылар. Сонра пејғәм-бәрин кәстәриши илә Зәһран мәнтәгәсиндәки муһафизәчи-ләр Үмрә әмәлләрини јеринә јетирмәк үчүн әвәз олунду-лар. Онлар да бу мәрәсими әмәлә кәтирдиләр.

Үмрә мәрәсиминдән сонра муһачир мусалманлар гоһум-әграбаја баш чәкирдиләр. Әнсарлары да өз евлә-ринә гонаг дә`вәт етдиләр.

Бу мәрәсим Мәккә әһлине чох бөјүк тә`сир ба-рышлады. Гүрејш пејғәмбәрин Мәккәдә чох галмағындан нијаран галыб сүлһүн шәртләрини она катырлатды. Ислам пејғәмбәри Мәдинәжә гајытмағы мусалманларла билдирди:

Артыг пејғәмбәрин јухусу чин олмушду. „фәтһ“ сурәсинин 27-чи ајәси бу һагда белә дејир:

لَقَدْ صَدَقَ اللهُ رَسُولَهُ الرُّعْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ

Суаллар

1. ничрәтин 6-чы илинде нә һадисә баш верди?
2. "Ризван беј`әти" нә демәкдир? (Гур`ан ајә)
3. һүдејбијјә сүлһүнүн шәртләри һансылардыр?
4. "һүдејбијјә сүлһүн фајдалары нә иди?
5. Үмреји - Гәза нә иди вә нә вахт олды?

XIII дәрс

& 14. ничрәтин 7-чи илинде баш верән

һадисәләр.

һүдејбијјә сүлһүндән сонра јаранмыш әмин-аманлыгдан вә сақитлиқдән истифадә едән ислам пејғәмбәри ајры-ајры гәбиләләрин башчыларына исламы гәбул етмәк үчүн мәктублар кәндәрди. Бу мәктубларын сајы 60-дан артыг иди. Онун Иран падишаһы Хосров Пәрвизә кәндәрдији мәктуб бу мәзмунда иди: "Аллаһын рәһмәти олсун о кәсләрә ки, һаггы гәбул едиб Аллаһа вә онун пејғәмбәринә иман кәтирир. Мән сәни Аллаһын тәрәфинә дә`вәт едирәм. Әкәр гәбул етсән, хошбәхтлијинә наил оларсан, гәбул етмәсән Нәчус милләтинин дә кунаны сәнин бојнундадыр".

Пејғәмбәрин мәктубуну чыран Хосров Пәрвиз Јәмән падишаһына јазды ки, Мәккәдә бир нәфәр пејғәмбәрлик илдисәсындадыр, ону тутуб мәним јаньма кәтирсинләр.

Јәмән мә`мурлары Мәдинәдә пејғәмбәрә мәктубу вердиләр. Рәсули-Әкрәм онлара сојутганлыгына сабаһ чаваб верәчәјини билдирди. Сәһәриси күн деди ки, Аллаһ мәнә хәбәр верди ки, Хосрову оғлу Ширујә гәтпә јетирди. Мә`мурлар разы һалда Мәдинәдән гајыдыб Јәмән падишаһыны бу ишдән хәбәрдар етдиләр. Падишаһ бујурду ки, әкәр бу иш дүз олса, демәли сизин көрдүјүнүз пејғәмбәрдир. Бу хәбәрин дүзкүнлүјү сүбут олунандан сонра Јәмән падишаһы Базан, пејғәмбәрә вә онун дининә иман

кәтирди.

ничрәтин 7-чи илинде баш верән һадисәләрдән бири дә Хејбәр муһарибәси иди.

Јәһуд гөвмү Гүрејшдән дә артыг мусәлманлара нифрәт бәсләјирди.

Мәдинәнин 140 км лијиндә јерләшән Хејбәр мән тәгәси әкинчилик үчүн јарарлы иди. Бу саһәләр јәһудиләрин әлиндә иди. Мәнтәгәнин 20 мин әһалиси вар дөвләт ичәрисиндә јашајырды. Әһзаб муһарибәсиндә јәһудиләрин хәјанәтини көрмүш ислам пејғәмбәри онлары арадан көтүрмәк истәди. О, һәзрәт Әли(ә.с.)-а 1600 нәфәрлик гошунун бајрағыны тәгдим етди. Онлар Хејбәр истигамәтиндә һүчума кечдиләр. Ора чатанда пејғәмбәр дуа етди. Јәһудиләр һәр сәркәрдәнин адына мөһкәм галалар тикдирмишдиләр. Онлар мусәлманларын јоллары кәсдијини ешидиб тә`чили галаларын гапыларыны баглајыб ичлас тәшкил етдиләр. Бир ај мудафиә олундулар. Мусәлманлара ачлыг үз вермәкдә иди. Бир нечә јәһуди галасыны ишғал едән мусәлманлар Мәрһәб галасында күчлү мугавимәтә раст кәдиләр. Он күн чәкән бу муһарибәдә бир нечә сәркәрдә бир-бирини әвәз етди. Нәһәјәт, пејғәмбәр бујурду ки, сәркәрдә елә бир шүчаәтли, гејрәтли бир гәһрәманы тә`јин едәчәјәм ки, Аллаһ вә Рәсулу ону севир вә о, дүшмәнә гәләбә чалачаг. Ертәси күн Рәсули-Әкрәм һәзрәт Әли(ә.с.)-ы сәркәрдә тә`јин етди. Вә бујурду ки, әввалчә јәһудиләрә исламы гәбул етмәји тәклиф ет. Әкәр имтина етсәләр, онлары тәрк силаһ едиб, верки тәләб ет! әкәр бунунла да разылашмасалар, онда муһарибә е`лан ет!

Һәзрәт Әли(ә.с.) онунла дөјүшән күчлү пәһләван Мәрһәби мәғлуб етди. Хејбәр муһарибәси јәһудиләрин мәғлубијјәти илә нәтичәләнди. Белә гәрара кәлинди; һәмјин әразидә јашамалы олан әһали иллик кәлирин јарысыны мусәлманлара вермәлидир.

ничрәтин 8-чи илинде баш верән һадисәләрдән бири Мутә муһарибәси иди.

Бу ишдә Ислам Пејғәмбәри бу гәрара кәлди ки, Рум сәлтәнәтинин һақмијјәти олан Шам дијарында ислам динини јајсын. һарис ибн Үмејри бир мәктубла Шам шәһә-

ринэ көндәрди. Ону Мутә мәнтәгәсиндә тутдулар вә өлдүрдүләр. Ислам пејғәмбәри өз елчисинин өлүм хәбәрини ешидән кими, ора гошун чәкди. Бу муһарибәҗә сәбәб тәкчә бир нәфәрин јох, пејғәмбәрин 15 нәфәр тәрәфдарынын гәтпә јетирилмәси иди. 3000 нәфәрлик гошуна Рәсули-Әкрәм чәфәр ибн Әбу Талиби башчы, Зейд һарисә вә Әбдуллаһ Рәванһәни муавин тәҗин етди. Бу јурду ки, әввәлчә дүшмәнә ислам динини тәклиф един, гәбул етмәсәләр, Аллаһдан көмәк истәҗиб онларла чиһад един! Амма мәбәдләри дағылмајын, гадыларә, ушагларә вә гочаларә тохунмајын, ағачларә гырмајын, евләри дә сөкмәјин. Пејғәмбәр гошуна кејир-дуа вериб јола салды.

Иран империјасыны мәғлуб едән Рум империјасы ислам дәвләтинин күчүнә бәләд дејилди. Бу сәбәбдән онлар јүз миң нәфәрдән ибарәт гошун һазырладылар. Дүшмәнлә үзбәүз кәлән мүсәлманлар пејғәмбәрә бијдирмәк истәдиләр ки, дүшмәнин гошуну һәддән артыг чокдур. Оялу-аловулу чыкып едән Абдуллаһ Рәванһә деди ки, биз инам уғрунда вурушурут. Аллаһ вә пејғәмбәр бизә гәләбә вәдәси верибдир. Мүсәлман әскәрләри ше’р дејә-дејә, һәрби маршларла, бөјүк гәләбә үмиди илә дүшмәнә гаршы мејдана атылдылар вә бу муһарибәдә чәфәр ибн Әбу Талибин голлары гәләм олду. Бахмајараг ки, чәфәр ибн Әбу Талиб шәһид олду, амма мүсәлман әскәрләри дүшмәнә гаршы күчлү муғавимәт кестәрдиләр вә мухтәлиф тактики кејишләр етдиләр. Дүшмән онларла вурушмагдан әл чәкди. Бу муһарибәдән сонра мүсәлман гошуну Мәдинәҗә гајылды. Ислам пејғәмбәри чәфәр ибн Әбу Талибин өлүмүндән чох кәдәрләнди вә онун айләсинә башсағлығы верди.

Суаллар

1. Иран папшаһы Хосров Пәрвиз ислам пејғәмбәринин мәктубуну нечә охуду?
2. Јәмән папшаһынын пејғәмбәрә иман кәтирмәјинин сәбәбини изаһ един.
3. Хејбәр һарада јерләшир вә бу муһарибә нә илә нә-

тичәләнди?

4. Мутә муһарибәсинин башланмасынын сәбәби нә иди? Бу муһарибәдә гошунларын сајыны вә сәркәрдәләрин адыны гејд един:

XIV дәрс

&15 Мәккәнин фәтһи.

Ислам тарихиндә елә һадисәләр олуб ки, онлар ислам дининин инкишафында тәканверичи рол ојнамышлар. Бу һадисәләрдән бири дә һичрәтин 8-чи илиндә баш вермиш Мәккәнин фәтһи иди. Бу дөврдә Әрәбистанда јапајан Хуза`ә гәбиләси мүсәлманларын тәрәфиндә иди. Мүсәлманларын Мутә муһарибәсиндә јарымчыг гәләбәси Гүрејши чүрәтләндириди вә онлар Бәну Бәкр гәбиләсини Хуза`ә тајфасына гаршы силаһландырдылар. Бәну Бәкр Хуза`ә гәбиләсинин бир һиссәсини өлдүрдү, бир һиссәсини дә әсир етди. Бунунла Гүрејш тајфасы һүдејбијјә сүлһүнүн шәртләрини позду, Хуза`әнин башчылары Мәдинәҗә кәлиб пејғәмбәрә Гүрејшдән шикәјәт етдиләр вә ислам пејғәмбәриндән көмәк истәдиләр. Пејғәмбәр онларә сөз верди ки, дадларына јетипчәк.

Өз ишиндән пешман олан Гүрејш Әбу Сүфјаны ислам пејғәмбәриндән үзр истәмәк үчүн Мәдинәҗә көндәрди. О, ислам пејғәмбәрләринин һүзуруна кәлиб һүдејбијјә сүлһүнүн шәртләрини поздуларына көрә үзр истәди. Рәсули-Әкрәм она неч бир чаваб вермәјиб, етиһасыз јанашды. Әбу Сүфјан пејғәмбәрин сәһабәләри, Әли (ә.с.) вә һәзрәти Фәтимеји-Зәһра васитәсилә Ислам Пејғәмбәринә јол тапмаға чалышды. неч бир нәтичә әлдә етмәјән Әбу Сүфјан һәзрәт Әли (ә.с.)-нин тәклифи илә мәсчиддә мүсәлманларә сөз верди ки, сүлһүн шәртләрини даһа позмајачагылар. Бундан сонра о, Мәккәҗә јола дүшдү.

Әбу Сүфјанын уғурсуз сәфәриндән ниһаран галан Гүрејш ә`јанлары ислам пејғәмбәринин мәнфи мунасибә-

түндөн чох нараһат идиһәр.

"Пејғәмбәр Гүрејши арадан кетүрмәк мәгсәдилә Мәккәни фәтһ етмәк гәрарына кәлди. Бу сәбәбдән чамааты сәфәрбәр етди вә 10 мин нәфәрлик гошунла Рамазан ајының 10-да Мәккәјә доғру һәрәкәт үчүн гошуна әмр верди. Гүрејш мусалманларын бу һәрәкәтүндән хәбәрсиз иди. Пејғәмбәр исә гәфләтән Мәккәјә дахил олмағ истәјирди.

Пејғәмбәрин әмиси Аббас Мәккәдә јашајырды вә онун Гүрејшлә мунасибәти чох јакшы иди. Аббас Мәккәјә - пејғәмбәрин јанына јола дүшмәк гәрарына кәлир вә чөһфәдә Рәсули-Әкрәмлә растлашыр. Әмиси илә көрүшән Рәсули-Әкрәм гошуна әмр едир ки, һәр бир шәхс шәһәрин әтрафында тонгал јандырсын.

Аббас Мәккәјә јетишиб вәзијјәтлә Әбу Суфјаны таныш едир, она тәслим олмағ һагтында пејғәмбәрин тәклифини гәбул етмәји вә бу мәгсәдлә онун һүзуруна кетмәји мәсләһәт көрүр. Бу вәзијјәтдән горхуја дүшән Әбу Суфјан Аббасла бирликдә ислам пејғәмбәринин һүзуруна кәлир. Пејғәмбәр бујурду ки, Әбу Суфјаны сәһәрә кими чадырда сахлајын, онунла саһаһ сәһәр данышығлары башлајачағам.

Әбу Суфјанын горхудан исламы гәбул етмәси олмада да, амма онун мусалманларын чәркәсиндә олмасы чох әһәмијјәтли иди. Данышығларда иштирак едән Аббас пејғәмбәрә билдирди ки, Әбу Суфјан һакимијјәт, вәзифә севән адамдыр.

Бүтүн Мәккә әһли Әбу Суфјанын јолуну нијаранчылығла көзләјирди. Әбу Суфјан Мәккәјә вариң олуп халга бәјан етди ки, бизим Исламы гәбул етмәкдән башга јолумуз јохдур. Буна көрә Мәсчидүл-Һәрама дахил олан, евиндә гәрар тутан, силаһы јерә гојан, мәним евимә пәнаһ кәтирән ниһат тапачағ, әмин-аманлығда олачағлар.

Пејғәмбәр өз сәркәрдәләринә тапшырмашды ки, Мәккәни ган төкмәдән фәтһ етмәлијик.

Ислам пејғәмбәри Мәккәјә вариң олду. Кә'бә евини, Мәсчидүл-Һәрамы көрәндә севинчдән көз јашы төкдү. Сонра зијарәт мәгсәдилә Мәсчидүл-Һәрама дахил олду. Тәваф етди. һубәл бүтүнү сындыранда ислам ордусу үч дәфә "Аллаһу әкбәр" сәси илә бүтүн Мәккәни ләр-

зәјә салды Сонра аралыға дәрин бир сүкүт чөкдү. һамы, јә'ни Гүрејш әһли мусалманлара вә пејғәмбәрә етдикләри һагсызлығлар һагтында дүшүнүрдү вә дигтәтлә пејғәмбәрин үзүнә бахыб данышмағыны көзләјирди. О сөзүнә белә башлады: "Сиз мәни өлкәдән дидәркин салдыңыз, мәним пејғәмбәрлијими гәбул етмәдиниз. Бу күн исә интиғам күнү јох, әфв күнүдүр." Сонра Билал азан верди вә бирликдә чамаат намазы гылынды. Кә'бәјә дахил олан пејғәмбәр Мәсчидүл-Һәрамы бүтләрдән тәмизләди. һамы

пејғәмбәрә беј'әт әлини узатды. һәтта гадылар да пејғәмбәрин әли дәјмиш су таштына әлләрини салыб беј'әт еләдиләр.

һунәјн муһарибәси

Бу муһарибә дә һичрәтин 8-чи иһиндә баш вермишди. Ислам пејғәмбәри 15 күн Мәккәдә галандан сонра Мәаз Ибн Чәбәли өз јеринә һумајәндә кими тә'јин едиб, 12 мин нәфәрлик гошунла һунәјн мәнтәгәсинә јола дүшдү. һәвазин вә Сәғиф гәбиләләри ислам ордусунун онларын үзәринә һүчүм едәчәкләрини зәни едирдиләр. Белә гәрара кәлдиләр ки, Мусалманлар үзәринә һүчүма кечсинләр. Бу һүчүмун гаршысыны алмағ үчүн ислам гошуну һунәјнә јакынлашды. Дүшмән бурада бир һијлә ишләтмишди ки, ислам ордусу һунәјн мәнтәгәсинә чатарчатмаз, ону бир дәрәлик саһәдә дашларын вә гајаларын арасындан ох јағшына тутсунлар. Вә белә дә етдиләр. Бу гәфил һүчүмдан чаш-баш галан орду өзүнү итирди вә пејғәмбәрин һәјаты үчүн тәһлүкә јаранды. Вәзијјәтин кәркинлијини көрән рәсули-әкрәм әмиси Аббасла бирликдә руһландырычы шуарларла мусалман ордусуну гејрәтә кәтирди. Онлар һүчүма кечиб дүшмән ордусуну говдулар. Дүшмән Таифә доғру истиғамәт алды. Бу муһарибәдә бәјүк гәнимәт әлә кечирән мусалман ордусу һәмин гәнимәти чәрәнә алды бир јердә гојуб, дүшмәни тә'ғиб мәгсәдилә Таифә јола дүшдү.

Таиф муһарибәси.

Таиф мөнтөгәси Мәккәнин чәнуб-шәргиндә 70 күм-мәсафәдә јерләшир. Бу јерин көзал абу-һавасы вар вә әкинчилиқ үчүн әлверили јердир.

һүнәјндә мәғлуб олан, гачан дүшмән Таиф гала-сында мәскән салмышды. Бу галаны муһасирәјә алан ислам гошуну бир нечә күн вурушмадан сонра муһарибәни саклајыб, мүәјјән сәбәбләр үзүндән Мәдинәјә гајытмалы олду. Бу сәбәбләрден бири о иди ки, зи-гәдә ајы һәрәм ај сажылдығы үчүн бу ајда әрәб адәтинә көрә муһарибә етмәк гадаған иди. Икинчи сәбәб дә бу иди ки, һәчч мәрәсими јахынлашдығына көрә ислам пејғәмбәри буна назырлашачарды. Онлар чәранәдә гојдуглары гәни-мәти көтүрүбјола дүшдүләр.

Бу илдә Ислам пејғәмбәринин гызы Зәјнәб вәфат етди вә Аллаһ-тәала она Маријәдән Ибраһими бәхш етди.

Суаллар
-----

1. һүдәјбийјә сүлһүнүн шәртләри нечә позулду?
2. Мәккәнин фәтһинә сәбәб олан амилләр һансылар иди?
3. Әбу Суфјанын пејғәмбәрдән алдығы тәслим тәклифинә һансы шәртләр дахил олду?
4. Ислам пејғәмбәри нечә күндән сонра вә һансы мәгсәдлә Мәккәдән чыкды?
5. Таиф муһарибәсиндән сонра пејғәмбәр нијә Мәдинәјә гајытмалы олду?

XV дәрс

& 16. һичрәтин 9-чу или - Ислам пејғәмбәринин мухтәлиф нумајәндәләрлә көрүшү

Мәккәнин фәтһиндән сонра исламын гүдрәти һәр јерә јајылмышды. Әрәб гәбиләләри исламы гәбул етмәк мәгсәдилә пејғәмбәрин һүзуруна кәлирдиләр. Бу әлагәләр чох олдуғуна көрә бу ил тарихдә "амму-л-вуфуд", јәһни нумајәндәләр или адланмышдыр. Бу, исламын интишарынын тәзаһүрү иди. Гур'ани-Кәримдә назил олан "Нәср" сүрәсиндә бу һағда данышылыр.

Бу илдә баш верән һадисәләрдән бири Тәбук муһарибәси иди. Исламын интишарындан горхуја дүшән Рум императору 4000 сипаһлы гошунла Шам мөнтөгәсиндә дүшәркә салды. Бу ишдән хәбәр тутан ислам пејғәмбәри һәзрәт Әли (ә.с.)-ы Мәдинәдә гојуб, 3- минлик гошунла Шама тәрәф јола дүшдү. Пејғәмбәрин һәзрәт Әли (ә.с.)-ни өзүјлә апармамағына сәбәб нә иди? Тәбук мөнтөгәси узағ олдуғуна көрә, исламын дүшмәнләри, Мәдинә мунафигләри пејғәмбәрин бу сәфәриндән истифадә едиб, ислама бәјүк зәрбә вура биләрдиләр. Бу сәбәбдән Рәсули-Әкрәм һәзрәт Әлини Мәдинәдә сакламалы олду.

Ислам гошуну јолбоју чохлу әзијјәтләрлә гаршылашды. Шәбан ајынын 9-да Тәбукә јетипән мүсәлманлар румтулардан һеч бир әсәр-әләмәт көрмәдиләр. Рум сәркәрдәләри ислам гошунунун сажындан вә шүчаәтиндән хәбәрдар олуб кери чәкылмишдиләр. Вә белә гәрәра кәлишдиләр ки, онларын ислама гаршы олан һүчүм тәдбирләри һағтһнда мәлүмат верилмәсин.

Ислам ордусу да белә гәрәра кәлди ки, Мәдинәјә гајытсынлар. Бу, пејғәмбәрин иштирак етдији сонунчу муһарибә иди.

һичрәтин 9-чу илинин сонларында Чәнаб Чәбрајыл "Төвбә" сүрәсиндән бир нечә ајә - мүшрикләрә аид - пејғәмбәрә назил етди: Бу ајәләри һәчч мәрәси-

миндә Гурбан күнү охумагы төвсигә етди. Бу јурду ки, бу ајаләри ја өзүн, ја да әһли бейтиндән лајигли бир кәс охусун. Пејғәмбәр бу ишә һәзрәт Әли (ә.с.)-ни тәҗин етди. һәзрәт Әли (ә.с.) зиниччә аяһын 10-чу күнү Мина чөлүндә бу ајаләри охуду.

Һичрәтин 10-чу илиндә баш верән һадисәләрдән бири Ислам пејғәмбәринин оғлу Ибраһимин өлүмү иди. Ибраһим - пејғәмбәрин зөвчәси Маријәдән олан өвлады иди. Бу, о Маријә иди ки, һичрәтин 6-чы илиндә Мисир падишаны Рәсули-Әкрәмин мәктубуна чаваб олараг, она кәһиз кими бағышламышды. Ибраһим 18 аяһында дунјасыны дәјишти вә о, Бәги гәбиристанлығында дәфн олунду.

Дижәр бир һадисә һәчран пејғәмбәринин ислам пејғәмбәри илә көрүшү иди. һәчран Јәмәнлә сәрһәд иди вә әһалиси христиан иди. Оңлар пејғәмбәрин мәктубу илә әлагәдар тәһриф кәтирмишдиләр. Ислам пејғәмбәри оңлары ислама дәвәт етди. Лакин оңлар Иса пејғәмбәр һагғында Ислам пејғәмбәринин фикрини билмәк истәдиләр. Пејғәмбәр бу јурду ки, Иса(ә.с.) - Аллаһын рәсулуdur. Биз ону бу чүр таныјырыг. Лакин христиан һәчранлылар буну гәбул етмәдиләр вә дедиләр ки, о, јәһни һәзрәт Иса атасыз дунјаја кәлдији үчүн биз ону Аллаһын оғлу кими таныјырыг. Бу һагда вәһј назил олду: "Исанын мәсәли Адәмдин мәсәли кимидир" (Али-Имран 59-чу ајә), јәһни Аллаһ тәала Адәми торпагдан (атасыз-анасыз) јаратмышды. Оңлар бу мәнтиги дә гәбул етмәдиләр вә тәклиф етдиләр ки, мвәјјән бир вахтда һагғын үзә чыкмасы үчүн, һаһағын мәһви үчүн гаргыш едәк. Бу заман Али-Имран сүрәсинин 61-чи ајәси назил олду: "О күнләр ки, һагғы гәбул етмирләр, оңларла бәһсә кирмә! һәр ики тәрәф јахын адамларыны, оғууларыны, гадынларыны бир јерә јыгыб гаргыш етсин"

Бу һадисә Мәдинәјә јаһылды. Ислам пејғәмбәри һәзрәт Әли (ә.с.), һәзрәти Ханым Фатимәји-Зәһра (ә.с.) вә нәваләри имам һәсән (ә.с.) вә имам һүсейнлә (ә.с.) бирликдә Мәсчидүл-ичабә јерләшән мәкана кәлдиләр. һәчран нумајәндәләри оңлары көрәндә дедиләр ки, әжәр пејғәмбәрин һәр гаргышына бу шәхсләр "амин" десәләр,

христианларын көкү кәсиләр вә пејғәмбәрә тәклиф етдиләр ки, верки вермәклә ислам һөкүмәтиндә јашамага разыдырлар.

Һичрәтин 10-чу илиндә олмуш һадисәләрин ән мүһүмү ислам пејғәмбәринин сон һәччидир. Бу илдә һәччин әмәлләрини әмәлә кәтирмәк вә ону халға чатдырмаг Аллаһ тәрәфиндән ислам пејғәмбәринә әмр олунмушdur. һәччә кетмәк хәбәри бүтүн Мәдинәјә јаһылды. Зиҗәдә аяһын 26-да Ислам пејғәмбәрибөјүк бир карванла Шәчәрә мәсчидиндә еһрам баглајыб Мәккәјә јола дүшдү. Пејғәмбәр Мәккәнин евләри көрүнәнә кими јолбоју "Ләб-бәјк" дејирди. О, Мәсчиди-һәрама "Бәни-Шәјбә" гапысындан дахил олду. Ислам пејғәмбәри һәччин бүтүн әмәлләрини мусәлманлара баша салды. О, бир нечә јердә, о чүмләдән Әрәфат чөлүндә хүтбә охуду. Вә сөзүнә белә башлады ки, еј мусәлманлар, бир-биринизин малына, чанына, намусуна тәчавүз етмәјин. Гадынларын сизин бојунузда, сизин дә оңларын үзәриндә һагғыларыныз вардыр. Оңлар Аллаһ тәрәфиндән сизин әлиниздә әманәтдир. Сизләрдән ән јахшысы одур ки, евдә аиләси илә хошәхлаг ола. ...Бүтүн мусәлманлар бир-биринә гардашдырлар.

Сонра, о үзүнү көјләрә тутуб деди: "Еј Аллаһ, сәһнин әһдү-пејмананы үммәтимә чатдырдым". Ислам пејғәмбәри Мина әмәлләрини дә јеринә јетирәндән сонра Мәдинәјә гаһылды. һәччдән гаһыдан карван Гәдир чөлүнә јетишәндә (Гәдир чөһфәнин јахынлығында јол аярычында јерләширди) чәбрајыл мүһүм бир хәбәр Аллаһ тәрәфиндән назил етди. "Маидә" сүрәсинин 67-чи ајәсиндә дејилдији кими Әли (ә.с.)-ни минләрлә һачынын көзү гаршысында хилафәтә тәҗин етди. Бурада охудугу хүтбәдә бујурду ки, мәним өмрүм баша чатмагддыр. Ики гијмәтли шеји сизин аранызда гојуб кедирәм, бунлардан бири Аллаһын китабыдыр, икянчиси мәним әһли-бейтимдир. Сонра һәзрәт-Әли (ә.с.)-ын әлиндән тутуб јухары галдырды вә деди: "Һәр кимин ки агасыјам, Әли дә онун агасыдыр". Сонра јенә давам етди ки, мән бу күн сизин дининизи камил етдим.

Бу хүтбәдән сонра о, Мәдинәјә гаһылды. Мүтә вә

Тәбуқдәки нәтичәсиз муһарибәләр ислам пејғәмбәрини христианлара гаршы мунасибәтдә еһтијатла давраһмаға вадар едирди. Сәркәрдә Үсамәни сипаһлы бир ордуја башчы тәҗин едиб христианларла муһарибәјә көндәрди. Лакин бир сыра наләјиг һәрәкәтләр ордуну ирәли кетмәкдән сахлајырды. Пејғәмбәр бунлардан хәбәр тутуб хәстә һалында мәсчидә варид олду вә бүтүн бу шејләрдән нараһат олдуғуну, билширди. Пејғәмбәр минбәрдән ашағы дүшүб јатағына кәлди. Онун һалынын кетдикчә исләшмәси Үсамәнин гошунунун һәрәкәтини даһа да тәхирә салырды. Сон күнләрдә Үсамә пејғәмбәрин һүзуруна кәлди, онунла көрүшәндән сонра сөз верди ки, гошунла бирликдә һәрәкәт етсин. Үсамә јеничә јола дүшүшдү, һәр јерә хәбәр јайылды ки, ислам пејғәмбәринин вәзижәти агырдыр. Бунунла алагәдар бир нечә нәфәрин ордуну тәрк етмәси гошун ичәрисиндә пәрәкәндәлик јаратды. Бүтүн гошун кери гајылды.

Пејғәмбәр һәзрәт Әли (ә.с.)-а бујурду ки, вәһј мәләји илдә бир дәфә мәнә Гур'аны охујубду. Бу ил исә ики дәфә Гур'аны мәнә назил едиб. Артыг мән сизи тәрк етмәлијәм.

Һичрәтин 11-чи илиндә баш верән һадисә - Ислам

пејғәмбәри Мәһәммәд (с.а.в.)-ин вәфаты.

Ислам пејғәмбәринин өлүмүнүн сон чағларында сәһабәләринин бәзисинин гејри-сәмиимияји үзүндән онун бир нечә арзусу һәјата кечмәди. Пејғәмбәрин онларын батини нијјәтләриндән хәбәри варды. Буна көрә истәјирди ки, Мәдинә јаланчы сипасәтчиләрдән узағ олсун. О, исламын кәләчәјиндән чох нијаран иди. Сон күтбәсиндә нараһат һалда деди ки, мән сизә нә демиләмсә, һамысы Гур'андандыр. Сәһабәләриндән бәзисинә үзүнү тутуб деди ки, ахы нијә мәним сөзүмдән чыкырсыһыз? Пејғәмбәр хилафәтин зиддинә бәзи һәрәкәтләрдән

хәбәрдар иди. Бу сәбәбдән нәсиһәт јазмағ үчүн кағыз гәләм таләб етди ки, орада Әли (ә.с.)-нин хәлифәлијини јазылы шәкјлдә тәсдиғедичи бир сәнәд кәми гејд етсин. Лакин Әмәр ибн Хәттаб буна мане олду вә деди ки, Гур'ан бизә кифәјәтдир. Әмәрин бу чүр чавабы мәчлисдә сәс-күјә сәбәб олду. Пејғәмбәр бујурду ки, дурун кедин евләринизә!

Пејғәмбәр өмрүнүн сон аһларында Гур'аны вә әһли бејтини өз үммәтинә вәсијјәт етди.

Пејғәмбәрин сон вядасы:

Өмрүнүн сон күнләриндә сәһабәнин көмәклији илә мәсчидә варид олду. Халғын өнүндә дуруб деди: "Һәр кәмә нә борчум варса, десин: Күмин ки мәним бојнумда һәгги вар бәјан етсин".

Сәвадат ибн Гејс аһында бир шәхс ајаға галхыб деди ки, сән Таиф муһарибәсиндән гајыданда дөвәни вурмағ истәјин. Лакин тазијанә мәнә дәјди. Мән гисас алмағ истәјирәм. Пејғәмбәр әмр верди ки, тазијанә кәтирилсин. Көјнәјини јухары чәкмәк истәјирди. һамы һәјчәнла, ағлар көзлә пејғәмбәрә бахырды. Бу вахт Сәвадат ибн Гејс јахын кәлиб пејғәмбәрин синәсндән өлдү вә пејғәмбәр үзүнү көјләрә тутуб деди: "Еј Аллах, Сәвадатын күнаһындан кеч, нечә ки, о мәни бағрышлады".

Бүтүн Мәдинә нијаранчыһыг ичиндә иди. һамы пејғәмбәрин евинин әтрафында топлашылды. Еңдән хәбәр кәтирирдиләр ки, пејғәмбәрин һалы кет-кедә исләшир. һамы сон нәфәсдә ислам пејғәмбәрини- өз дин рәһбәрләрини көрмәк истәјирди. Фәғәт шәраит буна имкан вермирди. Гызы Фатимеји-Зәһра атасынын аһында өлүм тәрини көрәндән сонра ше'рлә бир новһә охуду. Пејғәмбәр она бујурду ки, сән Гур'андан "Али-Имран" сүрәсини бу әјәсини оху: (әјә 144) "Мәһәммәд Аллаһын рәсулудур. Вә ондан да әввәл пејғәмбәрләр кәлиб кеңибләр..." О, гызы илә данышандан сонра бујурду ки, гардаһым Әлини (ә.с.) чағырын. һәзрәт Әли (ә.с.) даһил оландан сонра пејғәмбәр она деди: "Мәни бағрына бас!"

Рәсули-Әкрәмин пак вә мүғәддәс руһу сәфәр аһы-

нын 28-дә әбдијјәтә говушду, бүтүн Ислам әләми матә-
мә бүрүндү.

Һәзрәт Әли (ә.с.) пејғәмбәрә гүсл вериб, кәфә-
нә тутду вә пејғәмбәрә белә деди: "Сәнин әлүмүнлә көј-
лә јерин алагәси кәсилди".

Сонра әввәлчә Әли (ә.с.), ардынча сәһабәләр
дәстә-дәстә намаз гылылар. Дәфн мәрәсими һәзрәт Әли
(ә.с.)-нин әли илә баһа чатды. Бәшәријјәтин үзүнә
сәадәт гапыларыны ачан инсанын өмүр күнәши бу чүр гү-
руб етди.

Суаллар

1. "Һәјәтләр или" - ислам тарихиндә нечә адланыр вә
бу һагда һансы сурәдә мәлумат верилиб?
2. Тәбук муһарибәсиндә иштирак едән тәрәфләр кимләр
иди вә бу муһарибә нә илә нәтичәләнди?
3. Нәчран нумајәндәләри пејғәмбәрә нә барәдә суал
вердиләр вә һансы чавабы алдылар?
4. Пејғәмбәрин сон һәччиндәки хутбәләри һаггында мух-
тәсәр мәлумат верин.
5. һансы сәбәбләр үзүндән Үсамәнин гошуну өз јүрүшүнү
тәхирә салды?
6. Ислам пејғәмбәринин өмрүнүн сон чагларында һижра-
ранчылығы нәдән иди вә бу һагда нә деди?
7. Пејғәмбәрлә Сәвадат ибн Гәјсин чәрәјаһыны изаһ
един.

XVI дәрәс. Бисмиллаһир-рәһманир-рәһим.

& 17. һәзрәт Әли (ә.с.) һәјәти һаггында мәлумат.

Әли (ә.с.) бәсәтдән 10 ил әввәл рәчәб ајынын
13-чү күнү Аллаһ евиндә - Кәбәдә дүнјаја көз ачды.
Һичрәтин 40-чы или Рамазан ајынын 19-чү күнү Куфә
мәсчидинин меһрабында сүһн намазы үстүндә Әбдүррәһман
ибн Муһәммин васитәсилә башындан гылынч зәрбәси алды.
Рамазан ајынын 21-чи кечәси 63 яшында шәһадәтә је-
тишти вә онун пак мәргәди Нәчафул-Әшрәфдәдир.

Пејғәмбәрдән сонра һәзрәт Әли (ә.с.) ислам
әләминин иккинчи бөјүк шәхсијјәтләриндән биридир. О,
63 иллик өмрүнүн 23 илини ислам дининин јашамасы үчүн
гылынч вуруб, 25 ил халғын вәндәти наминә сүкүт едиб,
5 ил әдаләт наминә һакимијјәтдә олуб. Әли (ә.с.)-ын
бөјүк шәхсијјәтини бир нечә јөндән изаһ едәк.

Биринчиси- Гур'ан бахшындан көрүрүк ки, мух-
тәлиф сурә вә ајәләрдә һәзрәт Әли (ә.с.)-а ишарә олу-
нур. Мәсәлән, "Майдә" сурәсинин 55-чи ајәсиндә деји-
лир: "Сизин башчыһыз Аллаһ, онун рәсулу вә бир дә о
кәсдир ки, намаз гылан вахты руку һаләтиндә зәкәт
верди". Бу ајәнин шәһидәти нүзулу будур: "Ислам пејғәм-
бәри мөминләрлә чамаат намазы гылырды. Бир фәғир
мәсчидә кириб көмәклик истәди. Она һеч кәс көмәк әли-
ни узатмады. Бу шәхс Аллаһ дәркәһна үзүнү тутуб ши-
кајәт етди. Бу вахт Әли (ә.с.) руку һалында бармағын-
дақы үзүјү онун тәрәфинә тутду. һәммин шәхс Әли (ә.с.)-
ын бармағындақы үзүјү чыхарыб разы һалда мәсчиддән
кетди".

Вә ја "Бәгәрә" сурәсиндә дејир: " Чәмаәтдән
бәзиси Аллаһын разылығыны газанмаг үчүн өз әзиз ча-
һыны Аллаһна сатыр. Бу ајә о заман назил олду ки,
Ислам пејғәмбәринә Аллаһ тәрәфиндән Мәккәни тәрк ет-
мәк вә Әли (ә.с.) өз јатағында јатыртмаг һаггында әмр
кәлди.

Майдә сурәсинин 66-чы ајәсиндә Әли (ә.с.)-ын

Аллаһ тәрәфиндән бир мәсум имам кими пејғәмбәрдән сонра хәлифә олмасына ишарә олунур: "Еј пејғәмбәр, сә-нә Аллаһ тәрәфиндән әмр олунаны халга чатдыр." Бу да бир чох сүнни вә шиә тәфсирчиләринин дедији кими Гә-дири Хум чәрәянына ишарәдир. Еләчә дә Дәһр сурәсинин бир нечә әјәсиндә Әли (ә.с.)-ын и сарыны вә еһсаньны бәјан едир.

Икянчиси - Ислам пејғәмбәри һәзрәт Мәһәммәд (с.а.в.)-ин Әли (ә.с.)-ын шәхсијјәтинә вердији јүксәк гижмәтдир. Бир нечә кәламла фикримизи сүбута јетирәк: "Мән елмин шәһәри, Әли (ә.с.) исә онун гапысыдыр". Вә јахуд: "Ја Әли, Аллаһ сәнә үч фәзиләт бәхш едиб ки, бунлар мәнә веримәјиб. Аллаһ сәнә мәним кими гајына-та, Фатимеји-Зәһра кими һәјат јолдашы, Имам һәсән вә һүсејн (ә.с.) кими өвладлар бәхш едибдир".

Үчүнчүсү - Сәһабәләрин дилиндән һәзрәт Әли (ә.с.) һагъында јүксәк фикирләр дејилмишдир. Бунлардан бир нумунә нәзәринизә чатдырыр. Әмәр ибн Хәттаб-ын хәлифәлији дөврүндә һәчч мөвсүмүндә Әли (ә.с.) Мәсчидүл-Һәрәмда Тәваф һалында көрдү ки, бир кәһкәз өзкәнин һәмәсуна хәјанәт көзүлә бахыр. Әли (ә.с.) она бир шиллә вурду. Хәлифә Әмәр соруду: "О шәхси көрсән таныјарсанмы?" Чаван әтрафа бахты, бу вахт Әли (ә.с.)-н намаз үстә көрүб ону нишан верди. Хәлифә чаваб верди ки, сәни Аллаһын көзү көрүб вә Аллаһын әли вуруб, мән һеч нә дејә билмәрәм".

Дөрдүнчүсү - еләчә дә мүхтәлиф әгидә саһибләри дә һәзрәт Әли(ә.с.) барәсиндә көзәл фикирләр сөйлә-мишләр. Христиан алими чорч чордан һәзрәт Әли(ә.с.)-а һәср етдији (Әл-имам Әли саутул-әдаләту-л-инсанијјә), јә`ни Имам Әли - инсанлыгын әдаләт сәсидир" китабын-да дејир: "Еј көјләр, еј јерләр, бүтүн күчүнүзү бир јерә јыгын, бәшәријјәтә икянчи бир Әлини тәһвил ве-рин". һәзрәт Әлијә дүшмән мунасибәт бәсләјән Муавијә онун өлүм хәбәрини ешидәндә һагъында белә де-јир: "Дүнјанын дошманларына дејин ки, һарада истәјир-ләр отласылар. Она көрә ки, муһарибәләр шири дүнја-дан көчдү".

Әли (ә.с.) дөрд ил 9 әј хилафәтин башында дур-

ду. Тәәссүфләр олсун ки, бу мүддәт әрзиндә ислам тари-хиндә үч бөјүк муһарибә очагы јараныбдыр. Бунларын би-ринчиси чәмәл муһарибәсидир. Тәһнә илә Зубејр пејғәм-бәрин сајлымыш сәһабәләриндән идиләр вә бу ики сәр-кәрдә онун кидмәтиндә чох гълынч вурмуштулар. Тәәс-сүфләр ки, онлар вәзифә һәрислији үзүндән пејғәмбәр дөврүндә бүтүн ешидикләри јажшы ишләри дә һеч еләди-ләр. һәзрәт Әли(ә.с.) хилафәтә башчылыг етдији илк дөврләрдә бу шәхсләр вәзифә тутмаг мәгсәдилә вә бир дә шәхси игтисади тәләбләр гојмагга онун јанына кәл-диләр. Әли(ә.с.) Бејтүл-малын нефти һесабына јанан чырагын ишыгында мусәлманларын үмуми ишләринә вә һагъ-һесаблирына бахырды. һал-әһвалдан сонра онларын шәхси мәнәфә үчүн кәлмәкләрини билән Әли(ә.с.) чырагы сөндүрдү вә онлар тәәччүблә соруштулар: "Һижә чырагы сөндүрүсүнүз?" Әли(ә.с.) бујурду ки, инди сизә чыраг кәтирәрәм. О, бир мүддәтдән сонра онларын јанына баш-га бир чырагла гајылды. "Сиз нә үчүн чырагы дәјишти-низ" - суальна Әли(ә.с.) белә чаваб верди: "О чыраг бејтүл-малдандыр, сизин шәхси ишиниз олдугу үчүн мән өз чырагымдан истифадә етмәли олдум". Онлар бу чавабы ешидәндә һәр икиси һәүвәлә олуб кери гајылдылар, јеканә чыкып јолуну муһарибәдә көрдүләр. ки, бу да тарихдә чәмәл муһарибәси ады илә танылмышдыр. Бу муһарибә дүш-мән үчүн мәғлубијјәтлә нәтичәләнди. Муһарибәнин сонун-да Муавијә намә јазыб Әлини(ә.с.) һәдәләди. һәзрәт Әли(ә.с.) чавабында билдирди ки, мән өлүмлә горхут-магын өрдәји су илә горхутмага бәнзәр. Бу сәбәбә көрә Сиффејн муһарибәси башланды вә 18 әј давам едән бу му-һарибә дүшмәнләрин һижләкәрлији нәтичәсиндә әдаләт-сизликлә баша чатды. Хәваричләр - онлар Әли(ә.с.)-ын Аллаһ тәрәфиндән тә`јин олунмуш хилафәтини гәбул ет-мирдиләр - һәзрәт Әлинин (ә.с.) гаршысында дајаныб үчүнчү муһарибәнин јаранмасына сәбәб олдулар. Бу муһа-рибә тарихә "Һәһрәван" муһарибәси кими дахил олду. һәм-ин дәстәнин үзвләриндән бири дә ибн Мулчәм иди. Әли(ә.с.)-ын чиһады: Исламьн дирчәлмәсиндә Әли(ә.с.)-

-ын мисилсиз ролу вардыр. Уһуд муһарибәсиндә пејғәм-

бэрин этрафында елэ шүчаэтлэ, чэсарэтлэ гылынч вурду ки, гылынчы сынды. Чэнаб-Чэбрайыл она "Зулфугары" кэтирди вэ бу гылынчын тијэсиндэ "Зулфугар кими гылынч, Әли кими пәһләван јохдур" јазымышды. һэзрэт Әли(ә.с.)-ын бэдәниндә бу мұһарибэдә 90-дан артыг јара варды. Вэ ја Хәндәк мұһарибәсиндә Әмр ибн Әбдәвуд кими исламын гәддар дүшмәнләриндән олан бир шәхс мұсалманлар тәһгир өдиб, өзүнә рәғиб ахтарды. Әли(ә.с.) ону өлдүрдү, буна көрә ки, бүтүн ислам әләми пәјғәмбәри-Исламын дедији кими сурф күфрлә үзбәүз дајанмышды. Аллаһ Әли(ә.с.) васитәсилә Исламы сахлады. Буна көрә онун бир гылынчы бүтүн бәшәрин ибадәтиндән үстүндүр. Хәјбәр мұһарибәсиндә Ислам пәјғәмбәри бујурду ки, Исламын бајрагыны елэ бир кәсә верәчәјәм ки, ону Аллаһ вэ рәсулу сеvir. О да Әли(ә.с.)-дыр. Бу мұһарибэдә дә мұсалманлар галиб кәлдиләр.

Әли(ә.с.)-ын әдаләти: Ичтимаийјатчы алимләр

дејирләр ки, әр бир һөкүмәти инсана бәнзәтсәк, әдаләт онун ганыдыр.

Һэзрэт Әли(ә.с.) әдаләтиндә, һөкүмәтдә, ичтисадијјатда елэ дигтәтли иди ки, өз гардашына белә күзәшт етмәз, онунла башгаларына фәрг гојмазды. өз катибләринә бујурду ки, гәләмләринизин учуну ити един, артыг сөзләри јазмагдан чәкинин. Вэ ја әјаләт һакимләринә јазырды ки, халгла меһрибан ата кими давраһын. Онлар ики һөвдүр: 1) Ја сизинлә гардашырлар, 2) ја да сизин кими инсандырлар... Еләчә дә бујурду ки, базарын гијмәтләринә нәзарәт един ки, халг чәтиһлик чәкмәсин.

Әли(ә.с.)-ын елми: Ислам пәјғәмбәри бујуран

Кими һэзрәи Әли(ә.с.) елм шәһәринин гапысыдыр. Әмрүнүн сон вахтлары дејәрди ки, дунјадан көчүрәм, һәр нә суалыһыз варса, мәнән сорушун. Әли(ә.с.) елмә тәшнә олан бир чәмијјәтдә пәнаһкаһ иди. Чунки бу елм Аллаһдан вэ Гур`андан гидаланырды. Бир күн јәһудиләрдән бири Әли(ә.с.)-ын елмини јохламаг мәгсәдилә она деди: "Ја Әли, елә бир әдәд де ки, 0, 1-дән 10-а гәдәр олан әдәдләрә там бөлүнсүн "Һэзрәт Әли(ә.с.) онун

гаршысына шәрт гојур ки, мән бу суалын чавабыны версәм, сән исламы гәбул етмәлисән. Јәһуди буна разы олур. Әли(ә.с.) ајагыһын бири атын үзәнкисиндә ата минәрәк дејир: "Һәфтәнин күнләринин сајыны (7) даирәнин там дәрәчәсинин сајына (360) вур, алыннан нәтичә (2520) чавабдыр". Јәһуди бундан һәјрәтләнир вэ шәрти гәбул едир, јәни исламы гәбул едир.

Һэзрәт Әли(ә.с.)-ын уча вэ мөһтәшәм шәхсијјәти барәсиндә этрафлы вэ әһатәли јазмаг фәкриндә дејилик. Бүтүн бу дејиләнләр онун көзәл шәхсијјәти һагтында мұхтәсәр мәлүматдыр.

Суаллар:

1. Гур`ани-Кәримин һансы сурәләриндә һэзрәт Әли(ә.с.) шәхсијјәтинә ишарә олунур?
2. Ислам пәјғәмбәринин, сәһабәләрин вэ мұхтәлиф әгидә саһибләринин һэзрәт Әли(ә.с.)-а вердији гијмәти бир нечә мисалла көстәрин.
мәлүмат.
3. һэзрәт Әли(ә.с.) илә бағлы нечә мұһарибә олмушдур?
(Адларыны сајын)
4. Чэнаб Чэбрайыл "Зулфугар гылынчылы" һансы мұһарибэдә вэ кимә кәтирмишдир?
5. һэзрәт Әли(ә.с.)-нин әдаләтиһи нә илә изаһ едәрсиниз?
6. һэзрәт Әли(ә.с.)-нин һагтында нә дејә биләрсиниз?

Бисмиллаһир-рәһманир-рәһим!

& 18. нэзрәт Әли(ә) өзү һаггында.

Һичрәтин 40-чы илиндә рамазан аяһның 19-да Ку-
фә мәсчидиндә мәл'ун ибн-мүлчәм тәрәфиндән башындан
ғылынч зәрбәси алан нэзрәт Әли(ә) 2 күн јаралы һалда
јатагда икән чоһлу суалларла она мүрачиәтләр олунур-
ду. Бу мүрачиәт едән шәхсләрдән бири дә Сә'сә'ә иди.

О, нэзрәт Әли(ә)-нин ән јахын вә ән вәфалы си-
лаһдашларындан бири олмуштур. Сә'сә'ә өз әсринин ка-
миш билијә малик алимләриндән сажылырды. О, нэзрәт
Әли(ә)-дән сорушду:

- Ја Әли, истәјирәм биләм ки, фәзиләт чәһәтдән
сән үстүнсүн, ја Адәм?

Әли (ә) чаваб верди:

- Киши кәрәк өзүнү тә'риф еләмәсин. Амма о фә-
зиләтләри ки, не'мәт кими Аллаһ мәнә бәхш едиб, онлары
саја биләрәм.

- Еј Сә'сә'ә мән Адәмдән әфзәләм. Дәлили одур
ки, Аллаһ беһишдә нэзрәт Адәм(ә)-ә бугда ағачындан
башга, һәр не'мәтдән истифадә етмәјә ичазә вермиши.
Амма Адәм(ә) Аллаһын әмриндән чыкды. Фәгәт, мәни Ал-
лаһ-таала һеч бир не'мәтдән чәкиндириәмәшир. Мән чә-
рәјими бал илә дә јејәрдим. Амма мән елә гуру чәрәк
илә дә гәнаәтләндим. Фикирләширдим ки, бәлкә бир му-
сәлман ач јатыр.

Сә'сә'ә икинчи суалыны верди:

- Ја Әли! Фәзиләтдә сән үстүнсән, ја Нух?

- Мән үстүнәм, еј Сә'сә'ә! Она кәрә ки, нэзрәт
Нух(һечә ки, Гур'ан бујурур) 950 ил тәблиғат апарды,
амма она иман кәтирән аз олду. Ахырда нэзрәт Нух деди
ки, еј Аллаһ, бу кафир гөвмдән бир нәфәр дә сахлама.
Ахыр бала калди. Амма мән Исламьн бирлијинә хатир бү-
түн мүсибәтләрә дөздүн вә богазында сүмүк, көзүндә
чәп галан адам кими сәбр ејләдим.

Сә'сә'ә суал етди:

- Ја Әли, сән әфзәлсән, ја Лут?

Әли(ә) бујурду:

- Мән! Лутун әјалы кафир олуб-вә өз пејгәмбә-
ринин сөзүндән чыкыб пис ишләринин ардынча кедиб. Ам-
ма мәним әјалым нэзрәти Фатимә(ә) барәсиндә Мүһәммәд
пејгәмбәр(ә) бујуруб ки, әр Әли дүнјаја кәлмәсәјди,
Фатимә әрә кетмәјәчәкди, чүнки кишиләрдән она тај ола-
чаг бир кәс јох иди.

Сә'сә'ә суал етди:

- Ја Әли, фәзиләтдә сән әфзәлсән, ја нэзрәти
Суләјман?

- Әли(ә) бујурду:

- Мән! Еј Сә'сә'ә, нэзрәти Суләјман һәм пеј-
гәмбәр иди, һәм дә бүтүн инсанлара, гушлара, һејван-
лара падшаһ иди. Бу гәдәр фәзиләт илә Аллаһа дејирди
ки, мәнә елә бир һөкүмәт вер ки, индијә гәдәр һеч бир
башәрә һәсиб олмасын. Амма мән бир күн Хурмалыгтдиш-
ләјирдим, дүнја бир чаван, кезәл гыз шәклиндә кәлиб
мәнә деди ки, ја Әли, дән бир мәнә бах, мән сәни зәһ-
мәтләрдән гуртарым. Мән башымы һеч галдырмадан она де-
дим ки, кет бу тору өзкәләрә гур. Мән сәни үч дәфә бо-
шамышам.

Сә'сә'ә суал етди:

- Ја Әли, сән фәзиләтдә үстүнсән ја нэзрәт Иб-
раһим?

Әли(ә) бујурду:

- Мән үстүнәм, еј Сә'сә'ә! нэзрәт Ибраһим бир
күн Аллаһа деди ки, Аллаһым, мәнә кестәр, көрүм, өлү-
нү һечә дирилдирсән? Вәһј калди ки, еј Ибраһим, сән
мәнә иман кәтирмәһисән? Ибраһим чаваб верди ки,
иманым вар, истәјирәм јәгһинлијим чоһ олсун. Аллаһ әмр
еләди: дөрд мүхтәлиф гуш тут вә башларыны кәс, әтлә-
рини дөј, дөрд јерә бөл, һәр тәпәнин башына бир тикә-
сини гој, сонра, башларыны әлиндә тутуб о гушлары
сәслә, һәр гушун өз бәдәни кәлиб әлиндәки башларына
битиләчәкди. нэзрәт Ибраһим буну етди вә там јәгһин
олду. Амма мәним иманым о гәдәр мөһкәмдир ки, көјлә-
рин пәрдәләри көтүрүлсә белә, мәним јәгһинлијим чо-
халмаз, чүнки мәним јәгһинлијимин һәдди јохдур.

Сә`сә`ә женә суал етди:

- Ја Әли, фәзиләтдә сән үстүнсән, ја Муса?

Әли(ә) чаваб верди:

- Мән! һәзрәт Муса Фир`онун залым адамларындан бир нәфәри өлдүрмүшдү. Аллаһ Мусаја дејәндә ки, кет Фир`ону мәнә тәрәф дә`вәт елә, Муса горхду, чаваб верди ки, мән онлардан бир нәфәри өлдүрмүшәм, горхурам ора кетсәм мәни өлдүрәрләр. Еә Аллаһдан көмәк истәди. Амма мән мүшрикләрдән бир чохуну дин дөјүшләриндә өлдүрмүшәм. Мәккәдә "Бәраәт" сурәси назил оландә Аллаһын һөкмүнү мүшрикләрә е`лан етмәјә пејғәмбәр (с) мәни тәк көндәрди вә тәк кетдим. Бир дә о кечә ки, Гүрејш башчылары истәјирдиләр Аллаһын пејғәмбәрини өлдүрсүнләр, мән о кечә һәзрәтин јериндә јаттым. Сә`сә`ә суал етди:

- Ја Әли, сән әфзәлсән ја Иса?

Әли (ә) бујурду:

- Мән о заман ки, һәзрәт Мәрјәм. Бейтул-Мүгәд-дәсдә дурмушду, доғум вахты чатанда сәс кәлди ки, еј Мәрјәм, ешијә чых! Ибадәт јери доғум јери дејил. Амма мәним анам Фатимә бинти Әсәд Мәсчидул-Һәрәмдә мүсәлманларын гиблисинин кәнарында дурмушду. һисс етди ки, баласы дунјаја кәлир, горхду ки, намәһрәм кишиләр ону көрәчәкләр. Бу заман Кә`бәнин дивары араланды, анам Фатимә ичәри дахил олду вә дивар јенидән битилди. 3 күн анам орада һуриләрлә галды. Дөрдүнчү күн анам Фатимә мәни әлләри үстүнә алыб Кә`бәдән ешијә чыхды.

Суаллар

1. һәзрәт Әли (ә.с.) нә вахт вә кимин әлијлә зәрбәт-ләнди?
2. һәзрәт Әли (ә.с.)-нин Сә`сә`әјә чавабындан бир не-чәсини гејд един.

Бисмиллаһир-рәһманир-рәһим!

&19. Имам һәсән(ә)-ин һәјаты һаггында мухтәсәр

Имам һәсән(ә) һәзрәт Әли(ә)-нин илк өвләдидыр. О, һичрәтин 3-чү или Рамазан ајынын 15-дә анадан олмуштур. Имам једди јашында икән ана бабасы пејғәмбәр (с) дунјадан көчдү. Нәваләринә сонсуз мәнәббәт бәсләјән пејғәмбәри-ислам бујурарды ки, һәр ким һәсән вә һүсејни дост тутса, мәни дост тутубдур. һәр ким бунлары дүшмән тутса, мәни дүшмән тутубдур. Јенә дә дејәрди: һәсән вә һүсејн(ә) беһилт чаванларыннын ағасыдыр".

Имам һәсән(ә) атасы Әли(ә)-нин заманында...

Имам һәсән(ә) һәмилә залымлара гаршы мүбаризәдә мәзлумлара көмәклик едәрди. һичрәтин 36-чы или о, Ајипәнин фәтвасы вә Тәһнә Зүбейрин башчылығы илә галдырылмыш мүһарибәнин гаршысыны алмаг үчүн атасы илә бирликдә Бәсрә шәһәринә кәлди. Әввәлчә Куфә шәһәринә кәлиб, чамааты чәһадда иштирак етмәјә чарғарды.

Имам һәсән(ә) Сиффејн мүһарибәсиндә иштирак етмишди. һәзрәт Әли (ә) дунјадан көчәндә ислам пејғәмбәринин һөкмүнә көрә һәсәни өзүндән сонра имам е`лан етди. Тәәссүфләр олсун ки, имам һәсән(ә) даим зүлмләрә мәрүз галды вә әтрафында топлашан авам мүсәлманлар она арха ола билмәдиләр.

Көзәл әхлагча вә давраһыша малик олан Имам һәсән(ә) елә мүттәғи вә Аллаһдан горхан иди ки, дәстәмаз алыб, намаза һазырлашаркән рәнки гачар, бәдәни титрәјәрди. Әлүмү вә гијамәт әһвалатыны фикриндән кечирәндә һәјәчанлар, ағларды.

Аллаһ евһни 25 дәфә пијадә зијарәт едән Имам һәсән(ә) һәлимлији вә сәбрли олмағы илә сечилтирди.

Бир күн Шам әһлиндән бир нәфәр Муавијјәнин тәһрики илә Имам һәсән(ә)-ин гаршысыны кәсиб ону тәһгир етди. Имам һеч нә демәди, бир аз сүкутдан сонра она күләүзлә салам вериб бујурду ки, дејәсән, сән

гәрибсән вә сәнин һәр нә чәтинлијин олса көмәклик ет-
мәјә һазырам. һәмин шәхс хәчәләтдән ағлады. Бујурду
ки, мән јәгин еләдим ки, сән Аллах тәрәфиндән јер
үзүнүн һүччәтисән.

Имамын ән кинли дүшмәнләриндән бири дә Мәрван
ибн һәкәм иди. Имам һәсән(ә)-ә чохла зулмлар етмиш бу
шәхс Имамын дәфиндә иштирак едәндә Имам һүсејн(ә)
она деди: "Сән гардашма сағлығында галмајан пислик
етдин, инди исә она ағлајырсан?" Мәрван чаваб верди
ки, мән елә бир кәсә пислик етдим ки, онун сәбри бу
Мәдинәнин әтрафында олан дағлардан да чох иди.

Һәзрәт Әли(ә)-дән сонра Муавијә Имам һәсән(ә)-
ә беј`әт еләмәдән бу гәрара кәлди ки, ону шәһид ел-
син. Имамын јашынын азлығыны бәһанә едән Муавијә жи-
лафәти әлә кечирмишти. Тәәссүфләр олсун ки, тарих бо-
ју бу чүр һижләжәр инсанлар ичтимаи вә дини мәсәлә-
ләрдә јалныз өз хејирләрини күдүбләр. О, чаван оғлу
Јәзиди өз јериндә әјләшдириди вә халгдан онун үчүн
беј`әт алды. Муавијә еләчә дә чамааты Имам һәсәнә
гаршы муһарибә апармаға сөвг едирди. Имам да халгы ис-
лам ордусунда чһада дә`вәт едирди, онун вәфадар сә-
һабәләриндән олан һүчр-ибн Әли гошуна сәркәрдә тә`јин
олунду. Ислам ордусунун бә`зи сәркәрдәләри тәәссүфләр
олсун ки, Муавијәнин пулуна сатылдылар. Муавијә бә`-
зиләрини өјрәтди ки, Имам һәсән(ә)-ин Муавијә илә
сүлһ бағламасы һагтында шәјиә бурахсынлар. Виһајәти
фәйһи гәбул етмәјән, заһирдә вә диндә исламы итдиә
едәнләр имамын хејмәсинә кириб ону јараладылар, шәхси
әшјасыны гарәт етдиләр. Ики јүзә гәдәр әскәр имамын
өз ордусундан Муавијәјә намә јаздылар ки, биз Имам
һәсәни сәнә тәһвил вермәјә һазырыг. Муавијә бу намәни
Имама көндәриб, ону сүлһү гәбул етмәјә мәчбур етди.
Сүлһүн бир нечә маддәсини гејд едирик:

1. Кәрәк шиәләрин һүгугу горуна. 2. Әли(ә) -ни тәһгир
етмәсинләр. 3. Муавијә Чәмәл вә Сиффејн муһарибәлә-
риндә шәһид олан әскәрләрин аиләләринә көмәклик ет-
син. 4. Муавијә Гур`андан вә Ислам пејғәмбәринин де-
дијиндән кәнара чыхмасын. 5. Муавијә өзүндән сонра
һеч кими хәлифә тә`јин етмәсин.

Гејд етмәк лазымдыр ки, Имамын бу сүлһү гәбул
етмәкдә мәгсәди исламын даһили вә харичи сијасәти нә-
зәрә алынмағла, шиәләрин гаһынын төкүлмәсинин гаршы-
сыны кәсмәк иди. Бу сүлһүн шәртләринә е`тинассыз муна-
сибәт бәсләјән Муавијә өз мәгсәдини бир чыкышда белә
изаһ етди: "Аллаһа анд олсун, мән кәлмәмишәм ки, сиз
намаз гыласыныз, оруд тутасыныз вә ја һәччә кедәсиниз.
Әксинә, кәлмишәм сизә һөкүмәт едәм вә она да һаил
олмушам. Инди исә сизә дејирәм ки, мән сүлһ муғавилә-
синдә олан бүтүн маддәләри ајағмын алтына гојурам".

Күфә шәһәриндә Муавијәнин чүрбәчүр зулмләринә
мә`руз галан Имам һәсән(ә) ахырда Мәдинәјә гајытды, он
ил Мәдинәдә өмүр сүрдү. һөкүмәтин залым мә`мурлары
имама нәзарәт алтында сахламышдылар. Нәһајәт, Муави-
јәнин кестәриши Чөвдәнин әлилә зәһәрләнән Имам һә-
сән(ә) һичрәтин 50-чи ишиндә Сәфәр ајынын 28-и, 47 јә-
шында Мәдинә шәһәриндә шәһид олду вә онун мәргәди-шә-
рифи Бәғи гәбиристанлығындадыр.

Имам һәсән(ә) кәламларындан бирини дигтәтүнизә
чатдырырыг:

Имам һәсән(ә) сәһабәләриндән Әсбәр ибн Нәбатә-
јә деди: "Дүнја ишләриндә елә чалыш ки, елә бил даим
бу дүнјада галачагсан. Ахирәт ишләриндә елә дигтәтли
ол ки, мәсәлән, намазы елә дигтәтлә гып ки, санки ахы-
рынчы намазы гылырсан".

Суаллар

1. Имам һәсән (ә.с.) барәсиндә Мәрван ибн һәкәмин де-
дији сөзләр нә иди?
2. Имам һәсән (ә.с.) - ын әхлагыны бир нечә дәһиллә
изаһ един.
3. Муавијә илә бағланан сүлһүн шәртләрини кестәрин.
4. Имам һәсән (ә.с.) нә вахт, һарад вә нечә шәһадәтә
јетди?

5. Имам хәсән (ә.с.)-ын бир каламыны эзбәрләјин.

XVIII дәрс.

Бисмиллаһир-рәһманир-рәһим!

&20. Имам һүсејн (ә) һәјаты.

Һичрәтин 4-чү илги шәбан ајынын 3-ү Имам һүсејн (ә) Мәдинә шәһәриндә вәһј евиндә дүнјаја кәлди. Бундан кошһал олан Ислам пејғәмбәри Мәһәммәд (с) һәзрәти Әли (ә)-ын евинә кәлди. Јени дүнјаја кәлмиш көрпәни әлләри үстүнә алан пејғәмбәр сағ гулағына азан, сол гулағына игамә охуду. Ону аданы мәнәб Чәбрајыл васитәсилә Аллах тәбарәкә вә тәала һүсејн гојду.

Имам һүсејн(ә) вә пејғәмбәр(с):

Имам һүсејн(ә) 6 јашында икән пејғәмбәр дүнја-сыны дәјишти. Мәһәммәд(с) һәмишә ону дизинин үстүндә отурдуб, үзүндән өпәрди, бујурарды ки, сән имамсан, имамын оғлусан вә 9 имамын атасысан. Ону бағрына ба-сар, дејәрди: һүсејн мәндәндир, мән дә һүсејндәнәм.

Имам һүсејн(ә) вә атасы:

Отуз ил Имам һүсејн(ә) атасынын хидмәтиндә бир фәдакар силаһдаш кими дурмуштур, онула бирликдә Чә-мәл, Сиффејн, Нәһрәван муһарибәләриндә иштирак етмиш-дир.

Имам һүсејн(ә) вә гардашы:

Гардашы Имам хәсәнин хәлифәлији дөврүндә онун башына кәлән мүсибәтләрә, гәм-кәдәрә шәрик иди.

Имам һүсејн(ә) Муавијәнин заманында:

Муавијә зорла Ислам һөкүмәтинә гәсд етмишти, ислама вә Аллаһын ганунларына гаршы тәхрибат апарыр-ды, чамааты елә алдатмышы ки, 99%-и һагтула батыли ајы-ра билмирди. Имам һүсејн(ә) она гаршы гијам үчүн һәлә шәраитин јетишмәдијини көрүрду, јәһни нә гәдәр ки, Му-авијә сағ иди, о да гардашы Имам хәсән(ә) кими сәбр едирди. Имам һүсејн(ә) ачыг шәкисдә мубаризә етмәсә дә, лазыми мәсәләләрдә, мәсәлән, Јәзидә бејәт етмәк-дә онула мухалиф мөвгедә дајанырды. һичрәтин 60-чы илиндә Муавијә дүнјадан кетди. Муавијә сағлығында Имам һүсејн(ә)лә бағлалығы сүлһ муғавиләсинин шәртлә-рини позараг, оғлу Јәзиди чанышин тәјин етди. Халгы она бејәт етмәјә сөвг етди. Јалһыз үч нәфәр бејәт етмә-ди, бунлардан бири дә Имам һүсејн(ә) иди. Муавијә оғлу Јәзидә вәсијјәт етмишти ки, Имам һүсејн(ә) пеј-ғәмбәр нәслиндән олмарыны билирсән, онула ишин олма-сын.

Имам һүсејн(ә)-ын гијамы:

Муавијәнин өлүмүндән сонра Јәзид халға өзүнү әмир-башчы кими танытдырды, өз һөкүмәтини сүбута је-тирмәк үчүн танымыш адамлара намә јазды. Мәдинәнин валисинә јаздығы намәсиндә атасынын вәсијјәтинә хилаф чыкараг билдирирди ки, ја Имам һүсејни(ә) мәнә бејәт етмәјә мәчбур ет, ја да гәбул етмәсә, ону гәтлә јетир. Вәлид - Мәдинәнин валиси, Имам һүсејн(ә)-ын архасынча адам көндәрди. Имам һүсејн(ә) бир нечә силаһдашы илә

Валидин мәчлисинә кәлди вә орада Валидин јажын адамларыннан бири Мәрван ибн һәкәми кәрду. Валид Иمامы Јәзидә беј`әт етмәјә дә`вәт етди. Имам һүсејн(ә) чавабында бујурду ки, сабаһ сизә фикрими билдирәрәм. Валид онунла разылашды. Анчаг Мәрван деди ки, әжәр Имам һүсејн(ә) бу мәчлисдән кетсә, даһа ондан беј`әт ала билмәзсән, әжәр инди гәбул етмәсә бурда ону гәтлә јетир. Имам һүсејн(ә) Мәрвана ачылганды: "Еј алчаг! Сән мәни өлдүрүрсән.

Ертәси күнү Имам һүсејн(ә)-ла күчәдә растлашан Мәрван јенә она Јәзидә беј`әт етмәји мәсләһәт билди. Имам бу вахт чоһ көзәл бир чаваб верди:

"Исламын Јәзид кими ләјагәтсиз рәһбәри оlanda, ислама кәрәк фәтиһә охуна"

Дунја мүсәлманларынын хәбәри олмадан арадан кәтурүләчәјиндән дујут дүшән Имам һүсејн(ә) Мәдинәни тәрк етмәк мәчбуријәти гаршысында галды. О, һичрәтин 60-чы или рәчәб ајынын 28-и Мәдинәдән чыкып Мәккәјә јолланды. Шә`бан ајынын 3-ү Мәккәјә јетишти. Муавијәнин өлүмү, Имам һүсејн(ә)ин Јәзидә беј`әт етмәси, онун Мәккәјә јетимәси - бу хәбәрләр әксәр мүсәлман чамаатына вә Куфә әһлине чатды. Куфә шәһәринин агсаггаллары Имам һүсејн(ә)-и шәһәрлеринә дә`вәт етдиләр вә ону бир имам кими танымагы намә васитәсилә билдирдиләр. Имам өз әмиоглусу һәзрәти Муслуму бир сәфир кими Куфәјә көндәрди. Минләрлә адам ону имамын тәмсиятиси кими гәбул етди. һәзрәти Муслум бир мәктуб васитәсилә Иمامы Куфәјә чағырды.

Имам һүсејн(ә) Куфә әһлини јажшы таныјырды, јә`ни онларын вәфасызлығыны атасынын вә гардашынын заманында көрмүшү. Имам билирди ки, Куфә әһлине е`тимад көстәрмәк олмаз, амма она олан тәклифә е`тинасыз гала билмәзди. Бүтүн бунлар һаггында Јәзидә хәбәр чатды вә о, тә`чили ибн Зијады дәшәтти ферманла Куфәјә көндәрди. Ибн Зијад Куфә әһлини горхутмаға башлады вә куфәлиләри Имам һүсејн(ә)-ә беј`әт етмәмәјә чағырды. Билдирди ки, ким Јәзидә гаршы чыкса, онун ганыны төкүб, малыны гарәт едәчәјик. Е`лан етди ки, Муслумун јерини десинләр вә Јәзидин мухалифәрини она

көстәрсинләр. Куфә әһлинин иманы зәиф олдуғу үчүн хәјанәт нәтижәсиндә Муслумун јери бәјан олду, ев саниби һанини вә һәзрәти Муслуму шәһид етдиләр.

Бир нечә мәсәләни гәјд етмәк лазымдыр:

1. Имам һүсејн(ә) Мәдинәдән чыкмағла дүшмәнләрин арзусуну үрәјиндә гојду.

2. Кәрбалада шәһид олачагыны билән Имам һүсејн(ә) нијә Мәккәјә кәлди? Мәккәјә кәлмәкдә мөгсәд о иди ки, бу шәһәр бүтүн дунја мүсәлманларынын мәркәзи иди, јә`ни мүсәлман әләминдә баш верән һадисәдән, мүсәлманчылығын проблемләриндән бурада бәһс едилир вә бунлар һәр јана јайлырды. Имам да 3 ај бурада галмағла, өз әгидәсини халға чатдырмағ истәјирди. О, Мәсчидүл-Һәрәмда тез-тез моизәләр едир, мөвгәјини билдирир, һәгигәти, әдаләти мүсәлманлара изаһ едирди. Зиһәччә ајынын 8-нә гәдәр Мәккәдә галан имам Ираг өлкәсинә - Кәрбалаја үз гојду.

Зиһәччәнин 10-да гурбан кәсмәк бүтүн һачылар үчүн вачиб олдуғу һалда нијә бәс Имам һүсејн(ә) Мәккәдә галмады?

Имам һүсејн(ә)-н арадан кәтурмәк мөгсәдилә Јәзид 30 нәфәр силаһлы часусу Мәккәјә көндәрди. Бир мөгсәд дә бундан ибарәт иди ки, онун гатыли гармағарышыгыгыда билинмәсин. Үчүнчү мөгсәд дә бу иди ки, Кә`бәнин һөрмәти арадан кетсин. Чүнки һәрәм елә бир јердир ки, орада нәинки инсан, һәтта хырда бир һәшәраты белә өлдүрмәк гәт`и гадағандыр. Тәһлүкәни һисс едән Имам һүсејн(ә) Мәккәнин һөрмәтини әсас тутараг, бу мүгәддәс шәһәри тәрк етди. Гијам үчүн Ираға јолланды вә бүтүн мүсәлманлара билдирмәк истәди ки, пеј-ғәмбәрин нәвәси, јә`ни о, Јәзидин һөкүмәтини танымыр.

Мәдинәдән Ираға кәлән Имам һүсејн(ә) јолбоју дејирди ки, мәним мөгсәдим будур ки, зүлмүн гаршысыны алым, әмр бе мә`руф вә нәһј өз мункәри бәргәрар едим. Аллаһын китабыны, чәддимин шәриәтини горујум.

Имам һүсејн(ә) еләчә дә јолбоју мухтәлиф шәхсијәтләрлә растлашырды. Куфә илә мәктуб васитәсилә әпагә сахлајан имам орадан чүрбәчүр хәбәрләр алырды. Дүшәркәләрин бириндә өз сәһабәләринә хүтбә охуду, бу-

журду ки, мән индики шәраитдә шәһидлији залимләрлә сәадәттә яшамагдан үстүн тутурам.

Ләзиди Куфәдәки нүмајәндәси Ибн-Зијад 30 минлик гошун дүзәлдиб, Имам һүсејн(ә) гаршысыны кәсмәк үчүн Кәрбалаја көндәрди. Мәһәррәм ајынын 2-и Имам һүсејн(ә) өз сәһабәләри илә Кәрбалаја јетишти. Ибн Зијад мәктүб васитәсилә Имам һүсејн(ә) Ләзидә бејәт етмәјә дәвәт етди. О, мәктүбунда бојун әјмәјәчәји тәгдирдә Имам һүсејн(ә)-и өлүмлә һәдәләмишти. Ибн Зијад 30 минлик гошуна Әмәр Сәд сәркәрдә тәјин етмишти. Әмәр Сәд мәһәррәм ајынын 3-дә Кәрбалаја јетишти.

Мәһәррәм ајынын 7-чи күнү фәрат чајынын суларындан Имам һүсејн(ә) сәһабәләрини мәһрум етдиләр вә имам ашура кечәсиндә дүшмәндән бир фүрсәт киши ичәзә истәди ки, өзү вә силаһдашлары Аллаһда рази-нијаз етсин. Ашура күнү Кәрбала чөлү, Имам һүсејн(ә) вә онун вәфалы сәһабәләринин пак вә мүгәддәс ганы илә бојанды, һәтта алты ајлыг баласы сусуз Әли Әсғәри дә имамын әлләри үстә охладдылар. Зәһрә гәдәр Имам һүсејн(ә)-ын бүтүн силаһдашлары шәһадәтә јетишәндән сонра, о өзү тәкбашына дүшмәнин гаршысында дајанды. Әввәлчә өзүнүн пејғәмбәр нәслиндән олдугуну бәјан едиб мойзәјә башлады. Тәәссүфләр олсун ки, о әдәбсиз вә мәдәнијјәтсиз, инсан ганына сусамыш дүшмәнләр, сәс-күј галдырмагла имама гулаг асмаг истәмирдиләр. Имам һүсејн(ә) бир гәдәр ворушандан сонра јорулду вә нәфәсини дәрмәк үчүн гылынчына сөјкәнди. Бу һалда дүшмән бир дашла ону алһындан јаралады вә имамын үзүнә төкүлән ган көзләринә долду. Үз-көзүнүн ганыны көјнәји илә ситмәк истәјән Имам һүсејн(ә) әлини галдыран киши дүшмән ону үрәјиндән охла вурду. Имам әлини архаја апарыб оху архадан чәкиб чыхарды. Јыкылдыгы һалда дүшмән ордусу Имам һүсејн(ә) хејмәләринә (чадырларына) гарәт гәсдилә һүчүм етди вә имамын ахырынчы сөзү дүшмәнә бу олду ки, әжәр сизин дининиз дә олмаса, гијамәт күнүнүн чәзасындан горхмасаныз да, һеч олдмаса һәјатда азад јашајын, гәјрәтли киши олуң! Јәни еј алчаг инсанлар! Мән сизинлә ворушурам, сиз дә мәним-

лә! Бәс арвад-ушагын тәгсири нәдир?

Имам һүсејн(ә) дин јолунда ганыны ахытмаагла билдирди ки, Ләзид пејғәмбәрин чанишини дејил. Әжәр бу шәһадәт олмасады, халг Ләзиди пејғәмбәрин хәлифәси киши гәбул едәчәкди. Нәтичәдә халг исламдан узаглашачагды. Чүнки Ләзид мәһфур әмәлләријлә Ислам аһындан чох истифадә етмишти.

Имам һүсејн(ә) шәһадәтиндән сонра һәзрәти Зейнәб(ә) вә Имам Зейнүл-абидин(ә) һәрарәтли вә мәнтиги чыкышларыјла бүтүн мүсәлман әләмини бу шәһидликлә таныш етдиләр. Бу ган, тарихдә өз рәнкيني итирмәмиш вә һәр ил азадлыгсәвәр мүсәлман халглар тәзијә тутмагла, гара кејиб мәчлисләрдә Имам һүсејн(ә) шәһиднә нөһәләр, мәрсиләләр, гәсидәләр охумагла ону јада салыр, хатирәсини әбәди олараг әзиз тутурлар. Бу мәрасими даим гејд етмәк имамларымыз тәрәфиндән төвсијә олунмуштур. Имам Салиг(ә) Әбу Әммарә бујурду ки, Имам һүсејн(ә) мүсибәтиндән мәним үчүн оху вә о бир нечә гәсидә охуду. Имам Салиг(ә) өзү вә айләси дә аглады. Имам ону дуа еләди.

Бир мәсәлә: Дин алимләри бујурублар ки, һәчч мүәјјән шәртләрлә мүсәлманә вачиб олар. Булардан бири дә јолун әмин-аманлыгыдыр. Әжәр јолда хәтәр олса, дин алимләри һәччи һәрәм бујурублар. Амма Имам һүсејн(ә) мәгбәрәсини зијарәт етмәјин о гәдәр әһәмијјәти вар ки, јолда тәһлүкә дә олса, ону зијарәт етмәк сифариш олунубдур. Бу зијарәт бир нөв ислам дәрсиدير вә диндарлыгын фәлсәфәсидир.

Ислам пејғәмбәри өз сәһабәси чабирә деди ки, нәвәм һүсејнин гәбрини зијарәт елә! Буна көрә ки, онун гәбрини зијарәт етмәк 100 һәчч зијарәтинә бәрәбәрдир.

Имам һүсејн(ә) көзәл әхлагындан бир нүмунә:

онларла бирликдә чөрәк једи. Сонра тәшәккүр едиб бу-
 јурду ки, мән сизин дәвәтинизи гәбул етдим, сиз дә
 мәним дәвәтими гәбул един. Сүфрә архасында әјләшән-
 ләрин һамысы имамла бирликдә онун евинә кәлдиләр вә
 имам бујурду ки, евдә олан тәамлардан онлар үчүн һа-
 зырласыңлар. Имам һүсејн(ә) бу чүр фәғирләрә мөһри-
 бан иди.

Имам һүсејн(ә)-дән бир кәлам:

Бир күн бир кәнч имамын һүзүрндә она белә бир
 суалла мурачидәт етди: Мән кунанкар бир кәнчәм. Нечә
 едим ки, кунана дүшмәјим, ханий едирәм бу ишдә мәнә
 јол кәстәрин. Имам һүсејн(ә) она бујурду ки, нә вахт
 ки, кунанла растлашсан бу беш шеј барәсиндә фикирләш:
 Аллаһын рузиләриндән јемә, Аллаһын сәлтәнәтиндән чых,
 Аллаһ көрмәјән јердә кунан ет, әлүм вахты Әзрајыла
 мане ол, сәни чәһәннәм одуна апаранда кетмә. Бир һал-
 да ки, бунларын һеч бирини едә билмәјәчәксән һеч ку-
 нан да етмә.

Имам һүсејн(ә)-ын һәјат вә ингилаби фәалијјә-
 тиндә бир нечә нөгтәни гејд едәк:

1. Тарихдә Кәрбәла һадисәсинә, Имам һүсејн(ә)
 вә Јәзид арасында вурушма кими јох, буна даһа кениш
 аңламда, јәһни ики иддианын тоғтушмасы кими бахмаг ла-
 зымдыр. Бири һагт-әдаләтин, азадлығын чарчысыдыр, о
 бири исә батиллин, зүлмүн тәрәфдарыдыр. Вә бу ики иде-
 ја даим тарихдә гаршы-гаршыјадыр.

2. Имам һүсејн(ә)ә јас сахламаг бизә ислам пеј-
 гәмбәриндән мирас галмышдыр. Белә ки, о да һәјаты бо-
 ју баш верәчәк бу һадисәни јад едиб ағларды. Гызы Фа-
 тимеји-Зәһраја бујурду ки, һәр ким балам һүсејнә ағ-
 ласа, биз гијамәт күнү онун әлиндән тутуб ону чәннәтә
 дахил едәрик.

3. Имам һүсејнин(ә) бу һадисәдә гәләбә чалмасы
 Бәни-Үмәјјәнин чиркин ич үзүнү ачыб халға бәјан етмәк
 олду. Бәс нијә Имам һүсејнә(ә) ағлајырыг? Ағламаг вә
 күлмәк инсана хас олан руһи хүсусијјәтләрдән бириди.
 Бунларын бириндән мөһрум олан кәс руһи чәһәтдән хәстә
 олар. Ағламағын өзүнүн дә нөвләри вардыр. Бунлардан би-
 ри атифи (һисси) ағламагдыр, јәһни башгасынын кечир-

дији дахили һәјачанларә, мүсибәтләрә шәрик олмагдыр.
 Чүнки инсанда һисс вә һәјачан мәнбәји олан үрәк вар.
 Инҗилис шәргшүнасы профессор Едвард Браун белә бују-
 руб: "Көрәсән, елә бир шәхс тағылар ки, Кәрбәла һади-
 сәсини ешидә онун үрәји ганла, кәдәрлә долмаја?" 2-чи
 ағламаг нөвү психоложија үзрә мүтәхәссисләрин дедији-
 нә көрә севинчдән јаранан ағламагдыр. Буна мисал ола-
 раг илләрлә узаг дүшүш әзизләрин көрүшүнү кәстәрмәк
 олар ки, севинчдән көз јашлары арат олмаз. Бу ағламаг-
 ларын башга нөвләри дә вар. Биз хуласә вериб демәк
 истәјирик ки, Кәрбәла һадисәсинә ағламағын бөјүк мән-
 тиги вә фәлсәфәси вар. Бу фәлсәфәни тәкчә ағылла јох,
 һәм дә гәләбән, бөјүк бир ешгә дәрк етмәк лазымдыр.
 Инсанын бир идејаја бағлылығы һәм әгли, һәм дә һис-
 си чәһәтдән, јәһни ики јөндән олмалыдыр. Нечә ки, сөз
 вә кәлам ағын тәзаһүрүдүр, көз јашлары да ешгин вә
 мәнәббәтин һяланәсидир.

Алман профессору Маррбини бујуруб ки, мүсәлман-
 ларын бир милләт кими мөвчудлуғу Имам һүсејнин(ә) шә-
 һадәтиди. Буна көрә ки, Имам һүсејн(ә) ешгинә јанан
 бир шәхс һеч вахт зилләти, кәләлији гәбул етмәз.

Һиндистанын көркәмли дәвләт хадими Маһатма
 Ганди дејиб: "Һиндистаны хилас етмәк истәјирсинизсә,
 Имам һүсејн(ә) јолуну тутун".

Суаллар

1. Имам һүсејн(ә.с.) нә вахт вә һарада анадан олмуш-
 дур?
2. Муавијәнин заманында Имам һүсејн(ә.с.)-ын мөвгеји
 нечә иди?
3. Мәдинәнин валиси - Бәлид имамла кимин тәһрики вә
 һансы мәгсәдлә көрүшү?
4. Имам һүсејн(ә.с.) нә вахт вә нә үчүн Мәдинәни тәрк
 етди?

5. Имам хүсөјн(э.с.) нијә Мәккәјә кәлди?
6. Имам хүсөјн(э.с.) Кәрбәләјә нә вахт јетишди вә ки-
мин гошуну илә үзбәүз иди?
7. Дүнјәви алимләрин Имам хүсөјнин гијамына вердији
гијмәт нечә иди?

XIX дәрс.

Бисмиллаһир-рәһманир-рәһим!

§ 21. Имам Зејнәлабидинин(ә) һәјәты һагъында
ғыса мәлүмәт.

Имам Зејнәлабидин(ә) һичрәтин 38-чи или шә'бан ајынын 5-и Мәдинәдә дүнјәјә көз ақты. Атасы Имам хүсөјн(ә), анасы исә һәзрәти Шәһрәбану иди. Онун имамлыг дөврү 35 ил олмуштур - Јәзидин дөврүндән та Вәлид ибн Әбдүл-Мәликә кими. Кәрбәлә һадисәсиндә Имам Зејнәлабидинин(ә) 23 јашы варды. Бу вағиәдә о, чоқлу мүсибәтләр көрдү. һәјәты боју шаһиди олдуғу мүсибәтләри јалына салыб аглајырды.

Имамын Ислам мәдәнијјәти вә тарихиндә мисилсиз хидмәтләри олмуштур. Ондан ики әсәр - бунлардан бири "Сәһифеји-Сәччадијјә", икынчиси исә "һүгүт рисаләси"-дир. Биринчи китаб дуалар топлусудур вә бу дуаларда мухтәлиф елми мөвзуларә тоқунулуштур. Икынчи китабда ислам һүгүгунун мәсәләләри араштырылмышдыр.

Имам Зејнәлабидинин(ә) әхлагындан бир нүмунә:

Бир мәчлисдә имамы тәһгир едән бир шәхс мәчлиси тәрк едиб кедәндән сонра имам деди ки, кедәк мән онун чавабыны верим. Имам сәһабәләрилә һәмийн шәхсин евинә кәлиб она деди: "Әкәр дедијин сифәтләр мәндә варса Аллаһ сәни бағышласын", һамы бу чавабдан тәәччүб галды. Имамы тәһгир едән шәхс исә јажылашыб

әлиндән өлдү вә чоқ үзр истәди.

Имам Зејнәлабидин(ә)-ин дәрин зәкасы вә мәнтиги бир елми суал чавабында бариз шәкилдә үзә чыкыр. Бир күн Мәккәдә хилафәтлә икынчи шәхс сајылан һишам зијарәтә кәлмишди. Халг тәвафа-зијарәтә мәшғул олдуғу үчүн она е`тинасыз идиләр. Чамаатын дигтәтини өзүнә чәлбәтмәк үчүн уча бир јерә чыкды, бу вахт Имам Зејнәлабидин(ә) Мәсчидүл-Һәрама дахил олду. Чамаат она еһтирам аламәти олараг Кә`бәдән онун үчүн јол ачдылар, јә`ни издиһам ики јерә бөлүнүб Имам үчүн тәвафа кәлмәјә имкан јаратды. Имам тәваф едиб, һәчәрүл-әсвәди өпәндән сонра мәғами-Ибраһимин архасында намаза дајанды. Намазы ғыландан сонра Имам Зејнәлабидинин мүрипләриндән бири она јажылашыб һалыны сорушду вә һәм дә она елми бир суалла мурачиәт етди: "Нә үчүн "саәт" кәлмәси Гур`ани-Кәримдә каһ "саәт", каһ да "әс-саәт" кәми ишләдилир"? Имам бир бейтлә ики мәтләби изаһ етди, јә`ни һәм она һалыны билдирди, һәм дә елми суалына көзәл вә мәнтиги бир чаваб верди:

جَوْلَةُ الْبَاطِلِ سَاعَةٌ وَدَوْلَةُ الْحَقِّ إِلَى السَّاعَةِ

Јә`ни батилин чөвланы бир саатдыр, бир андыр, һәггин дөвләти исә гијамәтә гәдәрдир".

Имам Зејнәлабидинин Кәрбәлә вағиәсиндән сонра Шамда вә Куфәдә етдији аловлу чыкышлары халгы ајыгтыгы вә бу чыкышларын нәтичәси о олду ки, Кәрбәлә һадисәсинин гәтипләринә гаршы һәр јердә гијамлар галды.

Имамын Шам шәһәринин чама`мәсчидиндә олан чыкышыны ғыса шәкилдә кәстәрмәк истәјирик. һәмийн күн чүмә күнү иди. Бүтүн Шам әһли вә ајры-ајры әлкәләрин сијаси нумајәндәләри дә орада чәм олмушдулар. Јәзидин дин ишләри үзрә көмәкчиси онун әмри илә, мәнбәрә чыкыб, Јәзид вә Муавијәни тә`рифләди, имамы вә онун аиләсини тәһгир етди. Имам Сәччад(ә) она мурачиәт едиб деди: "Вај сәнин һалына ки, аллаһын разылығыны халгын разылығына сатдын." Сонра Јәзидә деди ки, мәнә дә ичазә верин, чыкып едим. Јәзид әввәлчә разы олмалы, билдирди ки, имамын чыкышы Јәзидин ич үзүнү ачыб кәстәрәчәкдир.

Чамаатын тәкити илэ Жезид Имам Сәччада(ә) сөз вермә-
жә мәчбур олду. Имам Зејналабидин(ә) Аллаһа һәмд-сәна
едәндән сонра бујурду: Аллаһ бизә бир нечә фәзиләт
бәхш едиб, бизи халгдан үстүн тутубдур. Мән Мәккәнин,
Минанын оғлујам, Сәфа вә Зәмзәмин оғлујам. Мән ме`рач
едән шәхсин (пејғәмбәрин) оғлујам. Мән о кәсин оғлу-
јам ки, ону мин бир әзабла Кәрбалада шәһид
етдиләр. Мән Мүһәммәд - Мустәфа, Хәдичеји-Күбра,
Фатимеји-Зәһраның оғлујам. Имамның сөзләриндән чамаат
талатумә кәлди, әксәријјәти ағлајырды. Бу чыкышдан
горхуја дүшән Жезид имамның сөзүнү кәсмәк үчүн мүәззи-
нә әмр етди ки, азан версин. О, "Аллаһу Әкбәр" дејән-
дә имам минбәрдән бујурду ки, Аллаһ бүтүн мәхлугатдан
бөјүкдур. "Әшһәдү ән ла илаһә илләллаһ" дејәндә имам
бујурду ки, ондан башга һеч бир мә`буд јокдур. Вә
"әшһәдү әннә Мүһәммәдән рәсулуллаһ" дејәндә имам әм-
мамәсини әлиһә кәтүрүб деди ки, анд верирәм дедијин
пејғәмбәрин еһтирамына бир аз дајан. Жезидә үзүнү ту-
туб деди ки, бу Мүһәммәд ки, мүәззин онун адыны чәк-
ди, мәним чәддимдир, јохса сәнин? Әжәр десән "сәнин
чәддиндир" - демәли, јалан дејирсән, "мәним чәддим-
дир" - десән нијә онун баласыны шәһид едиб, әиләсини
әсир етмисән? Бүтүн бу ишләринлә намаз да гылырсан
Мәсчидә вәлвәлә дүшдү вә чамаат мәсчиди тәрк етди.

Имам Сәччад(ә) имамлыг дөврүндә залым һаким-
ләрлә бир заманда јашамыштыр. Булардан бири Жезид
иди ки, 3 ил һакимијјәтдә олду. Биринчи ил Кәрбала һа-
дисәсини төрәтди, икинчи ил Кәрбала вағиәсиндән наразы
дүшән вә гијама галхан Мәдинә әһлини "сақитләшпирмәк"
үчүн онларын үзәринә гошун чәкиб, 10 мин мүсәлманы
ғанына гәлтан еледи. Үчүнчү илдә исә она беј`әт етмә-
јәһләрдән бири олан Әбдуллаһ ибн Зубејрин Мәккәјә пә-
наһ апармасындан хәбәр тутуб, ону өлдүрмәк гәсдилә
Аллаһның евини ода тутду. Бу вахт сәс јайлыды ки, Жә-
зид "инфаркт" хәстәлијиндән дүнјасыны дәјишти.

Имам Зејналабидин(ә) һишам ибн Әбдулмәликийн
кәстәриши илэ зәһәрләнди вә һичрәтин 95-чи илги мәһәр-
рәм ајының 25-чи күнү 56 јашында шәһадәтә јетди. Онун
гәбри Мәдинә шәһәринин Бәғи гәбиристанлыгындадыр.

Имам Зејналабидиндән бир кәлам:
"Аллаһдан башга пәнаһы олмајана зулм етмәкдән
чәкинин".

Суаллар

1. Имам Зејналабидин(ә.с.) нә вахт вә һарада анадан
олмушдур?
2. Имам Сәччадын(ә.с.) елминә вә әхлагына аид олан
бир нечә нумунә кәтирин.
3. Имам Шамда "чәме" мәсчидиндә нечә чыкыш етди вә бу
кыми чыкышларының нә кыми әһәмијјәти варды?
4. Имам Сәччад(ә.с.) нә вахт, һарада вә нә чүр шәһа-
дәтә јетмишдир?

Бисмиллаһир-рәһманир-рәһим!

&22. һәзрәт Имам Мүһәммәд Бағир(ә)-ин һәјәты
һаггында гыса мә`лумат.

Һәзрәти Имам Бағир(ә) һичрәтин 57-чи илиндә
Мәдинә шәһәриндә дүнјаја кәлмишдир. Атасы Имам Зеј-
налабидин(ә), анасы исә һәзрәти Имам һәсәнин(ә) гызы
Фатимә иди. Онун 57 јашында, Мәдинәдә пак вә тәмиз
чисминдән руһу пәрваз етди. Бәғи гәбиристанлыгында
дәфн едилмишдир. Һәзрәти Имам Бағир(ә) Ислам маарифи
вә һөкмләрини кениш јаймыш вә бу мәгсәдлә чохла ша-
кирдләр јетирмишдир. Она чох елм вә маариф ишләринә
мәһфул олдугуна көрә "Бағирул-`улум", јә`ни елмләри
тәһгиг едән вә арашдыран ләғәби вермишдиләр.

Кәрбала фәқиәси баш верәндә һәзрәти Имам Ба-
ғир(ә)-ин 4 јашы вар иди. Шәһид оланларын ганлы бә-
дәнләрини, әсир оланларын бүтүн чәтинликләрини көр-

мүшдү. Имам Багир(ә)-ин жашадыгы дөвр зүлмкар һөкүмәтин вахтында иди. Имам өзү вә онун тәрәфдарлары һөкүмәтин нәзарәти алтында идиһәр.

Зүлмкар һөкүмәт тәрәфиндән Имам Багир(ә)-и тәһгир етмәк гәсдилә Мәдинәдән Шама, Дәмәшгә көндәрдиһәр. Имамын чох дәјәрли сөзләри вәзифәдә олан инсанлары хәчаләтләндириб аялдырды. Онлар имамы душтаг етдиһәр.

О һәзрәт 19 ил 10 ај имамәт едиһәр вә шиәләрин бешинчи имамыдыр. һичрәтин 114-чү или Зилһиччә аяһын 7-чи күнү Әмәви хәлифәси һишам ибн Әбдүлмәликин әмри илә гәтлә јетирилиб.

Имам Багир(ә) -ин нәсиһәтли сөзләри:

Күнаһ һагтында:

Һәр бир инсанын гәлбиндә ағ бир јер вар. Бир күнаһ иш көрсә орада гара бир нөгтә јаранар. Төвбә етсә о гара нөгтә јох олар. Күнаһ ишә давам етсә о гара нөгтә бөјүјәр вә сонунда о ағ јери бүтүнлүклә долар. Һәр кәсин гәлбиндәки ағ јер өртүлсә, даһа хејир иш көрә билмәз. Аллаһ Гур'ани-Шәрифдә бујурур: "Онларын әмәлләри гәлбләрини чиркин етмишдиһәр".

Өмрүн узун олмасы һагтында:

Һәр кәс дүз данышса, әмәли дә гијмәтли олар, һәр кәсин һижјәти јакшы олса, рузусу да чох олар. Һәр кәс әһли-әјалы илә кош рәфтар етсә өмрү узанар.

Аллаһын разылығы, гәзәби вә достлары кизлиндәдиһәр.

Имам бујурур ки, Аллаһ разылығыны итаәтиндә кизләтмишдиһәр. Аллаһын һеч бир итаәтини кичик санма. Аллаһ өз гәзәбини күнаһларда кизләтмишдиһәр. Достларыны да халһын арасында кизләтмишдиһәр. һеч бир шәхси тәһгир етмә. Ола биләр ки, о, шәхс Аллаһын достудур.

Јалан һагтында.

Бөјүк Аллаһ бүтүн шәрләрин гаһыларыны бағламышдыр. Шәраб о гаһыларын ачарыдыр. Јалан данышмағ шәрабдан да писдиһәр.

Суаллар

1. Имам Багир (ә.с.) нә вахт вә һарада анадан олмушдур?
2. О, һансы шәраитдә вә нечә јашадырды? Нечә ил имамәтдә олуб?
3. Имам Багир (ә.с.)-ин нәсиһәтли сөзләриндән бир нечәсини гејд един.

Бисмиллаһир-рәһманир-рәһим!

&23. Имам Чәфәри-Садиг(ә)-ын һәјаты.

Шиәләрин 6-чы имамынын ады Чәфәр, күнјәси Әбу-Әбдуллаһ, ләгәби исә Садигдиһәр. О, һичрәтин 83-чү или, рәбиул-әввәл аяһын 17-дә Мәдинәдә дунјаја кәлимишдиһәр. Анасы Үмми Фәрвә иши.

Имам Чәфәри-Садиг(ә) 34 ил имамәтин башчысы олуб. Онун һакимијјәти дөврүндә ики тајфа, јәни Бәни Аббасла, Бәни Үмәјјә арасында дүшмәнчилик һөкм сүрүрдү. Бу фүрсәтдән истифадә едән имам ислам мэдәнијјәтини јаймағла машғул олуб, 4000 тәләбә јетишдиһәр.

Имамын елминин шөһрәти һәр јана јайлымышды. һәтта динсиз алимләр ајры-ајры мүсәлман өлкәләриндән

онун елминдэн бәһрәләнемәк үчүн Мәдинә шәһәринә үз турдулар.

Аббасиләрин II һақими Мәнсур Дәванәги өз һақимијјәти дөврүндә чоһ чалышарды ки, имамы гәтлә јетирсин, нәһәјәт о, буна наил олду. һәтта Хәлифә әмр верирди ки, имамын евини јандырсынлар. һөкүмәт тәрәфиндән имамын үзәриндә нәзарәт вар иди вә имам Чәфәри-Садиг(ә) ев дустагы иди. Шиәләр һәр һансы бир мәсәләдә, чәтинликдә онунла мәсләһәтләшә билмирдиләр.

Јүксәк елмә саһиб олан имамдан һамы дәрс алырды. һәтта әһли-сүннәтин һәнәфи шахәсинин имамы јәһни Әбу һәнифә ифтикар едирди ки, бүтүн билијинин әсасы имамдан алдығы тәһсилә бағлыдыр.

Имам Чәфәри-Садиг(ә) даим мүсәлманларын вәһдәтинә чалышарды. һәтта сәһабәләриндән Мүфәззәли мадһи чәһәтдән һәмилә пулла тәмин едәрди. О, тапшырарды ки, бу пулдан мүсәлманларын бирлији јолунда истифадә олунсун.

Имам һаггы бәјан етмәкдән һеч вахт чәкһнмәзди. Бир күн имам Аббаси хәлифәси Мәнсурун мәчлисиндә отурмушду. Бир миһчәк ону чоһ нәһәһәт едирди. О, мәчлисдә имама белә бир суалла мурачәһәт етди ки, Аллаһ миһчәји нәјә көрә јарадыр?Имам да чүрәтлә деди: "Аллаһ-тәала миһчәји јарадыр ки, залымлары зәлил едә!"

Имамдан бир нечә сөз:

Имам Садиг(ә) өмрүнүн сон чагында белә вәсијәт бујуруб ки, о кәсләр ки, намазы јүнкүл һесаб едирләр, бизим шәфаәтимиз онлара чатмајачаг.

"Бир мүсәлман өз мүсәлман гардашына чәтин бир ишдә арха, көмәк оларса, онун дәрәчәси Аллаһ јолунда шәһид оланла ејнидир".

"Бүтүн елмләрин әсасыны 4 шәј тәшкһл едир: 1. Аллаһы таныјасан. 2. Өзүнү таныјасан (руһани вә чисми чәһәтдән). 3. Аллаһ сәндән нә истәјир? 4. Сәни диндән нә узаглашдыр?"

"Чәмијјәт 3 шәјсиз кечинә билмәз дунја вә ахирәттә инсан онлара сығынар:

1)Тәгвалы алим 2)Хејрхәһ һақим 3)Маһир тәбиб".

"3 шәј вар ки, 3 јердә ашкар олар:

1. һәлимлик гәзәб вахты
2. Шүчаәт дөјүшдә
3. Гардашлыг еһтијач вахты".

Имам Чәфәри Садиг(ә) һичрәтин 148-чи или шәввал ајынын 25-дә 65 јашында вәфат етмиш, мүгәддәс гәбри Мәдинәдә Бәғи гәбристанлыгындадыр.

Суаллар:

1. Имам Чәфәри Садиг(ә) нә вахт вә һарада анадан олмушду?
2. Имам нечә ил имамәтлик етмишди? Дини хидмәтләриндән һансыны көстәрә биләрсиниз?
3. Имам Садиг(ә.с.) нә вахт вәфат етмишди?
4. Имамын кәламларындан бир нечәсини гејд един.

XX дәрс

Бисмиллаһир-рәһманир-рәһим!

§24 һәзрәт Имам Мусеји Казим(ә) һаггында

Имам Мусеји Казим (ә) һичрәтин 128-чи илиндә сәфәр ајынын 7-дә Мәккә илә Мәдинә шәһәрләри арасында јерләшән Әбвә кәндиндә дунјаја кәлимишди. Атасы алтынчы Имам һәзрәт Чәфәр Садиг(ә)-ин вәфатындан сонра имамәт мөгәмына чатмышдыр. Имам Мусеји Казим (ә) 4 јашында оландә Әбу Мүслим Хорасанинин башчылығы илә Әмәвиләр хилафәтинә сон голулду вә Әбүл Аббас Сәффәһин башчылығы илә Аббасиләр хилафәти һақимијјәтә кәлди. Әбүл Аббас Сәффәһ Аббасиләрин биринчи хәлифәси

олду. Оун гардашы Мәнсур Аббасиләрин икинчи хәлифәси оlanda Әбу Мүслими өлдүрмүш, Әли өвләдәна чохла зүлм-ләр етмиш, Имам Чәфәр Салиг(ә)-и шәһадәтә јетирмишди.

Хәлифә Мәнсурун нәвәси һарун хәлифә оlanda Имам Мусеји Казым()-и Мәдинәдән Багдада сүркүн етти-риб, орада зиндана салдырды. һаггы калга чаттырдығына көрә хәлифә Имамдан чох наразы иди. Бир кечә хәлифә һәзрәт Әли(ә)-и јухуда көрүр. Әли(ә) она ачыгланараг дејир ки, һаким олдунуз, һөкүмәтә јетишиниз ки, зүлм едәсиниз? О, дәншәт ичиндә јухудан ојаныр, Имам Мусеј Казими(ә) азад едиб, Мәдинәјә көндәрир.

Һагг вә әдаләт чарчысы Имам Мусеји Казим(ә) барәсиндә хәлифә һарунун нараһатлығы бир гәдәр дә ар-тыр. Мәккә сәфәрләринин бириндә, Мәдинә шәһәринә јет-тишәндә хәлифә пејгәмбәри-исламын гәбри шәрифини зи-јарәт едиб вә пејгәмбәрдән өзүнүн багышланмасыны ис-тәди вә она пејгәмбәр нәслиндән олан Имам Мусеји Ка-зим(ә)-и јенидән зиндана салдырмагы билдириди. Бундан сонра Имам Мусеји Казим(ә) бир ил Бәсрәдә зиндан ду-стагы олдү. Бәсрә һакими Имамын ибадәтдән багга һеч бир ишлә машгул олмадығыны хәлифәнин нәзәринә чаттыр-ды вә Имамын азад олунмасыны истәди. Бәсрә һакиминин бу диләјиндән сонра Имамы јенидән Багдада көчүрүб зиндана салдылар. Бир нечә зиндан дәјишәндән сонра Багдалда, хәлифә зинданында һарунун тәләби илә Синди ибн Шаһид һичрәтин 183-чү илиндә, рәчәб ајынын 25-дә Имам Мусеји Казими(ә) зәһәрлә шәһадәтә јетирди. Оун гәбри-шәрифи Казимә јндәдир.

Имам Мусеји Казим(ә)-ин залымләрлә мүбаризәси барәдә тәкчә бу гәнаәтбәхшир ки, о һәзрәт сәһабәлә-ринин биринә (Сәффан ибн Мейран) бујурду ки, сән һәр чәһәттән јакшысан, јалныз дөвәләрини хәлифәјә кирајә верирсән. Сәһабә деди ки, һәчч сәфәри үчүн кирајә ве-рирәм. Имам бујурду ки, истәјирсән ки, Мәккәдән гајы-дана кими һарун саг галсын вә сәнин кирајә пулуну версин? Сәһабә деди ки, бәли, еләдир. Имам бујурду: "Залымләрин саглығыны истәјәнләр онлардан сајылар."

Имамын Аллаһ илә муначаты (данлығы) елә кө-зәл иди ки, дүшмәнләр дә һәсрәт чәкәрдиләр. Оун

Гур`аны авазла окумасыны ешидәнләр руһланар вә көзја-шы төкәрдиләр. Имамын һәлимији вә көзәл әхлагы дүш-мәнләри дә өзүнә чәлб едәрди. Елә бу чәһәттән Имама Казим(гәзәбини боған) ләгәби верилмишдир.

Имамын нәсиһәтли сөзләри.

1. О кәс ки, дүнән иләнмиш нүтфә вә саһаһ гоһулу чә-сәддир, она нә јарашар ки, тәкәббүрлү олсун.
2. Әжәр бир сүрүнүн чобаны олмаја вә о сүрүјә ики ча-навар дараша, чанаварларын сүрүјә вурдуғу зәрәр вәзи-фәпәрәстин чәмијјәтә вә динә вурдуғу зәрәрдән аз олар.

Суаллар:

1. Имам Мусеји-Казым(ә.с.) һарада вә нә вахт апаран олмушдир?
2. Оун дөврүндә һансы Хилафәтин вә кимин һа-кимијјәти иди?
3. Хәлифә һарунла Имам Казымын(ә.с.) мунасибә-тини гејд един.
4. Имам нә вахт шәһадәтә јетишиб вә гәбри һа-рададыр?

Бисмиллаһир-рәһманир-рәһим!

&25 Имам Рза(ә)-ын һәјаты.

Имам Рза(ә) һичрәтин 148-чи илиндә зигәдә ајы-нын 11-чи күнү Мәдинә шәһәриндә дунјаја кәлди. О, 55 ил дунјада өмүр сүрдү. Оун ады Әли, ләгәби исә Рза-дыр. Анасынын ады Нәчмәдир. Оун имамәтлик дөврү. 3 Аббаси хәлифәсинин һакимијјәт иләринә тәсадуф едир.

Бунлар нарун, Әмин, Мә`мундур. Имам Рза(ә) имамәтти-
гин 17 илени Мәдинә, 3 илени исә Иранда-Хорасан шәһә-
риндә кечирмишди.

Аббасиләрин хилафәти дөвүрдә Әләвиләр (Әли
(ә) тәрәфдарлары) вә Иранлылар һакимијјәтә гаршы му-
баризә апарырдылар. Бу сәбәбдән Мә`мун - хилафәтин
башчысы - Имамы Хорасанә көчүртдү вә бунунла о, истә-
јирди ки, өзүнү имам Рза(ә)-а јакын адам кими көстәр-
син, өзү илә мухалифәттә оланлары сакитләшдирсин.

Имам Рза(ә)-нын Мәдинәдән көчмәси:

Имам Рза(ә) видалашмаг үчүн пејғәмбәрин мәсчи-
динә кәлиб өз чәддинин гәбрини аялар көзлә зијарәт
етди. Сонра әһли-бейти бир јерә јығыб, лазыми төвси-
јәләр едиб онлардан аярышты.

Имам Рза(ә) - Иранын Нишапур шәһәриндә нитти:

Хәлифә Мә`мун өз мә`мурларына көстәриш вермиш-
ди ки, имамы елә јерләрлә, шәһәрләрлә Хорасанә чат-
дырсынлар ки, онун әзәмәти, бөјүклүјү нәзәрә чарпма-
сын. Нишапура чатанда бүтүн чамаат, һәтта сүнни алим-
ләри дә имамы ифтихарла гаршыладылар вә пејғәмбәрдән
бир һәдис данышмагы ондан хаһиш етдиләр. Имам сөзә
башлајан кими сәсли-күјлү издиһам сакит олуб она гу-
лаг асды вә 24 мин нәфәр онун дедикләрини јазмаг үчүн
әлләринә гәләм көтүрмүшдү. Имам сөзүнә белә башлады:
"Аллаһ-тәала бујуруп ки, мәним чәнаб Чәбрајыл васитә-
силә пејғәмбәрә назил етдијим "Ла-илаһә илләллаһ"
кәлмәси мөһкәм бир галадыр. һәр ким бу галаја даһил
олса әзабларымдан өзүнү горумуш олар".

Бу сөзләри дејәндән сонра имам Рза(ә) бир ан
дајанды. Чамаат да онун сөзүнүн давамны сакитчә көз-
ләјирди. Сонра имам сөзүнә белә давам етди: "Бунун да
шәртләри вар. Бу шәртләрдән бири дә мәнәм" јә`ни имам
Рза(ә) халга чатдырмаг истәјирди ки, бизи севмәк, би-
зә мәнәббәт көстәрмәк, бизә итаәт етмәк төвһидин
шәртләриндән бириди.

Әввәлдә дедијимиз кими Мә`мун мухалифләринин
рәғбәтини газанмаг үчүн өзүнү имам Рза(ә)-а јакын
көстәриди.

Өзүнүн чиркин вә нагис әмәлләри вә имамын да
јүксәк мөвгәји, мә`нәви үстүнлүјү халга кет-кедә ај-
дын олурду. Халг арасында имамын кетдикчә артан һөр-
мәтини көрән хәлифә Мә`мун ону зәһәрләди. Имам һичрә-
тин 203-чү или сәфәр аһыһын сонунчу күнү 55 јашында
шәһид олды. Онун мубарәк гәбри Иранын Хорасан шәһә-
риндәди.

Имамдан бир нечә сөз:

"Инсан өз дилинин алтында кизләнишиди, инса-
нын елми, дүшүнчәси, вә гәбилијјәти данышандан сонра
үзә чыхар".

"Тәдбирли ишдән пешман олмәзсан".

"Һәдијјә кими өлдүрәр".

"Халгы севмәк аялын јарысыдыр".

"Әсл мө`мин олур ки, гәзәбләнәндә һагтдан
узаглашмәсын".

"Иман елә бир дәрәчәди ки, исламдан үстүндүр,
тәгва (пәһризкарлыг) имандан үстүндүр, јә`гин дә тәг-
вадан үстүндүр. Јәгин о демәкди ки, инсан бүтүн иш-
ләриндә Аллаһа тәвәккүл едә, Аллаһын гәзаву-гәдәринә
разы ола".

"Салам вермәкдә касыба вә варлыја фәрг гојан
кәс гијамәт күнүндә Аллаһын гәзәбинә дүچار олар".

Суаллар

1. Имам Рза (ә.с.) нә вахт анадан олмушдур?
2. Онун имамәтлик дөврү һансы һакимијјәт дөврүнә дү-
шүрдү?
3. Имамын Нишапурдакы ниттинин мәрзи нә иди?
4. Имам Рза (ә.с.) нә вахт шәһадәтә јетмишиди?

Бисмиллаһир-рәһманир-рәһим!

&25 Имам Мүһәммәд Тәғи(ә)-нин һәҗатына аид мә`лумат.

Имам Рза(ә)-нын 40-дан кечмиши, анчаг өвләди олмамышы. Шиәләр бундан һижран идиләр, онун илк өвләди Рәчәб аяһын 10-да һәзрәти Имам Мүһәммәд Тәғи(ә) Мәдинә шәһәриндә олды. һичрәтин 220-чи или Зилгәдә аяһын ахыры 25 яшында өз һәҗат јолдашы үм-мул Фәзлин әли илә зәһәрлә шәһид олды. Онун мүгәддәс гәбри Багдад јакыныгында Казымејн шәһәриндәдир.

Имам Мүһәммәд Тәғи(ә)-нин елми.

Бир һәфәр оғурлуғ етмиши. Аббасиләр Хәлифәси Мө`тәсимдән хаһиш етдиләр ки, она шәриәт чәрчивәсиндә чәза верилсин. Хәлифә һөкмү билмәдији үчүн, бүтүн ру-һани алимләринә бу һалда Аллаһын һөкмүнү араштырмаг-дан өтрү мәчлисә дә`вәт еттирди. Имам Мүһәммәд Тәғи(ә) да ораја дә`вәт олунмушту. Хәлифә сорушту ки, Гур`ан дејир: Әссаригәту фәггәу әјдијәһума". Јә`-ни оғурлуғ едән киши вә галыһын әлләрини кәсин. Дејин көрәк бу әл һардан кәсилмәлидир? Мәчлис әһлиндән бә`-зи алимләр белә һөкм вердиләр ки, әлләр биләнкдән кә-силсин. Башгалары чаваб вердиләр ки, дирсәкдән кәсил-син вә с.

Бу заман хәлифә Мө`тәсим Имама мүрачигәт едәрәк деди: Сиз вәһј евиндә бөјүмүсүнүз, бу мәсәләниң дүз-күн чавабыны ешитмәк истәјирик. Имам бујурду ки, ан-чаг дөрд бармаг кәсилмәлидир. Мө`тәсим хаһиш етди ки, дедијинизи әсәсләндирин. Имам чаваб верди: Намазда сәчдә јери 7 үзвлә олар (алын, әлләрин ичи, 2 дизләр, 2 ајағларын баш бармағлары) Гур`анда ајры бир ајәдә бујурур ки, "Фәиннал мәсәчидә лиллаһ". "Сәчдә јерләри Аллаһ үчүндүр". Оғрунун әлини һә чиндән, һә дир-сәкдән, һә дә биләнкдән кәсмәк олмаз. Чүнки сәчдә јерләри арадан кедәр. Бүтүн алимләр имамын чавабына әһсән дедиләр.

Имам Мүһәммәд-Тәғи(ә)дән бир нечә сөз.

1. һәр ким һәфсин истәдијини јеринә јетирсә, ән күчлү дүшмәнинә көмәк етмиш олар.
2. һәр кәсдә бу 3 сифәт олса о, пешиман олмаз:
  - а) Илләриндә тәләсмәјә јол вермәјә,
  - б) Мәсләһәтлә иш көрә
  - в) Аллаһа тәвәккүл едә.
3. һәр кәс дин гардашына кизлиндә һәсиһәт едиб, ејбини десә, ону зинәтләндирәр. Әкәр ејбини калг ичиндә десә, ону тәһгир етмиш олар.

Суаллар

1. Имам Мүһәммәд-Тәғи (ә.с.) һә вахт анадан олмушдур?
2. Имамның елми вә кәламларыны бир нечә чүмлә илә ифа-дә един.

Бисмиллаһир-рәһманир-рәһим!

&27. Имам Әлијјән-Һәғи(ә)нин һәҗатына аид мә`лумат.

Шиәләрин 10-чу имамы һәзрәти Әлијјән Нәғи(ә) һичрәтин 212-чи или зилһиччә аяһын 15-дә Мәдинә шәһә-риндә дунјаја кәлмишидир. Атасы Имам Мүһәммәд Тәғи, анасы исә Сәманә иди. О, һәзрәт һичрәтин 254-чу или рәчәб аяһын 3-чу күнү 42 яшында Самирә шәһәриндә дүшмәнләр тәрәфиндән зәһәр илә шәһадәтә јетмиши. Онун мүгәддәс гәбри-шәрифи Самирә шәһәриндәдир. Самирә шә-һәри Ираг өлкәсиндә јерләшир. һәзрәтин ән мәшһур ад-лары һади вә Нәғидир.

Аббаси Хәлифәләриндән олан Мүтәвәккүлин (бу шәхс пејғәмбәр Нәслинә вә имамлара гаршы ән зүлмқар вә Имам һүсәјн(ә)-нин гәбрини 18 дәфә виран едән вә онун гәбрини зијарәтә кедәнләрин әл-ајағыны кәсэн бир

шәхс олуб) заманында Мәдинәдән Самирәгә сүркүн едиллиб. Имам Әлијјән-Нәғи(ә) 20 ил вәтәниндән диләркин дүшүб. Әрәб әдәбијјатыны мукәммәл билән ибни Сиккәт адлы бир шаир Мүтәвәккилдин ушагларына дәрс дејирди. Бир күн Мүтәвәккил ондан сорушду ки, әјә сәнин нәзәринчә бу ушаглар үстүндүр, ја Имам һәсән(ә), Имам һүсәйн(ә)? О чаваб верди ки, һәзрәт Әли(ә)нин евиндә хидмәт едән Гәмбәр сәнин өзүндән вә ушагларындан үстүндүр. Бу сөзү ешидән Мүтәвәккил әмр етди ки, бу алимдин дилини башынын дал һиссәсиндән-бојундан чыкартсынлар.

Имам Әлијјән-Нәғи(ә) белә бир зүлмкар һакимдин дөвүндә јашајырды.

Имам Әлијјән-Нәғи(ә)дән бир нечә һәдис.

1. Өзүнү бәјәнән адамдан, наразы олан чох олар.
2. Дунја бир базардыр ки, бир һиссә ондан мәнфәәт әлдә едәр, бир һиссә исә зәрәр көрәр.

Суаллар

1. Имам Әлијјән-Нәғи (ә.с.) нә вахт анадан олмушдур?
2. Имам һансы һакимдин дөвүндә јашајырды вә һәмдин һакимдин зүлмүнә аид һекајәти данышын.

XXI дәрс

Бисмиллаһир-рәһманир-рәһим!

§ 28. Имам һәсән Әскәри(ә) -ын һәјаты.

Һәзрәти Имам һәсән Әскәри(ә) һичрәтин 232-чи иһлиндә рәбиус-сани ајынын 8-дә Самиррәдә анадан олмушдур. Мүгәддәс ады һәсән, күнјәси Әбу Мүһәммәд, ән

мәшһур ләгәбләри исә Зәки, Әскәри олмушдур.

Имам һөкүмәтә хидмәт едән әскәрләрин мәнәлләсиндә јашајырды. О, чәми 28 ил өмүр сүрүш, имамлыг дөвү исә 6 ил олмушдур.

Имам һәсән Әскәри(ә) һәмшә зүлмүн гаршысыны алмаг үчүн мүбаризә апарырды. Дүшмәнләри белә онун жүксәк тәғва саһибин олмасыны етираф едирдиләр.

Аббаси хәлифәләри бүтүн имамлары зәһәрләмәклә шәһадәтә јетирибләр. Он биринчи имамымыз һәсән Әскәрини дә Хәлифә Мө'тәмид зәһәрләди.

О, һичрәтин 260-чы иһлиндә рәбиул-әввал ајынын 8-дә шәһид олды. Имамын мәғбәрәси Ирағын Самирра шәһәриндәдир.

Имамдан бир нечә сөз:

"Һәр ким дин гардашынын ејбинәсизлиндә десә ону гијмәтләндирир, халг арасында фаш етсә, ону тәһгир етмиш олар".

"Кәдәрли инсанын јанында шадлыг етмәк әдәбсизлијин бир нөвүдүр".

"Еһтијатын өлчүсү олмадыр, һәддини ашса Горху адланар".

"Бүтүн ејбләрин башы шәраб ичмәкдир, јалан данышмаг исә ондан да писдир".

Суаллар

1. Имам һәсән Әскәри нә вахт вә һарада анадан олмушдур?
2. Имамын кәламларындан бир нечәсини гејд един.

Бисмиллаһир-рәһманир-рәһим!

№ 29. Имам Салиһбәз-заман(ә)ын һәҗәтһна аид ғыса мә'лумат

(Бир нечә елми вә дини суала чаваб)

Онун ады Мүһәммәд (онун тәмиз алыны демәк күнаһ саһылыр), ләгәбләри исә Мөһди, Гаим, һөччәт, Бәҗҗәтуллаһдыр.

Анасы Нәркиз, атасы исә он биринчи Имаммыздыр. О, һийрәтин 255-чи илиндә (миләди 868) шә'бан аһынын 15-дә Самирә шәһәриндә дунҗаҗа кәлмишдыр. Бүтүн динләр онун зүһуруну сәмави китабларда етираф етмишләр.

Ислам дини мејдана кәләндән сонра, һәм Ислам пејғәмбәринин, һәм дә имамларын сөзләриндә онун кәләчәји кәбәр верилибдыр. Мәсәлән: Пејғәмбәри-Ислам (с) бурур ки, әжәр дунҗанын өмүрнә бир күн дә галмыш олса, Аллаһ мәним нәслимдән бир шәхсијјәт дунҗаҗа кәтирәчәкдир ки, мәндән сонра зүлмлә долу дунҗада о, әдаләти бәргәрар едәчәк, халгы мәним динимә дәвәт едәчәкдир, ким ки, она итаәт етсә, мәнә итаәт едәчәкдир. һәр ким дә онун кәлмәсини инкар етсә, мәни инкар етмиш олур.

Имамын нечә гејби вар.

Хатырламалыҗыг ки, Имам Заман(ә)ын ики чүр гејб олунмасы вардыр. Биринчиси ғысадыр ки, он биринчи Имаммызын шәһадәтиндән сонра баш верди, 69 ил әрзиндә 4 нәфәр сәһабәси халгы сөзләрини вә мәктүбларыны она чаттырыр вә чаваб кәтирирдиләр.

Дөрд нәфәр сәһабәдән бу мүддәтдә сағ гәлан ән аһырынчысына билширди ки, сән 6 күндән сонра дунҗадан көчәчәксән вә јеринә һеч кимә тәјин едә билмәзсән. Икинчи вә аһырынчы гејби бундан сонра башлады.

О һәзрәт шиәләрә дини вәзифәләрини белә изаһ етти ки, бизим һәдисләримизи, кәламларымызы нәгүл едән

алимләрә мурачиәт едиб өјрәнин. Олар јер үзүндә мәним, мән дә Аллаһын нумәәндәсијәм.

Имам Заман(ә)ын зүһуруна аид бир нечә мәсәлә.

Онун зүһуруну көзләмәк рәвајәтләрдә бизә әмр олунуб. Мәсәлән, Әли(ә) бурур ки, "Әфзалул ибадәти интизарүл фәрәч. Јәһни көзәл ибадәтләрдән бири дә Имам Заман(ә) зүһуруну көзләмәкдир. Ајры бир рәвајәтдә охурур ки, онун зүһуруну көзләәнләр пејғәмбәри-исламын һүзурунда чиһад етмиш адамлар кими гијмәтләһирләр.

Интизарын мәһаси

Интизар-кәләчәји көзләмәјә дәрәләр. Бу көзләмәјин ики чәһәти вар. Мөвчуд вәзијјәтдән нараһат олуб, јакшы вәзијјәтин кәлмәсини көзләмәк.

Мәсәлән: хәстә индики вәзијјәтиндән нараһаттыр, сағлам олмагынын интизарындадыр. Имам Заман(ә)ын кәлмәсинә мунтәзир олмаг ики чәһәтдән мүрәккәбдир. Мөвчуд олан зүлмләрдән нараһат олуб, әдаләтли һөкүмәтин интизарында олмаг. Јәһни мунтәзир адам бу демәк дејил ки, әлини әлимин үстүнә гоја, та дунҗа зүлмлә дола, имам кәлә. Әксинә, зүлмлә кәрәк мүбаризә апара, та имамын кәлмәсинә зәмин јарада.

Интизарын фајдалары.

Биринчиси одур ки, о һәзрәтин кәлмәсинә һазыр олмаг инсанларда үмид јарадыр.

Икинчиси будур ки, инсанлар һәм өзләри әдаләтә, мәһәббәтә чалышырлар, һәм дә башгаларыны залым һөкүмәтә табе олмагдан узаглаштырырлар.

Үчүнчүсү будур ки, интизар инсанда бир сәбр

жарадар ки, бүтүн чөтүнликлөрө дөзө билсин.

Имамын гејба чөкүмөсүнүн сөбөби.

Гыса чаваб будур ки, һәм рөвајәтлөрдө вә һәм дө дин алимләринин бујурдугларында вар ки, онун гејба чөкүмөсүнә инсанлар баис олублар. Аллаһ истәјиб, ону гејба чөкүмкә һифз етсин. Нечә ки, он бир Имамы мухтәлиф зүмләрлә шәһид еләдиләр. Аллаһ санки чәмијјәтә ишыг салан улдуз кими онлары бизә "бәш" етмишди. Халг һәмийн "он бир улдузу" сөндүрәндән сонра о, он икинчисини исә кизләдиб вә бујуруб ки, һәр вахт сиздә әминлик билсәм буну да верәрәм.

Гејбдә олан имамын чәмијјәтә нә фәјдасы вар.

Буну билирик ки, аләмин јаранмасына сөбөб пејгәмбәр вә онун пак өвладларыдыр. Дуа китабларымызда да вар ки, "Бикүм фәтәһәллаһ вә бикүм јәхтиму вә бикүм јунзилул гејс". Јәни Аллаһ аләми сизә көрә јарадыб (имамлар үчүн) вә сизнән гуртарачаг вә сизә көрә јагыш вә бәрәкәт верир.

Гејбдә олан имам булуд архасында олан күнәш кимидир. Дүздүр өзү көрсәнмир, амма о күнәшин тәбиәтә вә инсанлара мухтәлиф чәһәтдән фәјдалары дөјир. Ејни һалда о Имам, рөвајәтләрин дедијинә көрә, һәчч мөвсүмүндә һачыларын ичиндә иштирак едир. Онларын бир чох чөтүнликләрини арадан галдырыр, амма тәәссүфләр олсун ки, ону таныја билмирләр. Јенә дә хатырламалыгы ки, о, гејбдә олса да, мүәјјән пак вә илаһи инсанларла алагәдәдир.

Мухтәлиф силаһларын әмәлә кәлмәси илә Имам Заман(ә) нечә дүнјаны табелијинә кәтирә биләр?

Чаваб: О чүр ки, рөвајәтлөрдә дејилир, Имам За-

ман (ә) аз мүддәтин ичиндә бүтүн дүнјаны өз табелијинә кәтирәчәк, ган төкмә јолларыла јох, Исламын һәгигәтләрини јаймагга вә Гур`анын һөкүмләринә әмәл етмәк јолу илә, халгын фәрди, ичтимаи вә мадди-мә`нәви еһтијачларыны тә`мин етмәк јолу илә зүлму арадан көтүрүб, әдаләти бәргәрар едәчәк.

О һәзрәт Аллаһ ихтијарында гојан мө`чүзәләрлә дүнјанын һәр јериндән данышса онун силаһдашлары сәсини ешидәчәкләр. Дүнјанын бүтүн алимләри електрон чиһазларла вә мухтәлиф компјутерләрлә вә космик ракетләрлә башга планетләрдән хәбәр кәтирәнләр көрәчәкләр ки, о һәзрәт бу силаһларын, космик ракетләрдән, компјутерләрдән истифадә етмәдән пејгәмбәрләр кими мө`чүзәләр јарадыб вә буна көрә дә она иман кәтирәчәкләр Миллијјәтинә бахмајараг, бүтүн инсанлар онун әтрафында топлашачаглар. Нечә ки, һәзрәти Муса(ә)нын заманында сәһри-чаду еләјәнләр һәзрәти Муса(ә)нын әлиндә олан әсасынын Аллаһын әмри илә әждаһаја чеврилмәси вә бүтүн сәһркарларын дүзәлтдији иланларын удмасыны көрәндән сонра һамысы бирликдә она иман кәтирдиләр. Бу чәрәјаны Гур`анын "Әраф" сурәсинин 121-чи әјәсиндә Аллаһ белә бујуруб: "Амәнна бирәб-бил аләмин рәбби Муса вә һарун". "Биз аләмләрин, Мусанын вә һарунун рәббинә иман кәтирдик". Вә ја нечә ки, һәзрәти Иса(ә)нын заманында олан мүтәхәссис һәкймләр онун гүдрәтини көрәндә она баш әјдиләр. Ислам пејгәмбәринин(с) заманында бүтүн шаирләр вә әдибләр Гур`анын әзәмәтли фәсаһәт вә балагәтини көрәндә, өз ачизликләрини е`тираф едиб пејгәмбәрә иман кәтирдиләр.

Имам Заман(ә) да зүһур едәндә биринчи алимләр она иман кәтирәчәкләр. Буна көрә ки, һамы зүлмдән безмиш олачаг, һәгигәтә, мә`нәвијјәтә тәшнә олачагдыр.

Инсанлар һәгигәтә үз тутандан сонра муһарибәјә вә ган төкмәјә дә еһтијач олмајачагдыр.

Имам Заман(ә) нечә кәләчәк?

О һәзрәт кәләчәкдир! Пејгәмбәрин әмманәси баһында, Гур`ани-Шәриф синәсиндә, һәзрәт Әли(ә)нин шәм-

шири элинде, Имам Нәсэн(ә)нин сәбри, Имам Нүсөйн(ә)ин шүчаәти, Имам Сәччад(ә)ын ибадәти, Имам Багир(ә)ин елми, Имам Садиг(ә)ин сәдагәти, Имам Мүсөји Казим(ә)ин һәлиһлији, Имам Рза(ә)нын разылығы, Имам Чавад(ә)ын еһсаны, Имам Әлијјән-Нәғи(ә)нин һидајәти, Имам Нәсэн Әскәр(ә)ин һејбәти илә Кә'бәнин јанында заһир олачагдыр. Мәләкләр онун әтрафында топлашаглар. Пејгәмбәрин бајрагы элинде, 313 нәфәр Аллаһ тәрәфиндән сечилмиш силаһдашы пејда олачагдыр. Иса пејгәмбәр(ә) көјлөрдән ениб, она көмәклијини биширәчәкдир. О, һәмчын һәмин һәзрәтә намазларда иттида едәчәкдир. Дунја үзәринде елә бир болут јараначаг ки, һеч бир имканы адам сәдәгә вермәјә фәгир тапмајачагдыр. Әдаләт о гәдәр бәргәрар олачагдыр ки, һеч бир мәзлума зүлм олмајачагдыр.

Суаллар

1. Имам Мөһди Сәһиб-әз-Заман (ә.с.) нә вахт анадан олмуштур?
2. Онун нечә гејби вар? Бу гејбин сәбәби нә иди?
3. Интизар нәдир вә онун фәјдалары һансылардыр?
4. Имам Заман (ә.с.) нечә зиһур едәчәк?

1996

825

982